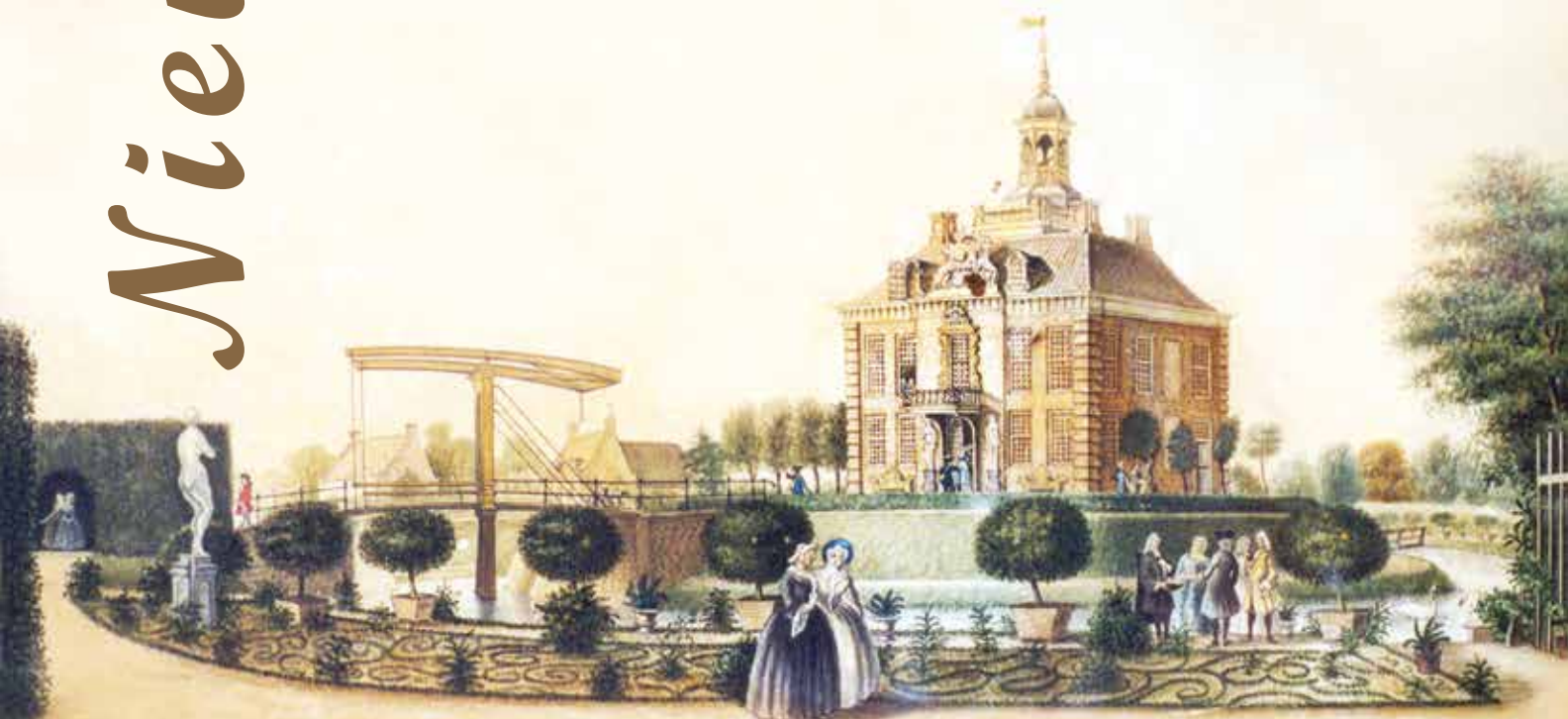

Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

Jaargang 35 | nummer 3 | september 2024

Nieuwsblad

HET HUIS HERLAAR BIJ AMEIDE IN 1750

LEZING LEZING LEZING LEZING

EENDENKOOIEN IN DE ALBLASSERWAARD

Datum : dinsdag 12 november
Locatie : Stadhuis op de Dam in Ameide
Spreker : Sander Wassing, historicus
Aanvang : 20.00 uur
Toegang : vrij

In het bijzonder wordt ingegaan op de eendenkooi bij Ameide

Vroeger waren er geen grote veestapels die grote aantallen mensenmonden konden vullen. Als een boer in de zeventiende eeuw tien tot vijftien koeien had, gold hij als zeer vermogend en dat waren de uitzonderingen. Voor een stukje vlees op het bord waren onze voorouders aangewezen op eendenbout. De eenden werden gevangen in eendenkooien: vijvers of rechthoekige plassen met vaak meerdere zijsloten (vangpijpen) die in een bocht steeds smaller het land inliepen en uitmondten in een vanghokje. Eromheen stond een bos: dat gaf de eenden een bedrieglijk gevoel van rust en veiligheid.

De Alblasserwaard heeft een zeer rijke geschiedenis waar het eendenkooien betreft. Achter in de polders hebben er in vroeger eeuwen tientallen gefunctioneerd. Vandaag de dag zijn er nog steeds een aantal eendenkooien in bedrijf. Bij Ameide denken we direct aan eendenkooi De Zouwe. Het bijbehorende huisje van de kooiker van begin 1800 is een Rijksmonument.

De eendenkooien die nog bestaan zijn een onderdeel van ons nationale erfgoed. Vanuit ecologisch perspectief zijn ze waardevol en ook voor genealogen is het interessant om onze kennis van kooiker-families te vergroten. Tegelijk is het een mysterieus fenomeen en bij het grote publiek is er weinig over bekend. Wat weten we van de regionale eendenkooien en/of kooikers? Waar in de omgeving van Ameide waren eendenkooien te vinden? Hoe werkte een eendenkooi? Deze vragen lopen als een rode draad door de lezing.

De geschiedenis van de Sionkerk in Ameide

Bij mijn weten heeft nog nooit iemand de geschiedenis van de Gereformeerde Kerk in Ameide en Tienhoven onderzocht en beschreven. Dat wordt wel tijd, want over een paar jaar is het honderd jaar geleden dat deze gemeente zelfstandig werd. Daarvóór viel ze onder Lexmond. Ik ben intussen het archief aan het bestuderen en vind daar vele interessante gegevens. Maar nu mijn vraag. Er moeten in en ook buiten Ameide nog mensen zijn die uit overlevering of directe herinnering wat weten van het verleden. Het gaat me daarbij vooral om het verre verleden. In 1886 verlieten een vijftal broeders de

Hervormde gemeente van Ameide en Tienhoven: P.W. Muilwijk, D. Peterse, C. de Kruijk, H. Verheij en C. van der Zouwen. Het zou bijzonder zijn als nazaten van deze mannen nog herinneringen, brieven enz. hebben bewaard. Op zolders ligt er vaak meer dan de bewoners van het huis zelf weten.

Dus bij deze een oproep:

meld u dan aan bij Sam Janse - sjanse@xs4all.nl (of mondeling). Het is de bedoeling dat hierover t.z.t. een artikel verschijnt in ons *Nieuwsblad*.

COLOFON

Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

Het nieuwsblad is een uitgave van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven en verschijnt vier keer per jaar.

ISSN: 1569 - 7800

HET BESTUUR

Voorzitter	Sam Janse	0183 -76 90 71
	Paramasiebaan 7	4233 EX Ameide
Secretaris	Maks van Middelkoop	0183 - 60 25 08
	Lekdijk 18	4233 CL Ameide
Penningmeester	Corrie Middelkoop-den Oudsten	0183 - 60 15 85
	Aaksterveld 92	4233 GD Ameide
Vicevoorzitter	Jory Verwolf	06 - 190 787 08
	Paramasiebaan 4b	4233 EX Ameide
Leden:	Andrea van Bruggen	06 - 537 971 36
	Marjan van Dijk-Ruchti	0183 - 60 28 33
	Cees van Gelderen	0183 - 60 21 98
	Dick Roodhorst	06 - 104 897 56
	Kees Uittenbogaard	06 - 224 606 15
	Jolanda Vink-den Oudsten	06 - 196 319 44
	Teuny Zwakhals-van Bruggen	06 - 118 541 15
Beschermheer	dr. C.C. van Stolk, Ambachtsheer van Ameide	
Erevoorzitter	Hans van den Heuvel	
Ereleden	Cees Broekman, Gert Groenendijk, Bram Provoot, Kees Rijnhout en Jetty Stasse	
Ledenadministratie	Marjan van Dijk-Ruchti	info@ameide-tienhoven.nl
Redactie Nieuwsblad	Cees van der Grijn	cvdgrijn2@gmail.com
	Hans van den Heuvel	hansheuvel2@planet.nl
	Sigrid Rog	ramborgrog@gmail.com
	Dick Roodhorst	dickroodhorst@gmail.com
	André Tukker	ajtukker1943@kpnmail.nl
Lezingen en excursies	Jory Verwolf	verwo360@planet.nl
Werkgroep Genealogie	Cees Broekman, Cees van der Grijn, Linda van der Lem en Georges de Wit	
Beeldbank	Truus Burggraaf	truusburggraaf@live.nl
	https://beeldbank.ameide-tienhoven.nl/	

Contributie

De contributie bedraagt minimaal € 20,00 per jaar, over te maken op bankrekening-nummer NL42 RABO 0301 9522 48 van de Rabobank in Ameide, t.n.v. de penningmeester van de vereniging.

Opzegging van het lidmaatschap dient minimaal zes weken voor het eind van het verenigingsjaar te hebben plaatsgevonden. Het verenigingsjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december.

De redactie besteedt de uiterste zorg aan de in dit nieuwsblad opgenomen artikelen. Onvolkomenheden kunnen echter voorkomen. Het bestuur van de Historische Vereniging aanvaardt dan ook geen aansprakelijkheid voor daaruit voortvloeiend ongerief.

Het is zonder voorafgaande toestemming van de auteur niet toegestaan een artikel of delen daarvan over te nemen, te (doen) publiceren of anderszins openbaar te maken of te verveelvoudigen.

Inhoud september 2024

4	In memoriam Klaas van Oort
5	Verenigingsnieuws
5	Van de voorzitter
5	Overdracht documenten Ambachtsheerlijkheid Ameide
6	Reacties van leden
8	De geschiedenis van Herlaer
14	Bouwwijze en omvang
17	De eigenaren van Herlaer van 1414 tot 1725
23	Het geslacht Leers
27	Het geslacht Ram
31	Mr. Daniël Gerard van der Burgh
37	De nalatenschap van mr. Daniël Gerard van der Burgh
42	Het geslacht Van Stolk
46	Het geslacht (Begram) van Eeten
50	De jongste geschiedenis

Afbeelding voorblad

Zo zag Herlaar (tussen Ameide en Tienhoven) er omstreeks 1750 uit.

Een afbeelding van het Huis Herlaar bij Ameide. Deze tekening, gemaakt door W. Cannegieter in 1876, is een kopie naar een oudere tekening van Jan de Beijer (1703-1785).

In memoriam Klaas van Oort

* 1929 – † 2024

Toen Klaas van Oort op 11 december 1929 als oudste in een gezin met vier kinderen werd geboren, wees niets er op dat hij in menig opzicht een rol van betekenis zou gaan vervullen in de plaatselijke gemeenschap. Zijn ouders waren namelijk niet rijkelijk bedeeld met aardse goederen en dat werd er in de Crisistijd en de Tweede Wereldoorlog niet beter op. Zo was er niet voldoende geld om hem, hoewel hij op de lagere school tot de besten van zijn klas behoorde, door te laten leren.

Deze moeilijke uitgangspositie weerhield Klaas er niet van om in de loop van zijn leven ter bevordering van de bestaanszekerheid en het welbevinden van zijn medeburgers uit eigen beweging en zonder enig voorbehoud de ene na de andere taak op zich te nemen. Hij ging daarmee door, ook toen zijn vrouw, die in 1928 in Hei- en Boecop geboren Aartje Cornelia Verkerk, in 1988 zeer plotseling overleed en hij met vier zoons achterbleef.

De maatschappelijke betrokkenheid van Klaas van Oort manifesteerde zich in eerste aanleg in de sector van het onderwijs, waar hij gedurende een periode van tien jaar voorzitter was van de Stichting Neutrale

Kleuterschool, na eerst lid van de oudercommissie te zijn geweest. Het was de opmaat tot een periode van dertig jaar, waarin hij eerst penningmeester en later voorzitter was van de Algemene Sport Vereniging Ameide (A.S.V.A.), de voorloper van de Voetbalvereniging Ameide.

Zijn politieke carrière begon met de verkiezing tot lid van de gemeenteraad van Ameide namens de Partij van de Arbeid in september 1970. In 1972 werd Klaas – tussentijds – benoemd tot wethouder, wat hij bleef tot aan het ontstaan van de fusiegemeente Zederik in 1986, die een verandering teweegbracht in zijn partijpolitieke binding: hij verliet de Partij van de Arbeid en werd lid van de mede door hem opgerichte Vrije Kieskring Gemeentebelangen (VKG), die bij de eerste verkiezingen voor de gemeenteraad van Zederik meteen drie zetels behaalde. Daardoor begon Klaas van Oort in 1986 aan de tweede periode van zijn raadslidmaatschap, waaraan op 30 mei 2011 op zijn eigen verzoek een einde kwam. In die periode was hij kort na de eeuwwisseling nog voor een periode van een half jaar wethouder in verband met de ziekte van een partijgenoot.

De vele verdiensten van Klaas van Oort vonden in brede kring erkenning: hij was Ridder in de Orde van Oranje-Nassau, de eerste en enige ereburger van de gemeente Zederik, erevoorzitter van de Voetbalvereniging Ameide en drager van de Gouden Speld van de Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (K.N.V.B.). Zodoende was hij toen hij op 23 juli van dit jaar in het Gasthuis in Gorinchem overleed de meest gedecoreerde inwoner van Ameide.

Zijn lange leven overziende, was Klaas van Oort het prototype van een selfmade man – iemand, die het ondanks een grote maatschappelijke en educatieve achterstand ver weet te brengen. Anders dan bij sommige andere stijgers op de sociale ladder leidde dat bij hem niet tot de behoefte aan uiterlijk vertoon: Klaas bleef de eenvoud zelve.

Mijn voorganger als doelverdediger van het eerste elftal van A.S.V.A. was een van de eerste leden van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven en was jarenlang nauw betrokken bij de Dodenherdenking op 4 mei, niet alleen bij de voorbereiding van de plechtigheid, maar ook als deelnemer aan de “Stille Tocht” en als kranslegger.

Klaas van Oort behoorde tot “Ameides grootste zonen”. Hij zal als zodanig in de herinnering voortleven, ook bij veel leden van onze vereniging.

Hans van den Heuvel, erevoorzitter van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven.

Van de voorzitter

Het derde nummer van ons blad wordt altijd in de zomer, de komkommertijd, klaargemaakt. Dat levert meestal maar een kort bericht van de voorzitter op. Als u dit leest is de Open Monumentendag al achter de rug en misschien het uitje op 21 september ook.

Twee dingen zijn belangrijk om te vermelden. De najaarslezing wordt op 12 november gehouden. De spreker is dan historicus Sander Wassing en hij komt iets vertellen over 'Cultuurhistorische schatten in de polder. Eendenkooien in de Alblasserwaard'. Weer over polders en water dus, maar we wonen ook in de Alblasserwaard. Tenminste landschappelijk en gevoelsmatig. Hoewel, gemeentelijk en zakelijk in de Vijfheerenlanden. Dat maakt ons altijd een beetje schizofreen. De rondbrenger van *Het Kontakt* doet daarom ook maar beide edities in mijn brievenbus.

Het andere punt is de Paardenmarkt op 10 oktober. Traditiegetrouw staan we er weer met een stand van onze vereniging om propaganda maken en nieuwe leden te werven.

Laat ik ook alvast maar iets zeggen over de vrijwilligersbijeenkomst op zaterdagmorgen 14 december. U hoort daarover nog meer, maar schrijf de datum s.v.p. in uw agenda. Het is intussen een leuke en zinvolle traditie geworden en als bestuur kunnen we laten zien hoezeer we onze vele vrijwilligers waarderen.

Ik gun u ook nog even een blik achter de schermen. Niet iedereen zal beseffen dat er eigendomsbewijzen bestaan van de 'Ambachtsheerlijkheden Ameide en Herlaer'. Die berustten bij onze erevoorzitter Hans van den Heuvel en zijn op 17 augustus in bruikleen overgedragen aan Julie van Voorst-Menne, eigenaar-bewoner van het Landgoed 'Herlaer'. Het zijn historisch gezien waardevolle papieren die voortaan bewaard worden precies tussen Ameide en Tienhoven in. Een mooie plek. Omdat er elders in dit blad meer over verteld wordt, kan ik het hierbij laten.

Ik wens u een mooie zomer toe, Sam Janse

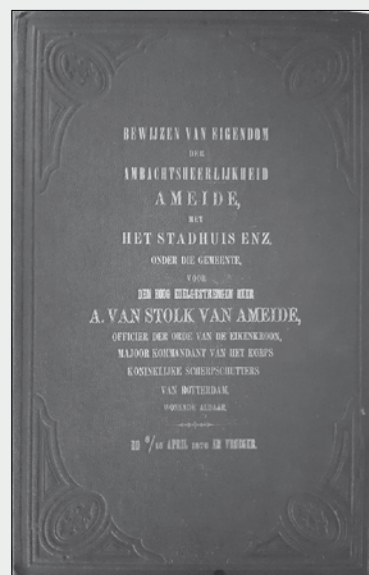
Overdracht documenten Ambachtsheerlijkheid Ameide

Het oude stadhuis op de Dam in Ameide vormde op zaterdag 17 augustus van dit jaar een passend decor voor de overdracht van een zeldzame collectie authentieke documenten, waarvan de oudste uit 1729 dateren. Het gaat om de "Eigendomsbewijzen van de Ambachtsheerlijkheid Ameide" van de in 1876 als Ambachtsheer aangetreden Abraham van Stolk Corneliszoon, wiens nazaten de functie tot op de dag van vandaag vervullen.

In de vroegere raadszaal van het Rijksmonument ontving Julie van Voorst-Menne, eigenaar-bewoner van het Slot "Herlaer" op de grens van Ameide en Tienhoven, de documenten in langdurige bruikleen van Hans van den Heuvel, erevoorzitter van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven, waarbij Sam Janse en Maks van Middelkoop, voorzitter respectievelijk secretaris van de vereniging, als getuigen fungeerden.

▲ Julie van Voorst-Menne, eigenaar-bewoner van het Slot "Herlaer", neemt de documenten in ontvangst van Hans van den Heuvel (erevoorzitter HVAT).

▲ Eigendomsbewijzen van de Ambachtsheerlijkheid Ameide.

Reacties van lezers

De in de edities 2023-II, 2023-IV, 2024-I en 2024-II van dit blad gepubliceerde artikelen over respectievelijk de publicatie en de presentatie van het fotoboek “Petrus Antonius de Hoon (1896-1980) kunstschilder en legende” en de overzichtstentoonstelling van zijn werk in het Hendrick Hamel Museum in Gorinchem hebben reacties van uiteenlopende aard opgeleverd. De redactie heeft het ontvangen feiten- en beeldmateriaal hieronder op een rij gezet.

Actiefoto's kunstschilder De Hoon

De beide foto's uit het archief van de Historische Vereniging “Oud-Gorcum” zullen oudere inwoners van Gorinchem bekend voorkomen, niet in het minst vanwege de hem typerende outfit van de kunstschilder: donkere kleding, een grote zwarte hoed en een plaid. De foto's zijn naar alle waarschijnlijkheid gemaakt in de loop van de jaren zestig of het begin van de jaren zeventig, gelet op het uiterlijk van Piet de Hoon en de op een van de foto's zichtbare contouren van de Merwedebrug, die op 15 maart 1961 werd geopend door koningin Juliana¹.

Schilderij gemaakt in de Tweede Wereldoorlog in ruil voor levensmiddelen

Ons lid Teunie Diepenhorst-'t Lam, die jarenlang aan de Nieuwstraat in Ameide woonde, is in het bezit van het hier afgebeelde olieverfschilderij van het vroegere woonhuis van Sjaan Zweeren. Dit pand stond achter het Rijksmonument Nieuwstraat 11², de vroegere timmerwerkplaats van eerst Gerrit Hendrik Diepenhorst (1881-1964) en later diens zonen Frederik Pieter (Freek) en Pieter Gerrit (Piet). Volgens de overlevering heeft de kunstschilder het schilderij in de Tweede Wereldoorlog gemaakt in ruil voor levensmiddelen.

▲ Schilderij van een oud pand achter de Nieuwstraat.

Rapport Gerrit de Groot, schooljaar 1919-1920

De redactie ontving van mevrouw Corry Verhagende Groot uit Dalem een afbeelding van het door “klasseonderwijzer P.A. de Hoon” ondertekende schoolrapport van haar oom Gerrit de Groot, schooljaar 1919-1920. De latere kunstschilder was aan de

¹ Zie ook de afbeelding van de Merwedebrug in aanbouw op pagina 41 van het fotoboek, waarbij als datering bij vergissing 1968 is vermeld.

² Zie ook het artikel van Sam Janse over de geschiedenis van het Rijksmonument Nieuwstraat 11 in de editie 2022-II van het Nieuwsblad.

CHRISTELIJKE SCHOOL TE AMEIDE.

HALFJAARLIJSCHE STAAT van de
vorderingen en het gedrag van:

Gerrit de Groot
leerling der 4de klasse.
2^e halfjaar. 1919/20

1e. BIJB. GESCHIEDENIS	6	N. B. 6 = uitmuntend. 5 = zeer goed. 4 = goed. 3 = redelijk. 2 = gering. 1 = slecht.
2e. LEZEN	6	
3e. SCHRIJVEN	4½	
4e. REKENEN	6	
5e. NEDERL. TAAL	5½	
6e. HANDWERKEN	—	
7e. GEDRAG	4	
8e. NATUURKUNDE	6	
9e. VAD. GESCHIEDENIS	6	
10e. AARDRIJKSKUNDE	6	
11e. TEEKENEN	6	

Het Hoofd der School, De Klasseonderwijzer,

P. A. de Hoon

T. de Groot

School met den Bijbel te Ameide verbonden van 1914 tot 1921, waarvan in de periode 1914-1918 “als invaller”.

Mevrouw Verhagen verstrekke bij het rapport de volgende informatie: “Gerrit de Groot werd in Ameide geboren op 25 juli 1910 en overleed in Westport (Nieuw-Zeeland) op 6 februari 1930. Hij was een zoon van Teunis de Groot (9 mei 1883-31 mei 1973) en Geertje Schrijvershof (27 mei 1885-19 december 1964). Mijn vader Nicolaas de Groot (3 mei 1929-3 maart 2017) was de jongste zoon van het echtpaar De Groot-Schrijvershof.

Gerrit de Groot was voor zijn vertrek naar Nieuw-Zeeland plateelschilder. Hij kon goed tekenen: misschien geleerd van meester De Hoon? Mijn oom is in Nieuw-Zeeland om het leven gekomen, toen hij letterlijk tussen wal en schip viel en in het drijfzand terecht kwam”.

Twee opmerkingen van de redactie, die mevrouw Verhagen uiteraard heeft laten weten zeer ingenomen te zijn met haar bijdrage aan de rubriek “Reacties van lezers”:

1. Het valt op dat boven het rapport niet “School met den Bijbel Ameide”, maar “Christelijke School te Ameide” staat, omdat de eerste naam in 1919 al jarenlang gebruikt werd;
2. De “vorderingen en het gedrag” van de leerlingen worden gewaardeerd met de cijfers 1 (= “slecht”) tot en met 6 (= “uitmuntend”) in plaats van de voor ons vertrouwde cijfers 1 tot en met 10. Wie weet in welk jaar van het ene op het andere systeem is overgegaan?

Terzijde: op scholen in Zwitserland wordt het eerste systeem nog altijd toegepast.

Schilders attributen “Een grap of een vergissing?”

“Dinsdagmiddag, toen de kunstschilder De Hoon in de Haarstraat voor de winkel van de firma Nunnikhoven³ had zitten werken, pakte hij tegen zessen zijn spullen in: twee veldeuzels, een paraplu enz. werden in een bruin geruite plaid gerold en met riemen op een vouwstoel gebonden...

Maar voordat hij dit pakket op de bagagedrager van zijn fiets bevestigd had, bood de heer Nunnikhoven hem hulp aan en gingen zij even de winkel in, waar zij een aquarel bekeken. De bundel gereedschap lag nog geen twee meter achter hen op het trottoir. Toen zij zich na nauwelijks vijf minuten omdraaiden was alles verdwenen.

Eerst meenden zij, dat een grappenmaker het materiaal om een hoek uit het gezicht had gezet. Maar toen dit niet het geval bleek te zijn, wendden zij zich tot een passerende agent, die de gedachte opperde, dat iemand het als gevonden voorwerp had beschouwd en meegenomen om te zijner tijd op het bureau te brengen. Aan diefstal werd niet gedacht, omdat een zomerjas en een das los op de fiets waren blijven liggen en omdat wel niemand met zo’n vreemd pak van een bruine plaid, waar de punten van de veldezel uitsteken, plus een veldstoel en zelfs een paar lege groenteblikken, alles bijeen gesjord met riemen, ver aan de wandel zal willen gaan, omdat menige voorbijganger wel weet aan wie die dingen toebehoren.

Intussen is de schilder zwaar gedupeerd, omdat niet al het verlorene hier direct verkrijgbaar is en hij dus, juist nu het mooie herfstweer tot buiten werken roept, zijn vak niet of heel moeilijk kan uitoefenen. Daarom biedt de redactie haar bemiddeling aan: wij verzoeken aan degene die dit gereedschap bij vergissing als verloren goed heeft beschouwd en meegenomen, dit ten spoedigste aan ons redactie bureau terug te bezorgen, of, als dit bericht hem niet zelf onder ogen komt, vragen wij aan ieder die iemand met dit opvallende pakket heeft gezien de redactie daarover in te lichten.

Men kan het natuurlijk ook bij de schilder zelf bezorgen. Zijn adres is: De Vries Robbéweg 42 II”.

Dit is de integrale tekst van een bericht, dat vele jaren geleden, de redactie heeft niet kunnen achterhalen op welke datum, in de kolommen stond van het “Nieuwsblad voor Gorinchem en Omstreken” – een van de vele regionale kranten, die al lang niet meer bestaan. De redactie is er ook niet in geslaagd aan de weet te komen of de kunstschilder het buitenissige pakket heeft teruggekregen.

3 Het betrof een ijzerwarenhandel annex smederij.

De geschiedenis van *Herlaer*

Hans van den Heuvel

Inleiding

Er is inmiddels een periode van meer dan zestien jaar verstreken sinds een F-16 gevechtsvliegtuig van de vliegbasis Volkel op 4 september 2008 een fotoverkenningvlucht maakte boven Ameide en Tienhoven. Het doel van de operatie was informatie te verkrijgen over de fundamenteën van het voormalige kasteel “Herlaer”, dat aan de binnenzijde van de Lekdijk op het grondgebied van Tienhoven was gelegen. De resultaten van de vlucht voldeden niet in alle opzichten aan de verwachtingen. Dit gold met name voor de kwaliteit van de gemaakte infraroodopnamen. Volgens experts van de Koninklijke Luchtmacht was het zeer hoge gehalte aan waterdamp in de atmosfeer boven de (directe omgeving van de) Lek hier debet aan. Zodoende bleven de contouren van het legendarische middeleeuwse bouwwerk in nevelen gehuld, alle inspanningen ten spijt.

Deze bevindingen hebben me er niet van weerhouden me te verdiepen in de geschiedenis van eerst het Kasteel, later het Huis en uiteindelijk het Slot “Herlaer”. Ik ben niet de eerste, die dit doet. Integendeel, velen gingen me in dit opzicht voor, wat heeft geresulteerd in een aantal publicaties, die niet alleen qua aard en omvang, maar ook qua invalshoek onderling sterk verschillen. Zo hebben sommige auteurs zich toegelegd op de beschrijving van de architectuur en de datering van de respectieve bouwwerken, terwijl in andere artikelen de lotgevallen van de bewoners, met inbegrip van hun vaak complexe familierelaties, centraal staan. Bij het rangschikken van het beschikbare informatie- en documentatiemateriaal werd één ding me al snel duidelijk: er bestaat geen proefschrift, boek, tijdschrift of andersoortige informatiedrager, waarin de geschiedenis van “Herlaer” van het begin tot het eind wordt beschreven. Het tegenovergestelde is eerder het geval: als de teksten over “Herlaer” worden samengevoegd, ontstaat er een caleidoscopisch beeld, dat naast tal van hiaten ook onvolkomenheden vertoont.

Dit zo zijnde, heb ik me ertoe gezet in de veelheid van niet altijd controleerbare feiten en cijfers een rode lijn te ontwaren, zonder me op zijpaden te begeven of me te mengen in de soms venijnige disputen van historici

en andere wetenschappers over de juistheid van allerlei inzichten en opvattingen en jaartallen. Bij mijn graaf- en spitwerk heb er ik veel profijt van gehad dat ik anders dan eerdere auteurs verscheidene authentieke documenten heb kunnen raadplegen, die rechtstreeks of zijdelings betrekking hebben op de geschiedenis van “Herlaer”.¹

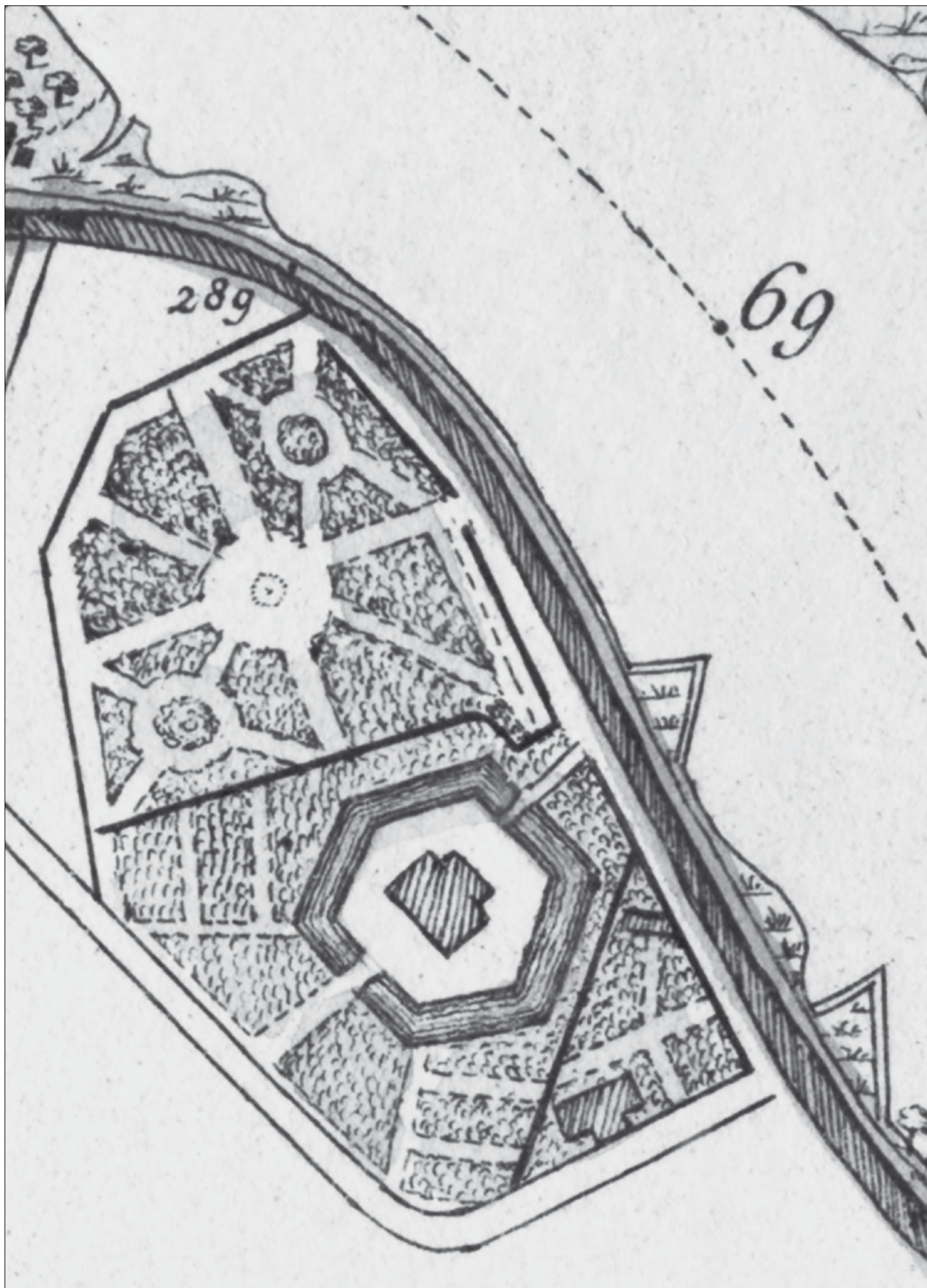
De oudste geschiedenis

Datering en locatie

Indachtig het aloude gezegde dat “men moet beginnen bij het begin”, kom ik na deze inleidende opmerkingen toe aan de vraag in welk jaar of in welk tijdvak het Kasteel “Herlaer” gebouwd werd. Het stellen van deze vraag is veel gemakkelijker dan de beantwoording, getuige de vele jaartallen en perioden, die in de loop der tijd in dit verband de revue passeerden, in zowel nieuwsbladen en tijdschriften als wetenschappelijke uitgaven. Er is de laatste jaren zelfs sprake van een hernieuwde belangstelling voor de bouwgeschiedenis van het kasteel, zoals ook blijkt uit de volgende willekeurig gerangschikte tekstfragmenten:

- Website KastelenInNederland.nl
“Herlaer”, plaats: Ameide, Gemeente: Vijfheerenlanden, provincie: Utrecht: Coördinaten: RD 125051, 441452”
“Over van middeleeuwse toestand: Het kasteel is gebouwd in de dertiende eeuw en werd afgebroken in de achttiende eeuw. Na 1830 zijn de slotgrachten gedempt”.
“Bouwgeschiedenis: Bouwfase1: 1298 tot en met de achttiende eeuw. Typologie: Rechthoekig kasteel. Zichtbare toestand: Intact. Bouwfase 2: Achttiende eeuw tot en met heden. Typologie: geen. Zichtbare toestand: ondergronds”.
- Artikel van N.L. (Nico) van Dinther, genealoog,

1 Het gaat hierbij met name om documenten, die thuishoren in de collectie “Bewijzen van Eigendom der Ambachtsheerlijkheid Ameide van den hoogedelgestrengen heer A. van Stolk van Ameide”. Deze documenten zijn op 17 augustus van dit jaar in langdurige bruikleen gegeven aan Julie van Voorst-Menne, die het slot sinds begin juni 2021 bewoont. Zie ook het artikel over de overdracht van de collectie op pagina 5 van deze editie van het Nieuwsblad.

▲ *Situatie Slot Herlaar in 1763.*

De plattegrond van het gebied van Herlaar is nauwkeurig getekend. Dit is een fragment van de rivierkaart van Melchior Bolstra, tekenaar (rivierkartograaf). Aangesteld als landmeter van Rijnland op 19-04-1732.

over de oudste generaties van het geslacht Herlaer (2020).

“De machtsbasis van de Van Herlaers was kasteel Oud-Herlaer met een hoeve en verder ongeveer 52 bunder² land in Sint-Michielsgestel”.

Dirck van Herlaer beloofde op 13 september 1298 “met zijn lieden en het huis en het land van Ameide graaf Jan I (zie onderstaan kader) bij te staan tegen de bisschop van Utrecht en stelt hem desgewenst zijn huis daartoe ter beschikking, waarvoor de graaf hem in dat geval een door de heer Wolfert (van Borselen) en de stad Dordrecht mede bezegelde verklaring zal geven dat hij hem het huis na afloop van de oorlog zal teruggeven”.

Jan I, graaf van Holland (1284 – Haarlem, 10 november 1299), een zoon van graaf Floris V van Holland en Beatrijs van Vlaanderen, groeide op aan het Engelse hof. Na de moord op zijn vader in 1296 duurde het nog een jaar, voordat hij, inmiddels gehuwd met een dochter van de koning van Engeland, op 7 januari 1297 naar Nederland mocht terugkeren. Na allerlei verwickelingen, die het gevolg waren van zijn betrokkenheid bij de machtsstrijd tussen Jan van Renesse en Wolfert van Borselen, overleed hij op vijftienjarige leeftijd aan dysenterie, waardoor het Hollandse Huis opviel te bestaan.

- www.deheerlijkheidherlaer.nl “In Ameide (bij Tienhoven aan de Lek gelegen) stond een Slot Herlaer, dat in 1258 werd bewoond door Dirck van Herlaer”.
- Blogs uit de historie van de Alblasserwaard.

In haar blog van 28 juli 2023 besteedt Anneke Bode-Huizer uit Giessenburg uitgebreid aandacht aan de geschiedenis van “Herlaer”. Zo haalt ze een passage aan uit “De Lekstreek, een aardrijkskundige verkenning van een bewoond deltagebied”, het uit 1926 daterende proefschrift van Teunis Vink, waarin staat “dat de plaats van het oude slot³ Herlaer met een meesterblik is gekozen. Vlak bij de Lek, op een terrein hoog genoeg om veilig te zijn tegen hoge standen en laag genoeg om diepe grachten te kunnen bezitten, steeds vol water. De juiste plek om een Middeleeuwse sterkte geducht te maken”.

Daarna volgen enkele citaten uit het in 1902 uitgegeven boek “Van Eems tot Schelde, wandelingen door oud en nieuw Nederland, met kaartjes, gekleurde en ongekleurde platen en gravures”, deel I, van H. Blink:

“Herlaer was waarschijnlijk een der alleroudste van de nederzettingen in deze streek”.

“Rond 1902 wijzen nog enige notenbomen ten oos-

ten van Tienhoven⁴ op de plek waar het oude slot heeft gestaan. In het midden van de achttiende eeuw restte daar nog een stuk muur van het oude slot naast een nieuw gebouw dat er was gebouwd, het “Huis te Herlaer” geheten. Thans (1902) ook verdwenen”.

“Grondboringen lieten restanten van een gedempte gracht zien, maar datering van de gevonden materialen bleek niet mogelijk. Rondom de huidige woning is ook los bouw materiaal gevonden, waaronder bakstenen met formaten, variërend tussen 28-36x13,5-14,5x6,5-7,5 cm. De combinatie van deze dikte met de genoemde lengtematen van 28-36 cm en kopmaten van 13,5-14,5 cm van deze stenen komt niet vaak voor. Geschat wordt dat deze stenen dateren uit het derde kwart van de dertiende eeuw” (uit: “Inventariserend veldonderzoek door middel van boringen, Huys Herlaer te Tienhoven”, Synthegra Archeologie, E.E.A. van der Kuyl, Dordrecht (2005)).

“Bouwheer van het eerste slot is waarschijnlijk Dirk van Herlaer (1235-<1286) en/of zijn zoon Arnold (1281-1298). Zeker is dat het kasteel in 1362-1363 verbouwd werd. In dat jaar verbouwde Jan van Blois voor omvangrijke aanpassingen aan de (voor)burcht. Het herinrichten betrof de gracht, de voorburcht en de poort. Daarnaast kwam er een (nieuw) hof en werd er een aarden wal bij de duiventil geruimd”.

- Proefschrift dr. Alois van Doornmalen

Dr. A.G.J. (Alois) van Doornmalen stelt in zijn in 2017 gepubliceerde proefschrift “De Herlaers in het Midden-Nederlandse rivierengebied” dat het oudste slot “Herlaer” werd gebouwd in de tweede helft van de dertiende eeuw”.

Het geheel overziende, houd ik het er in navolging van Alois van Doornmalen maar op dat het kasteel “Herlaer” in de tweede helft van de dertiende eeuw aan de boorden van de Lek verrees.

Bewoners

In vorige alinea's kwamen de namen voorbij van enkele telgen van het geslacht Van Herlaer (of Van Herlaar). Het kan dus geen kwaad om even stil te staan bij de geschiedenis van de Van Herlaers, die uit Midden-Brabant stamden, zoals eerder al werd vermeld.

In de tweede helft van de vorige en in het begin van deze eeuw hebben verscheidene historici en andere wetenschappers aandacht besteed aan de herkomst en de bloeiperiode van het Middeleeuwse geslacht. De resultaten van hun noeste arbeid leveren geen eenduidig beeld op, omdat hun “mo-

2 Een bunder is een oude oppervlaktemaat, om en nabij gelijk aan een hectare (= 10.000 vierkante meter).

3 Volgens de in het begin van de tweede alinea geïntroduceerde naamgeving zou hier ‘kasteel’ in plaats van ‘slot’ moeten staan.

4 Ik neem aan dat hier de notenbomen worden bedoeld, die in de jaren vijftig aan de binnenzijde van de Lekdijk ten oosten van het huidige slot stonden, naar ik uit eigen ervaring weet. Zeer tegen de zin van de bewoners van “Herlaer” werd daar door jeugdige inwoners van Ameide en Tienhoven in bepaalde jaargetijden “gekloerd”. Wie kent de betekenis van dit werkwoord nog?

▲ Situatie Slot Herlaar in 1763, gecombineerd met een satellietfoto (Google Earth 2009) van het gebied rond Herlaar. Dit geeft een goed inzicht in de oorspronkelijke ligging van 't Huis te Herlaar.

dus operandi”⁵ onderling sterk verschillen, ook al bouwden ze vaak voort op de inhoud van elkaar min of meer overlappende publicaties van oudere datum. Het is dan ook met de nodige slagen om de arm dat ik in het onderstaande hun – in mijn ogen - voornaamste bevindingen in chronologische volgorde op een rij heb gezet, waarbij het wat betreft de jaartallen nogal eens om benaderingen gaat.

Welaan dan,

- de vroegste vermeldingen van de naam (Dirck van) Herlaer komen voor in het vierde kwart van de elfde eeuw. De toenaam Herlaer verwijst naar de gelijknamige Heerlijkheid, gelegen in het tegenwoordige Sint-Michielsgestel, nabij 's-Hertogenbosch. Onomstreden is dat de eerst bekende Dirck van Herlaer een man van aanzien was, die over een groot vermogen beschikte.
- in uit de jaren dertig van de dertiende eeuw daterende oorkonden is sprake van ene Petronella, vrouwe van Herlaer. Haar status is “voer voor genealogen”: volgens sommige “Herlaer watchers” was zij een erfdochter⁶ uit het geslacht Van Herlaer, volgens anderen was zij de echtgenote van Dirck van Herlaer (1190-1250). Hoe het ook zij, vrij algemeen wordt aangenomen dat ze twee of drie zonen had: Dirck, (Gijsbert) en Godfried van Herlaer, van wie de eerste van 1220 tot 1285 en de laatste van 1222 tot 1281 leefde. De oudste zoon, die als Dirck I van Herlaer⁷ de geschiedenis is ingegaan, trok vanuit het zuiden naar het midden van het land en was de eerste heer van Ameide en Herlaer. De jongste zoon vestigde zich in het Belgische Herenthout en blijft hier verder buiten beschouwing.
- Dirck I had twee zonen: Arnold (of Arnout) en Dirck II van Herlaer (1240-1305), van wie de tweede geen zonen, maar wel een Aleid geheeten dochter had, die leefde van 1260 tot 1315. Zij was de echtgenote van Gerard van Loon (1260- 1315).
- Via een complex samenstel van huwelijken en verervingen, waarbij de naam Van Herlaer ook in vrouwelijke lijn werd doorgegeven, werden daarna “strategische verbintenissen” gesloten, bedoeld om de macht dan wel de invloed van de verschillende families uit te breiden of op zijn minst te consolideren. De bekendste voorbeelden daarvan zijn (1) het in 1373 voltrokken huwelijk van Heilwich van Herlaer, vrou-

we van Ameide, de aldaar in 1365 geboren en in 1408 overleden erfdochter van Jan van Herlaer, achterkleinzoon van Dirck II van Herlaer en Maria van Arkel van Asperen, met Hendrik (II), heer van Vianen, Helsdingen en Goye en burggraaf van Utrecht (1356-1417), die door zijn huwelijk ook heer van Ameide en Herlaer, Neder-Boeicop, Lakerveld, Laag en Hoog Bolgerijen (Zijderveld), Meerkerk, Twaalfhoven en Tienhoven werd en (2) de in 1414 bezegelde echtverbintenis van hun erfdochter Johanna, vrouwe van Vianen en Ameide en burggravin van Utrecht (1390-1418), met Walraven I, heer van Brederode (1380-1417).

Van de opeenvolgende leden van het geslacht Van Herlaer was het met name Dirk II van Herlaer, die traceerbare sporen in de geschiedenis heeft nagelaten. Zoals eerder werd gememoreerd, schaarde hij zich in het jaar 1298 aan de zijde van de graven van Holland in hun niet zelden ook gewapende strijd tegen de bisschop van Utrecht. Zijn familie maakte sinds 1266 de dienst uit in het noordoostelijke deel van de Alblasserwaard. Daarvoor was het gebied gedurende ongeveer anderhalve eeuw in het bezit van de heren Van Goor.

De situatie in deze regio was in dit tijdsgewricht sterk aan veranderingen onderhevig. Zo maakten toenmalige geschiedschrijvers er gewag van dat de Heerlijkheid Ameide, met inbegrip van het kasteel “Herlaer”, in 1312, veertien jaar na de stellingname van Dirk III van Herlaer ten gunste van de graven van Holland,

⚔ Het kasteel “Herlaer” werd in het jaar 1388 zwaar beschadigd en zou volgens de overlevering daarna geleidelijk zijn vervallen tot een ruïne.

een leen was van de bisschop van Utrecht. Het lijkt geen twijfel dat het in die jaren voor de inwoners van Ameide en Tienhoven allesbehalve een genoegen moet zijn geweest om in een gebied te wonen, waar de invloedssferen van de graven van Holland en de bisschop van Utrecht menigmaal schuurden.

De gevechtshandelingen culmineerden ten tijde van de Hoekse en Kabeljauwse twisten (zie onderstaand kader), waarin Hendrik II van Vianen de kant koos van de Hoeken, hoewel zijn vader Gijsbrecht van Vianen zich bij het uitbreken van het conflict aan de zijde van de Kabeljauwen had geschaard. De keuze voor de Hoeken hing samen met zijn aversie tegen de in Gorinchem residerende Van Arkels, die tot het kamp van de Kabeljauwen behoorden. In de periode van 1387 tot 1390 ontwikkelde zich een felle strijd tussen Otto en Jan V van Arkel aan de ene en Gijsbert

5 Modus operandi= (specifieke) manier van werken (Latijn).

6 Erfdochter= dochter, die aanspraak maakt op de gehele erfenis, enige erfgename.

7 Er bestaat geen vast patroon voor de nummering van de respectieve Dirck'en van Herlaer. De in dit artikel aangehouden nummering correspondeert met de genealogische tabellen uit het in 1999 verschenen boek “Johan Wolfert van Brederode 1599-1655 Een Hollands edelman tussen Nassau en Oranje”.

en Hendrik (II) van Vianen aan de andere kant, met als inzet bezittingen in Meerkerk, Kort Bolgerijen, Hoogblokland en Ameide. De Van Arkels wisten de strijd in hun voordeel de beslechten: hun tegenstanders moesten de omstreden bezittingen prijsgeven en het kasteel “Herlaer” werd in het jaar 1388 zwaar beschadigd en zou volgens de overlevering daarna geleidelijk zijn vervallen tot een ruïne.

Het geheel overziende, ligt de conclusie voor de hand dat “Herlaer” vanaf de bouw in de tweede helft van de dertiende eeuw permanent of tijdelijk is bewoond door eerst leden van het geslacht Van Herlaer en later leden van de geslachten Van Vianen en Van Brederode, waarbij ik in het midden laat in hoeverre de restanten van het kasteel na 1388 nog bewoonbaar waren.

De strijd tussen de Hoeken en de Kabeljauwen (de “Hoekse en Kabeljauwse twisten”) was het gevolg van een lange reeks conflicten van uiteenlopende aard tussen verschillende facties (= onderdelen van een groter geheel, partijen binnen een partij) binnen de elite van het graafschap Holland, waarbij niet alleen verscheidene adellijke geslachten, maar ook tal van stadsbesturen betrokken waren. De conflicten begonnen in de tweede helft van de veertiende en duurden tot het eind van de vijftiende eeuw. Het was overigens niet zo dat er onafgebroken werd gevochten. Het tegendeel was het geval: er waren van tijd tot tijd gevechtspauzes.

De oorsprong van de controverses was gelegen in het kinderloos overlijden in de maand september van het jaar 1345 van de 38-jarige graaf Willem IV van Holland. Er waren op grond van erfrechtelijke bepalingen drie “troonpretendenten”: de koningen van Engeland en Frankrijk en de keizer van Duitsland. In het aldus ontstane gezagsvacuüm trok Margaretha II van Henegouwen, de oudste zuster van Willem IV en tweede echtgenote van de voormalige Duitse keizer Lodewijk IV, het initiatief naar zich toe door haar vierde zoon te positioneren als graaf Willem V van Holland. Deze manoeuvre leidde allerwege tot veel beroering, waardoor moeder en zoon na de aanvankelijke eensgezindheid tegenover elkaar kwamen te staan en zelfs, zij het niet in een directe confrontatie, slaags raakten. Daarbij stelde Margaretha zich aan het hoofd van de Hoeken, met als voornaamste machtsbasis de plattelandsadel, en gaf Willem IV leiding aan de Kabeljauwen, de partij van de stedelijke adel. Aan deze episode kwam een einde, nadat er in 1354 door bemiddeling van de Engelse koning Eduard III vrede was gesloten.

Wie gedacht mocht hebben dat hierna in de “lage landen bij de zee” een periode van betrekkelijke rust aanbrak, heeft het niet bij het rechte eind. Het zou binnen het bestek van dit artikel (veel) te ver voeren om de verwickelingen te duiden, die zich daarna voordeden. Daarom volsta ik met het vermelden van enkele voorname gezagsdragers, die zich in de loop der jaren in de strijd mengden:

- Hoeken: Margaretha II van Henegouwen, heren van Brederode, Albrecht en Jacoba van Beieren, heren van Wassenaer en heren van Zuylen van Nijvelt;
- Kabeljauwen: Willem V van Holland, heren van Egmont, heren van Arkel, heren van Borselen, heren van Buren en Jan van Schaffelaar.

▲ **Toegangshekken Huis Herlaer, 1932.** Bron: Beeldbank Stadsarchief Rotterdam, aquarel J. Verheul Dzn.

De plaats van het huis Herlaer tussen Ameide en Tienhoven is nog uitsluitend aan de aanwezigheid van een hek aan de voet van de dijk te herkennen. Aan de Lekdijk 84 te Tienhoven staan namelijk het achttiende- eeuwse toegangshekken van het verdwenen huis. De hekken dateren uit de tijd van dit 18de-eeuwse huis. Zij bestaan uit twee bakstenen pijlers, afgedekt met overstekende en geprofileerde natuurstenen dekplaten. Hierop zitten schildhoudende leeuwen. De wapens die met doken aan de natuurstenen schilden bevestigd waren, zijn verdwenen. Op de pijlers is de naam van het huis vermeld: ‘het huys’ en ‘herlaer’. Tussen de pijlers zitten gebogen smeedijzeren hekken, die eindigen met een rozet.

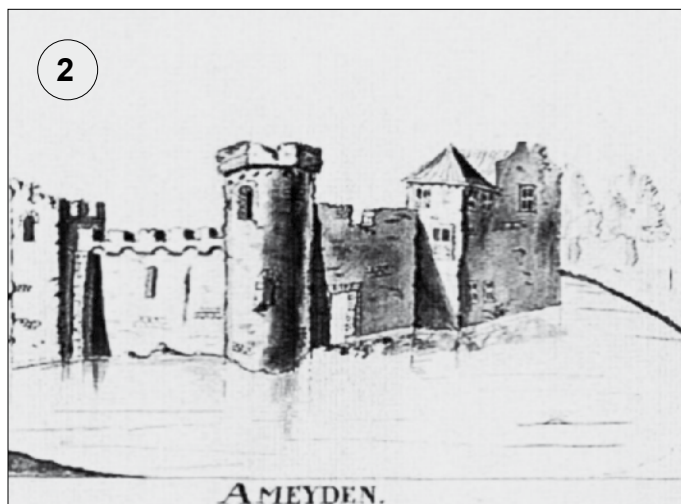
Bouwwijze en omvang

De volgende vraag die zich aandient, heeft betrekking op de bouwwijze en de omvang van het eerste bouwwerk met de naam “Herlaer”, het kasteel. Volgens Alois van Doornmalen had het “in aanleg een grote vierkante of rechthoekige vorm, met grote hoektorens. Het was mogelijk voorzien van een geschakelde woontoren, die op enigerlei wijze verbonden was met de hoge weermuur van de burcht. Het complex was voorzien van meerdere torens en straalde weerbaarheid uit”. Daar waar in kastelengidsen en daarmee vergelijkbare uitgaven gewag wordt gemaakt van een grondoppervlak van 130 bij 85 meter¹, waagt hij zich niet aan schattingen van de afmetingen van het bouwwerk. Dit neemt niet weg dat er in de Middeleeuwen aan de binnenzijde van de Tienhovense dijk een gigantisch complex moet hebben gestaan. Er bestaan geen uit de Middeleeuwen daterende afbeeldingen van het kasteel. Wel zijn tekeningen uit de zeventiende en de achttiende eeuw bewaard gebleven, waarvan de nauwkeurigheid in twijfel wordt getrokken door kunsthistorici, die zich in dit genre hebben gespecialiseerd – een gezelschap, waartoe ik beslist niet behoor. De bekendste zeventiende- en achttiende-eeuwse prenten van “Herlaer” worden toegeschreven aan Roeland Roghman, Abraham Rademaker en Abraham de Haen.

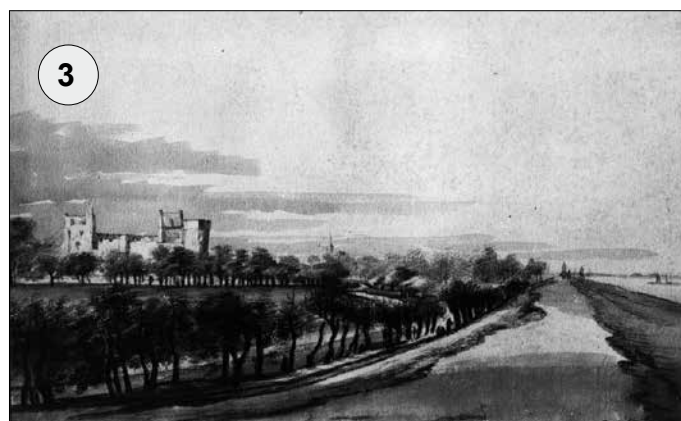
- Roeland (of Roelant) Roghman, in de Nieuwe Kerk te Amsterdam gedoopt op 14 maart 1627 en aldaar begraven op 3 januari 1692, was kunstschilder en graficus en volgens de overlevering een vriend (en mogelijk ook leerling) van Rembrandt. Hij werd in zijn tijd bij een breed publiek bekend door een reeks van zo’n tweehonderd prenten van kastelen en buitenplaatsen in Holland en Utrecht, gemaakt in de periode 1646-1647.
- Abraham Rademaker (Lisse, 1676/1677, Haarlem, 21 januari 1735), kunstschilder, tekenaar, prentenmaker en prentenhandelaar, legde zich toe op het produceren van “fotografisch getinte” tekeningen en het schilderen van landschappen. Zijn werk vond in de achttiende eeuw gretig aftrek, omdat het verzamelen van typografische afbeeldingen toen in zwang was. Hij was de uitgever van het in 1725 verschenen verzamelwerk “Cabinet der Neederlandse Oudheeden en gesigten vervat in drie hondert konst plaaten”.
- Abraham de Haen, bijgenaamd “de Jongere” (6 april 1707 – Amsterdam – 8 augustus 1748),

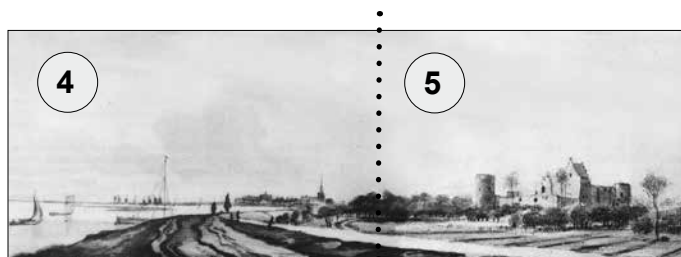
▲ Gezicht op de ruïne van ‘t huis te Ameide door Abraham de Haen (1734).

▲ “Ameiden” (tekening uit de “Atlas Schoemaker”).

▲ Ameide (= Herlaer). Zwart krijt, penceel in twee tinten grijs; kaderlijn in bruin (?) – 330 x 484 mm. Signatuur: rechts onderaan, ten dele afgesneden. R. Roghman (pen in bruin).

▲ Herlaer, met Ameide in het verschiet. Tekening in twee delen. Linker gedeelte: “aquarel”, 150 x 275 mm. Rechter gedeelte: zwart krijt, grijs gewassen, 130 x 177 mm.

1 Ter vergelijking: volgens de normen van de KNVB heeft een voetbalveld een lengte van maximaal 105 en minimaal 100 meter en een breedte van maximaal 69 en minimaal 64 meter.

dichter en tekenaar, was een zoon van Abraham de Haen, “de Oudere”, die eerst graankoopman en later boekhouder was. Hij maakte vanaf het jaar 1729 samen met Cornelis Pronk en Andries Schoemaker “tekenwandelingen”. In het in 1745 verschenen standaardwerk “Het Verheerlijkt Nederland” van de beroemde uitgever Isaac Tirion staan 756 afbeeldingen, waarvan er 79 gebaseerd zijn op werk van Abraham de Haen.

Herman Beckmann, de op 7 augustus 2015 overleden voorvorige hoofdredacteur van het Nieuwsblad van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven, heeft in het begin van deze eeuw met de van hem bekende vasthoudendheid en vindingrijkheid uitgebreid onderzoek verricht naar zowel de herkomst als de datering van de oudste prenten van “Herlaer” en daarvan uitgebreid verslag gedaan in de editie 2005-IV. Daartoe boog hij zich over de inhoud van het uit het jaar 1749 daterende geschrift “Beschrijving van de Heerlijkheid, en Stede, Ameyde, enz. mitsgaders van den Huize, en Hofstede van Ameyde, en van den Huize, en het Kastéel. En de Domaniale geregtigheden van HERLAAR, met zijn toebehoren. Als ook van de Heerlijkheid, en Stede Vyanen” van mr. Pieter van der Schelling² en raadpleegde hij met name de in Nijmegen wonende Bert Kolkman, volgens hem “de Abraham de Haen specialist bij uitstek!”

Aangezien er geen enkele reden is om te tornen aan de deugdelijkheid van de werkwijze van Herman Beckmann, neem ik nagenoeg onverkort de bevindingen over, die hij opdeed bij zijn analyse van de op de vorige pagina afgebeelde tekeningen: (1) “Gezicht op de ruïne van ’t huis te Ameide” (Abraham de Haen, 1734), (2) “Ameyden” (tekening uit de “Atlas Schoemaker” – een omvangrijke verzameling documenten, samengesteld door Andries Schoemaker (1660-1735), een gefortuneerde lakenkoopman uit Amsterdam, en zijn zoon Gerrit (1692-1732) en (3) “Het Slot Herlaar” (tekening uit het geschrift van mr. Van der Schelling). Deze tekstgedeelten zijn gecursiveerd.

1 “De eerste tekening werd door het veilinghuis Christie’s in Amsterdam op 11 december 1979 geveild. De huidige verblijfplaats is onbekend. De datering van 1734 is dubieus, gelet op de volgende tekst uit het in 1749 verschenen geschrift van mr. Van

der Schelling³:

“De heer A. van den Bergh, eigendom verkreegen hebbende aan de Heerlijkheden AMEIDE, HERLAER en TIENHOVEN, heeft op den grond van het oude HUIS VAN AMEIDE en SLOT HERLAER goedgevonden een schoon, nieuw gebouw te doen stellen. Gelijk het zelve in den jare 1730 voltooid is en in 1729 begonnen”.

“Volgens Van der Schelling was dus in 1729 een begin gemaakt met de bouw van het nieuwe huis van Ameide en was het in 1730 klaar, gezien het formaat van het huis geen geringe prestatie. Daar zijn geschrift uit 1749 dateert en hij de informatie uit de eerste hand had, moeten de bouwdata wel kloppen. De informatie van het veilinghuis is dus niet juist”.

“Bert Kolkman verklaarde desgevraagd dat het jaartal 1734 niet te zien is op de kopie van de tekening van ’t huis van Ameide en dat hij alleen daarom al twijfels heeft. De massaliteit van de tekening doet ook aan een vroegere datum denken, toen De Haen mogelijk in connectie stond met Abraham Rademaker. De Noord-Nederlandse landschapstekenaar Jacobus Stellingwerf(f) (1667- Amsterdam – 1727) heeft ’t Huys Herlaar te Ameyden getekend naar een voorbeeld uit 1573. Ik weet niet of deze tekening nog bestaat. Misschien komt alles uit dezelfde bron; het zou de moeite waard de verschillende tekeningen met elkaar te vergelijken. Een als betrouwbaar te beschouwen, door De Haen gemaakte zwakke schets van Ameide is te vinden in een schetsboekje in het Prentenkabinet van het Rijksmuseum”.

2 “De tweede tekening is afkomstig uit een band, waarin manuscripten van Andries Schoemaker en diens zoon Gerrit bijeenbonden zijn. Het plaatje van Ameyden is te vinden onder nummer 107 in deel I. Er staat geen verdere tekst bij. Ook de herkomst wordt niet vermeld”.

Na vergelijking van de drie tekeningen kwam Herman Beckmann “tot de voorzichtige conclusie dat ze alle drie te herleiden zijn tot een na het jaar 1650 gedateerde tekening van het Slot Herlaer, die door mr. Pieter van der Schelling is nagetekend of voor hem is nagetekend door zijn schoonvader Cornelis van Alkemade”.

“Op alle tekeningen staat rechts een verdedigingstoren, vast gebouwd aan een versterkt woonhuis. Links hiervan staat een forse ronde verdedigingstoren, die met het vorige complex is verbonden, met een muur van kantelen. Links van de ronde verdedigingstoren komt weer een muur met kantelen met een vierkante verdedigingstoren. De tekening van De Haen steekt met kop

2 Pieter van der Schelling (1691- Rotterdam – 1751) was in het begin van zijn werkzame leven predikant van de Remonstrantse Broederschap in Gorinchem (1713) en Gouda (1714), studeerde rechten aan de Leidse Universiteit en woonde vanaf 1725 in Rotterdam, waar hij zich toedeed op het verzamelen en onderzoeken van oudheden en het redigeren en uitgeven van werken van geschiedkundige aard. Volgens hem restte van het oude slot “Herlaer” in 1729 bij de overdracht van de Heerlijkheden Ameide, Tienhoven en Herlaer niet veel meer dan een ruïne.

3 Van der Schelling refereert er in zijn geschrift aan dat Arnout van den Bergh, “Raad ende Vroedschap der Stad Rotterdam”, en zijn echtgenote Margaretha van Eyck op 19 april 1727 de Ambachtsheerlijkheden Ameide, Tienhoven en Herlaer voor een bedrag van f. 40.100,- kochten van de Staten van Holland en West-Friesland. Deze transactie komt verderop in dit artikel uitgebreid aan de orde.

en schouders boven de andere twee uit”.

4 **5** Bij de afbeeldingen (4) en (5) van twee tekeningen van Roeland Roghman tekent Herman Beckmann het volgende aan:

“Als twintigjarige maakte Roghman in 1646-1647 in Holland en Utrecht meer dan tweehonderd tekeningen van ongeveer 150 kastelen. Wie de opdrachtgever was, is niet bekend. Er zijn ook geen oorspronkelijke aantekeningen. We weten niets over zijn onderwerpkeuze en kennen zijn informatiebronnen niet. Ook de reisroute is niet bekend. We kunnen slechts constateren dat hij, met als uitschieters Purmerend, Medemblik, Schagen en Oudkarspel, tekende in een ruime kuststrook van Egmond tot het eiland Voorne, in een breed gebied van Rotterdam langs de Merwede en de Waal tot Gorinchem en Heusden en langs de Lek tot Wijk bij Duurstede, langs de Hollandse IJssel, de Kromme Rijn en de Vecht en via Doorn tot Amersfoort.

Wat voor reden Roghman ook had om deze afbeeldingen te maken, het resultaat is een serie van ongeveer 247 bladen met kasteeltekeningen van hoge kwaliteit en bijzondere nauwkeurigheid. Dat is voor die tijd zeer opmerkelijk, want topografische nauwgezetheid was toen nog geen vereiste. Het tekenen van kastelen diende geen documentair doel, maar was voorbereiding voor kunstwerken met een andere betekenis. Maar Roghman maakte bij een beperkte onderwerpkeuze (kastelen) een topografisch accurate reeks en neemt daarmee zowel functioneel als artistiek een eigen plaats in. Zijn trefzekere weergave, het vaak imposante karakter van de “kasteelportretten” en de nauwkeurigheid zonder overmaat maken ze tot een hoogtepunt van het genre.

Ter afronding van dit tekstgedeelte: in de eerder vermelde editie 2005-V van het Nieuwsblad is “De Her-

laars: van Brabantse tot Gelderse adel” opgenomen – een artikel van dr. Jan A.E. Kuys (1952-2019), universiteit docent aan respectievelijk de Rijksuniversiteit Utrecht en de Radboud Universiteit Nijmegen en een expert op het gebied van de geschiedenis van de religieuze instellingen in het bisdom Utrecht.

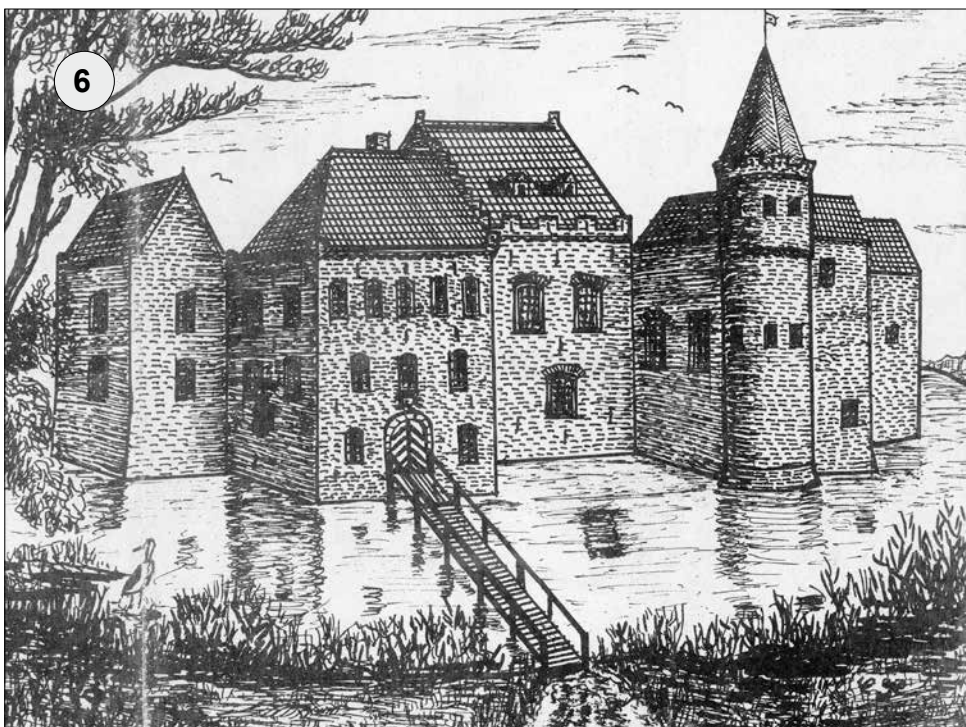
6 Dit artikel wordt afgesloten met de onderstaande illustratie (= afbeelding 6).

Ik vermoed dat C.J. Hoogland architect was/is, maar ik heb de identiteit van betrokkene niet kunnen achterhalen.

Terzijde: in de geschiedschrijving over “Herlaer” wordt somtijds een voorstelling van zaken gegeven als zou het kasteel niet eerder dan in het Rampjaar 1672 aan vernielingen ten prooi zijn gevallen. Zo schreef Abraham Jacob van der Aa (Amsterdam, 1792 – Gorinchem, 1857) in 1850 dat “in het Rampjaar ook het slot “Herlaer” niet ontlopen zal zijn aan verwoestingen”.

Deze stellingname lijkt me om redenen van tweërlei aard moeilijk houdbaar:

1. het eerder omschreven bouwwerk was ten gevolge van de Hoekse en Kabeljauwse twisten in 1388 zwaar beschadigd en nadien niet hersteld en
2. in “Rampjaar 1672 Hoe de Republiek aan de ondergang ontsnapte” van Luc Panhuysen en daarmee vergelijkbare boeken worden de wanden van de Franse troepen, “die de oude Stede en de Omstreken soo deerlyck hebben geplonderd en verramponneerd”, breed uitgemeten, maar is niets te vinden over gevechtshandelingen met betrekking tot “Herlaer”. Dat is niet verwonderlijk, want het complex had toen al lang geen militaire betekenis meer.

Reconstructietekening C.J. Hoogland – Zo moet het slot “Herlaer” er omstreeks 1520 hebben uitgezien. Deze reconstructie is gemaakt naar aanleiding van een ruwe schets uit het handschrift van mr. P. van der Schelling.

De eigenaren van Herlaer van 1414 tot 1725

Voordat ik mijn bij gebrek aan betrouwbare gegevens af en toe flakkerende licht laat schijnen over de geschiedenis van “Herlaer” en de daarbij direct betrokken geslachten in de vijftiende, de zestiende, de zeventiende en het begin van de achttiende eeuw, roep ik in herinnering dat Walraven I, heer van Brederode, en Johanna, vrouwe van Vianen en Ameide en burggravin van Utrecht, in het jaar 1414 met elkaar in de echt werden verbonden, waardoor de macht en het bezit, en daarmee ook het aanzien van de Brederodes aanzienlijk toenamen. Nadien leidde een nauwelijks te bevatten reeks huwelijken, gevallen van vroegtijdig overlijden, geboorten van bastaardkinderen en verervingen tot een situatie, waarin de erfenis van het “roemruchte, aloude hoog adellijke geslacht Van Brederode” in de tweede helft van de zeventiende en het begin van de achttiende eeuw geleidelijk steeds vaster in Duitse handen kwam. Dit gold dus ook voor de Ambachtsheerlijkheden Ameide, Tienhoven en Herlaer, waarbij ik me niet zal mengen in het naar alle waarschijnlijkheid nimmer eindigende dispuut over de vraag in hoeverre Herlaer op zichzelf een Ambachtsheerlijkheid vormde of een onderdeel was van de Ambachtsheerlijkheid Ameide.

In onderstaand kader heb ik puntsgewijs aangegeven welke mutaties zich in de periode van 1414 tot 1725 hebben voorgedaan waar het gaat om de zeggenschap over en het bezit van de desbetreffende Ambachtsheerlijkheden.

1. Walraven I, heer van Brederode (1380-1417) + Johanna, vrouwe van Vianen en Ameide en burggravin van Utrecht (1390-1418);
2. Reinoud II, heer van Brederode, Vianen en Ameide en burggraaf van Utrecht (1415-1473);
3. Walraven II, heer van Brederode, Vianen en Ameide en burggraaf van Utrecht (1462-1531);
4. Reinoud III, heer van Brederode, Vianen en Ameide en burggraaf van Utrecht (1492-1556);
5. Hendrik II, heer van Brederode, Vianen en Ameide en burggraaf van Utrecht (1531-1568); geen nakomelingen;
6. Walraven III, heer van Brederode,

Vianen, Ameide en Noordeloos en burggraaf van Utrecht (1547-1614), achterneef van Hendrik II, geen nakomelingen;

7. Walraven IV, heer van Brederode, Vianen, Ameide, Voshol en Noordeloos en burggraaf van Utrecht (1596/1597-1620), oomzegger van Walraven III;
8. Johan Wolfert, heer van Brederode, Vianen, Ameide, Voshol, Noordeloos, Cloetinge, Haaften, Herwijnen, Hellouw en Nyeveld en burggraaf van Utrecht (1599-1655), broer van Walraven IV;
9. en 10. Hendrik (1638-1657), heer van Brederode, Vianen, Ameide, enz. en Wolfert (1649-1679), heer van Brederode, Vianen, Ameide, enz., zonen van Johan Wolfert uit diens tweede, in 1638 gesloten huwelijk met Louise Christine van Solms-Braunfels (1606-1669). Beiden hadden geen nakomelingen, waardoor de adellijke tak van het geslacht Van Brederode in 1679 in de mannelijke lijn ophield te bestaan;
11. Hedwiges Agnes, vrouwe van Vianen, Ameide, enz. (1643-1684), zuster van Hendrik en Wolfert van Brederode;
12. Amelia van Dohna (1644-1700), vrouwe van Vianen, Ameide, enz., dochter van Christiaan Albrecht van Dohna (1621-1677) en Sophia Theodora van Brederode (1620-1678). Haar moeder was de oudste dochter van Johan Wolfert van Brederode uit diens eerste, in 1619 gesloten huwelijk met Anna Johanna van Nassau-Siegen (1594-1636) en dus een halfzuster van Hendrik, Wolfert en Hedwiges Agnes van Brederode. Amelia van Dohna was zodoende een nicht van de broers Hendrik en Wolfert en van Hedwiges Agnes van Brederode. Zij trad in 1666 in het huwelijk met Simon Hendrik graaf van der Lippe (1641-1697).
13. Frederik Adolf graaf van der Lippe (1677-1718), graaf van Lippe-Detmold van 1697 tot 1718, was een zoon van Simon Hendrik graaf

van der Lippe en Amalia van Dohna. Hij erfde de Heerlijkheden Vianen en Ameide van zijn moeder in het jaar 1700.

Frederik Adolf graaf van Lippe-Detmold trad in 1692 in eerste echt in het huwelijk met Johanna Elisabeth van Nassau-Dillenburg. (1663-1700).

14. Simon Hendrik Adolf graaf van Lippe-Detmold (1694-1734) was de oudste zoon van Frederik Adolf graaf van Lippe-Detmold en Elisabeth van Nassau-Dillenburg. Hij was de echtgenoot van Johannette Wilhelmina van Nassau-Idstein (1700-1756), met wie hij in 1719 in het huwelijk trad. Het echtpaar had elf kinderen, zeven dochters en vier zonen.

Simon Hendrik Adolf graaf van Lippe-Detmold mag van oude adel en erfgenaam van de Brederodes geweest zijn, vermogend was hij niet. Het tegendeel was het geval: hij ging aldoor gebukt onder een omvangrijke schuldenlast. Zo was het merendeel van zijn bezittingen verhypothekend, niet alleen in Duitsland, maar ook in ons land. In 1720 was hij zelfs niet bij machte om de kosten van de adelsbrief te voldoen, toen hij door keizer Karel VI in de Rijksvorstenstand werd verheven.

Zijn financiële positie in aanmerking genomen, was het niet verbazingwekkend dat de Duitse edelman er in de herfst van het jaar 1725 toe kwam de Ambachtsheerlijkheden Vianen en Ameide te gelde te maken door ze over te dragen aan de Staten van Holland en West-Friesland, ook al zal daar ongetwijfeld een periode van veel wikken en wegen aan vooraf zijn gegaan. Met de transactie was een bedrag van 898.200 gulden gemoeid. Deze voor die tijd enorme soms gelds was niet toereikend om de openstaande schulden van Simon Hendrik Adolf graaf van Lippe-Detmold te delgen. Het zou uiteindelijk tot 1789 duren voor en al eer zijn kleinzoon Leopold I na het voldoen van het verschuldigde bedrag de status van Rijksvorst verwierf.

De overdracht van de Ambachtsheerlijkheden ging niet onopgemerkt voorbij. Integendeel, de autoriteiten van de Staten van Holland en West-Friesland spaarden kosten noch moeite om den volke kond te doen dat het om een uitzonderlijk gewichtige gebeurtenis ging. Er werden daartoe evenementen van uiteenlopende aard georganiseerd, variërend van optochten met veel militair vertoon en volksfeesten tot breed opgezette ontvangsten en banketten voor prominente civiele en militaire genodigden, waarbij aldoor met onbekrompen maat werd geschonken. Simon Hendrik Adolf graaf van Lippe-Detmold vervulde een ceremoniële rol bij een deel van de plechtigheden, waartoe hij eind oktober 1725 overkwam vanuit de stad Detmold in de huidige Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen, de vaste residentie van de graven van Lippe. In de edities 2006-I en 2014-I van dit blad wordt uitgebreid verslag gedaan van de festiviteiten.

▲ Overdracht van de Heerlijkheden Vianen en Ameide.
"In den Jare 1725 zyn de Heerlykheden van Vianen, Ameide en verdere onderhoorigheden, door den Graaf van der Lippe aan de Heeren Staaten van Holland en West-Friesland in souverainen eigendom verkocht".

Hoewel daarover bij mijn weten nooit iets op schrift is gesteld, lijkt het zeker niet uitgesloten dat andere dan financiële motieven er de Staten van Holland en West-Friesland destijds toe hebben bewogen de Heerlijkheden Vianen en Ameide over te nemen. De meest voor de hand liggende verklaring is dat men de invloed van representanten van Duitse vorstendommen in dit deel van de toenmalige Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden heeft willen reduceren.

Hoe het ook zij, de zeggenschap van de Staten van Holland en West-Friesland over de bestuurlijke gang van zaken in Ameide en Tienhoven was van korte duur. De aan de Ambachtsheerlijkheden in kwestie gerelateerde rechten, voorrechten en bezittingen werden namelijk op een op 17 maart 1729 in 's-Gravenhage gehouden openbare veiling verkocht aan de Rotterdamse patriciër Arnout van den Bergh en diens echtgenote Margaretha van Eijk. De verkoopprijs beliep een bedrag van 100.250 gulden. Op de keper beschouwd verwierf het echtpaar Van den Bergh-van Eijk overigens niet de Ambachtsheerlijkheden als zodanig, maar het recht van de Staten van Holland en West-Friesland om daarmee beleend te worden. Het ging hierbij om een "onversterfelijk leen", dat ook wel "goed leen", "spil(le)leen" of "konkelleen" werd genoemd: een leen dat zowel op een

man als een vrouw kon vererven. Een leen, dat uitsluitend op een man kon vererven, heette “zwaard-leen”, of ook wel “slecht of versterfelijk leen”.

Voor de goede orde voeg ik hier aan toe dat de Ambachtsheerlijkheid Vianen niet “van de hand werd gedaan”, maar onverminderd eigendom bleef van de Staten van Holland en West-Friesland. In het desbetreffende gebied, bestaande uit de Stad Vianen (met de polders Bloemendaal, Bolgerijen en Autena), Hei- en Boeicop, Lexmond en Achthoven, Lakerveld, Meerkerk en Blommendaal, kende men een vorm van collegiaal bestuur, dat was opgedragen aan het “Collegie van de Heeren Gecommitteerde Raaden in het Zuyder Quartier”¹.

De relatie tussen de beide Ambachtsheerlijkheden bleef overigens intact in die zin dat de Ambachtsheeren van Ameide zich ook na de zeventiende maart van het jaar 1729 op een aantal nauw omschreven terreinen dienden te voegen naar de opvattingen, wensen en verlangens van de Staten van Holland en West-Friesland. Het ging hierbij met name om juridische zaken, de benoeming van bepaalde overheidsdienaren en de toepassing van het jachtrecht. Hoewel er in een aantal opzichten dus sprake is van een gemeenschappelijk verleden, concentreer ik me in het vervolg van dit artikel op de beschrijving van de geschiedenis van Herlaer, waarbij ik wederom weerstand zal bieden aan de verleiding me te verdiepen in de vraag in hoeverre Herlaer op zichzelf een Ambachtsheerlijkheid vormde of een onderdeel vormde van de Ambachtsheerlijkheid Ameide.

Het echtpaar van den Bergh-van Eijk (1)

Dit zo zijnde, keer ik terug naar Arnout van den Bergh (1669-1733) en diens echtgenote Margaretha van Eijk (1674-1734). De geboren Rotterdammer was een puissant rijke koopman, die in de Maasstad een lange reeks functies vervulde: schepen (in 1707) en lid van de Vroedschap (1711-1733) van de stad Rotterdam, lid van de Schutterij, achtereenvolgens in de rang van luitenant (1698-1706), kapitein (1707-1719) en kolonel (1720-1730), Vredemaker² (in 1704), Weesmeester (1711-1712, 1715-1717 en in 1725 en 1729), Gedeputeerde der dagvaart (in 1712), Commissaris der Wisselbank (1713-1714), Boonheer (= lid van de Vroedschap, die personen mocht voordragen voor het vervullen van bepaalde ambten) (1715-1716, in 1719 en 1726, 1718-1730 en in 1732), Commissaris van de Wijken (1716-1717) en Commissaris van de Leenbank (1718-1724 en 1731-1733). Meer nog dan in onze tijd was het in de achttiende eeuw gebruikelijk om bij transacties van enige omvang risico's en eventualiteiten zoveel mogelijk uit te sluiten door alles zeer uitvoerig op schrift te stellen. Dat gebeurde ook in dit geval, en wel “ten overstaan

van de Edele Mog. Heeren Commissarissen uyt de Gecommitteerde Raaden van de Edele Groot Mog. Heeren Staaten van Holland en Westvriesland in de Castelenye van den Hove van Holland binnen 's-Gravenhage” op 17 maart 1729, nadat de Staten van Holland en West-Friesland enerzijds en de echtelieden Van den Bergh-van Eijk anderzijds twee dagen eerder “finale” overeenstemming hadden bereikt over de verkoop van de Ambachtsheerlijkheden Ameide, Tienhoven en Herlaer.

Het schrijfwerk van de “Secretaris van de Edele Groot Mog. tot het departement van de zaken concernerende het Collegie van der selver Heeren Gecommitteerde Raaden”, wiens handtekening onleesbaar is, resulteerde in dit geval in een document van 44 artikelen. Het voert vanzelfsprekend te ver om de desbetreffende teksten goeddeels, laat staan integraal, over te nemen. Daarom richt ik me in hoofdzaak op de teksten, die betrekking hebben op Ameide, Tienhoven en (of) Herlaer of anderszins interessant zijn.

Het gaat in de eerste plaats om de preambule (= inleidende tekst) van de acte, die als volgt luidt:

“Conditien en Voorwaardenwaar op de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland, volgens en in conformité van haar Edele Groot Mog. Resolutie van den 19de April 1727, door der selver Heeren Gecommitteerden sullen veylen alhier in den Hage, in de Castelenye van den Hove van Holland op den 15de Maart 1729 en op den 17de daar aan volgende finalyk verkoopen de Ambagtsheerlijkheid der Steede Ameyde; den Huyse Herlaar met fyne Boomgaarden, Gragten en Cingeln, gevoegt bij de Heerlijkheid van Tienhoven”.

De jachtrechten namen in oude documenten aldoor een prominente plaats in. Zo ook hier, waar artikel II er volledig aan werd gewijd:

Artikel II

“De Ambagtsheer sal in syne te koopene Heerlijkheyt het regt van private Jagt hebben, met uytsluyting van alle anderen, uitgesondert dat Mrs. Everard François Schimmelpenning, Drossard, Wolfert van Cattenburch, Dijkgraaf, en Henrik van Dortmont, Houtvester van de Lande van Vianen, haar leven lang in Persoon, of door hunne gebroode Dieners, onder alle de respectieve Heerlijkheden, in den Lande van Vianen gelegen, de Jagt sullen mogen exerceeren: en Willem Pieter vander Laken, als Drossaard en Houtvester, in de Landen van Ameyde en Tienhoven, op het stuk van de Jagt, in de Landen van Vianen en Ameyde geëmaneert”³.

Terzijde: het jagen was dus voorbehouden aan de Ambachtsheer zelve, enkele met name genoemde ambtsdragers en een ongetwijfeld beperkt aantal personeelsleden.

Het benoemingsbeleid, een ander belangrijk onderwerp in oude akten van deze aard, komt aan de orde in de artikelen V, VI, IX, X en XI.

1 Het Zuiderkwartier van Holland omvatte de volgende elf steden: Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam, Gorinchem, Schiedam, Schoonhoven en Brielle.

2 Een Vredemaker of Vredestichter was een onafhankelijke bemiddelaar, gespecialiseerd in de begeleiding van onderhandelingen. Zo'n functionaris wordt tegenwoordig “mediator” genoemd.

3 Emaneren = gelden, van kracht zijn.

Artikel V

“De Officianten, als Schout, Gaardermeester⁴, Rentmeester van de Pastorye, Secretaris, Erfhuismeester, Gerechtsbode, Schoolmeester, Voorganger, Voorleser en Koster, by den Heer van Vianen aangesteld, sullen in hare respective functien, voor het leven, moeten worden gecontinueert, sonder te kunnen worden afgeset, anders dan by vonnis van den Regter daar toe competent: dog de Schepenen, Waartsluyden⁵ of laage Heemraaden⁶ (16), mitsgaders Armmeesteren en Kerkmeesters, sal den Ambagtsheer jaarlijks, als na gewoonte, mogen doen veranderen”.

Artikel VI

“Den Ambagstheer sal vervolgens, na het overlyden van de voornoemde Officianten, of eenige van deselve, andere in haare Plaatsen mogen aanstellen, mitsgaders met den jaare 1730 tot Ameiden twee Burgemeesteren, en verder daar, en in de andere Ambagtsheerlykheden seven Schepenen, twee Armmeesters en Kerkmeesters, en verders soodanige getal van Waartsluyden, of laage Heemraaden, als op de specifique Lyste van yder Ambagstheerlykheyt sal worden uytgedrukt, welke Heemraaden nevens den Schout, de Keuren en Chieringe⁷ mogen leggen, en de Schouwen mogen doen op en over de binnen Dijken, Wegen, Kaden, Molens, Heulen, Bruggen, Slooten, Vlieten en Watergangen”.

Artikel IX

“Den Ambagtsheer sal hebben het regt van aanstellinge van Predikant, Schoolmeester, Voorleser, Voorsanger, Koster en Doodgraver, na het overlijden van de tegenwoordige, dog wanneer de voorgeschreeve Heerlykheden respective, bij de eerste koop, of ook naderhand, sullen komen in handen van Ambagtsheeren, niet sijnde van de Protestantsche Religie, sal het voorgeschreeve regt soo lange worden gesuspendeert⁸, en geëxerceert⁹ doorhet Collegie van de Heeren Gecommitteerde Raaden in het Zuyder Quartier”.

“Ten aanzien van de Ambagtsheerlykheden, alwaar het regt van Patronaatschap of aanstellinge van Predikant, Schoolmeester, Voorganger, Koster en Doodgraver, mitsgaders de Pastorye is gecombineert, zal het selve regt alernatief worden geëxerceert, als ten respecte van de combinatie van Ameyde en Tienhoven, eerst by den Ambagtsheer van Ameyde, en dan by den volgende vacature by den Ambagstheer van Tienhoven”.

Artikel XI

“De betaalinge der tractementen van de respective Predikanten, Schoolmeesters, Kosteren, Voorlesers, Voorgangers en Doodgravers, sal moeten geschieden op den ouden voet; so als voor desen is geschied, buyten laste van den Ambagstheer”.

Ik meet me geen oordeel aan over de gang van zaken in het bestuursapparaat van Holland en West-Friesland, omdat de toenmalige situatie in geen enkel opzicht spoort met de huidige. Maar zoveel is zeker dat de Ambachtsheren in de regel veel in de melk te brokkelen hadden bij de benoeming van tal van ambtsdragers en functionarissen. Dat gold ook voor de Ambachtsheer van Ameide, zij het dat hij zich wat betreft de bezetting van de “ambtelijke top” diende te voegen naar de inzichten van de Ambachtsheer van Vianen.

De benoeming van kerkelijke ambtsdragers en dienaars was een gevoelige aangelegenheid, waarover niet zelden beroering ontstond, de wijdlopiege geformuleerde regelgeving ten spijt. Het zal de opmerkelijke lezer niet ontgaan dat “Ambagtsheeren, niet synde van de Protestantsche Religie” in dit opzicht werden buitengesloten, de Ambachtsheren van Ameide ruimere bevoegdheden hadden dan hun Tienhovense collega's en de Ambachtsheren de respectieve kerkelijke functionarissen wel benoemden, maar niet betaalden.

Het laatste artikel (artikel XII), waarvan ik de tekst weergeef, gaat over de veerrechten. Ik doe dat, omdat er verbanden kunnen worden gelegd met de artikelen over de veren en veerdiensten, die zijn gepubliceerd in de edities 2004-IV, 2017-II, 2020-II en 2021-II van het Nieuwsblad.

Artikel XII

“Soo veel aangaat het regt van de Veeren, gelijk meede de Recognitien tot nog toe daar van genooten, hoewel die op de voorgeschreeve Lijsten niet zijn gebragt, word egter ten overvloede verklaart, dat deselve onder het gevolg van de Ambagtsheerlykheeden niet worden begrepen, maar blyven aan de Domainen van haar Edele Groot Mog”.

“Des, dat aan de Ambagtsheeren, geneegen zijnde, die regten te verkrygen, sal vry staan sig deswegens te adresseren aan haar Edele Groot Mogh., sullende na voorgaande examinatie van de saake, en het arresteeren of confirmeeren van eene Ordonnatie, mitsgaders Reglement op het Veerschat, daar op, na bevindinge van saaken, worden gedisponeert”.

Ontdaan van alle mitsen en maren, houdt deze tekst in dat de veerrechten niet waren begrepen in de koop van de Ambagtsheerlykheden Ameide, Tienhoven en Herlaer, maar dat het de nieuwe eigenaren, de echtelieden Van der Bergh-van Eijk, vrijstond om zich te wenden tot de Staten van Holland en West-Friesland teneinde deze rechten alsnog te verwerven.

De herbouw van Herlaer

Deze en andere beperkende bepalingen weerhiel den het echtpaar Van den Bergh-van Eijk er niet van om enkele maanden na de overdracht van Herlaer al opdracht te geven om “op den grond van het OUDE HUIJS van AMEIDE en SLOT HERLAAR een schoon nieuw gebouw te doen stellen” – een in alle opzichten prestigieus project, dat uitvoerig wordt beschreven in het eerder aangehaalde, uit 1749 date-

4 gaardermeester = penningmeester van een dijk- of polderbestuur.

5 waarsman = toezichthouder van een polderbestuur.

6 heemraad = lid van een polderbestuur.

7 Chiering = verkoop bij opbod aan de hoogste bidder.

8 Suspenderen = opschorten.

9 exerceren (in deze context) = uitoefenen.

rende document van mr. Pieter van der Schelling. Dit gebouw mag dan niet zo immens zijn geweest als het oorspronkelijke kasteel, maar had volgens de overlevering niettemin vier bouwlagen en een woonoppervlak van achthonderd vierkante meter. Er moet in die dagen hard en onafgebroken zijn gewerkt, want de bouwactiviteiten werden, alweer volgens de overlevering, in 1730 al afgerond.

Aan de gedetailleerde beschrijving van het “schone nieuwe gebouw” van de hand van Van der Schelling ontleen ik de volgende passages:

“De grond, voor zoveel dezelve met het nieuwe gebouw beslagen en met de eerste gragt omringt is, is althans zoo hoog dat men berigt dat dezelve in geval van dijkbreuken in de Alblasserwaard vrij zoude zijn van ondervloeyinge. Het huys is breed ruim vierenvijftig voet¹⁰. Het heeft boven een ruim en fraay gezigt op den dijk op de Lekdijk wederzijds en over de landerijen aan de andere zijde der riviere dat men niet alleen de dorpen Loopik, Jaarsveld en andere, maar den Doomtoorn te Utrecht met het oog gewaar kan worden, zittende thee te drinken ter regter zyde der gang op de eerste verdieping, niettegenstaande de stad Utrecht vier uren gaans van daar gerekend word”.

“De gragten hebben onderaardse gemeenschap met het water der Lek op enen schier onbegrijpelijke wijze waardoor hetzelfde telkens verversing erlangt, de vis daar in onderhouden niet grondig is maar blank en uitmuntend goed is en blijft”.

“Van het oude slot Herlaar en deszelfs vroege ruinen is althans niets overgebleven dan het onderste gedeelte van enen ronden toorn. De tegenwoordige Heer van Ameide en Herlaar¹¹ heeft dezen toorn, die zig uit het water van de voors. eerste gragt tot aan den oppervlakte van den hoogen grond van het Slot of tegenwoordige nieuw gebouw verheft, met dien voors. grond laten gelijk maken om zo bij goed zommerweder zig aldaar met gezelschap in den open lugt met ruim en aangenaam gezigt te vermaaken”.

De toestand van Herlaar in de bouwperiode van het ruim bemeten onderkomen van het rijk met aardse goederen bedeelde echtpaar, het eind van de jaren twintig van de achttiende eeuw, wordt beschreven in de “Specifique Lyste van de Regten en Inkomsten van den HUYSE HERLAAR, cum annexis, mitsgaders Memorie van de Inkomsten, Regten en Constitutie van de AMBAGTS-HEERLYKHEIT TIENHOVEN”. Het betreft hier een bijlage bij het “Extract uit het Register van de Octroyen der Leene bij de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland”, welk document op 2 december 1734 werd opgemaakt ter regeling van

de erfenis van Arnout van den Bergh en Margaretha van Eijk – een veelomvattende aangelegenheid, waarvan verderop in dit artikel uitgebreid aandacht zal worden besteed.

Het “Extract uit het Register van de Octroyen” en de “Specifique Lyste” behoren tot de in de aanhef van dit artikel geïntroduceerde “Bewijzen van eigendom der Ambachtsheerlijkheid Ameide”. De volgende teksten zijn afkomstig uit het tweede document, waarin nogal wat handgeschreven kanttekeningen staan, die ik jammer genoeg onvoldoende heb kunnen ontcijferen.

“Den Huyse Herlaar, bestaande in de Ruïne en de steene Fundamenten van den selve Huyse, gelegen in fijne Gragten, nevens de Boomgaarden daar omme gelegen, meede door fijne Gragten becingelt.

Voorts de Dreeven, om en by den voorgeschreeven Huyse, met het Gras en het Houtgewas daar op staande.

De voorgeschreeve Boomgaarden met de Dreeven, by en om den Huyse Herlaar, met het Gras Houtgewas, heebn in de tyd vanb tien jaaren, seedert den jaare 1718 tot den jaare 1728 inclus, door den anderen gerekent, by publicque verpagtinge jaarlijks gerendeert een somme van 116 - 0 - 0 (= honderd-zestien) gulden”.

Tienhoven

“Het vaste Tractement en Inkoomen van den gemeenen Schout en Gaardermeester van Tienhoven en Ameyde, groot 806 mergens¹², bestaat in het volgende: Als Gaardermeester jaarlijks 200 - 0 - 0

Wegens de etraordinaris Verpondingen¹³, wanneer een Consent¹⁴ gegadert word 30 - 0 - 0

Twee Consenten 40 - 0 - 0

Als Schout van Tienhoven voor zijn regt van Schouwen 6 - 0 - 0

Voor het opsigt over de Moolens 10 - 0 - 0

Voor het regt van Sitdaagen waar te neemen 7 - 10 - 0”.

“Voor het gemeene Secretaris Ampt van Tienhoven en Ameyde, tegenwoordig bekleed wordende bij Gerard Byland, is betaald eene somme van 2000 - 0 - 0.

Den voornoemden Byland heeft tegenwoordig tot Adjunct Secretaris van Tienhoven en Ameyde zijn Soon Bruno Byland, die na zijn dood hem in dat Ampt sal moeten succedeeren, dienende voor

10 Voet = oude, op de gemiddelde lengte van een voet gebaseerde lengtemaat, die sinds de invoering van het metrieke stelsel in het begin van de negentiende eeuw niet meer in gebruik is. Volgens de huidige normering komt 1 voet overeen met 30,48 centimeter en correspondeert 1 meter dus met 100: 30,48 = 3,28 voet. Hiervan uitgaande, zou het nieuwe gebouw een breedte van 54: 3,28 = 16,46 meter hebben gehad.

11 Het ging hierbij om Arnout Leers, die in 1745 Heer van Ameide en Tienhoven was geworden.

12 Een mergen (morgen), ook wel een “morgenlands” genoemd, was een oude oppervlaktemaat, vaak wat minder groot dan een hectare (tienduizend m²). De precieze grootte was sterk streekgebonden. In een morgen gingen bij benadering zeshonderd roeden. Uit eigen ervaring weet ik dat oudere inwoners van het toen nog zelfstandige Tienhoven in de jaren zestig nog rekenden in “merregen” (morgen) en “roeien” (roeden) ter aanduiding van de grootte van gras- dan wel bouwland, waarbij het in het eerste geval meestal ging om de benodigde tijd voor het maaien van grasland met behulp van een zeis.

13 Verponding = jaarlijkse belasting op onroerende goederen.

14 Consent = vergunning.

memorie”¹⁵.

“Het regt tot een Bieraccyns onder Tienhoven, bestaande in een Impost¹⁶ van drie stuyvers op de Tonne Bier, die by de Herbergiers of Tappers, onder Tienhoven woonende, word ingeslaagen, en waar van de Schutterye tot Ameyde de helfte competeert; den selven Imposit heeft over deesen jaare 1728, soo over Tienhoven als Ameyde, gfeemeen in pagte gedaen 8 guldens, dus voor Tienhoven en Ameyde 4 - 0 - 0”.

Laatstelijk het regt van drie grooten Vlaams op de Buytenbieren gestelt, dewelke buyten de Jurisdicte van Ameyde worden gebrouwen, en onder Tienhoven ingeslaagen, den Ambagtsheer alleen competeerende. Desen Impost is voor den jaare 1728 over Tienhoven en Ameyde gemeen verpagt, en heeft gendeert 0 - 9 - 0”.

Het echtpaar Van den Bergh-van Eijk (2)

Er is in dit artikel al enkele malen gewag gemaakt van de grote rijkdom van Arnout van den Bergh en Margaretha van Eijk. Toch was beiden geen lang leven beschoren: de eerstgenoemde was 63 jaar oud ten tijde van zijn overlijden op 4 augustus 1733 en zijn echtgenote ging op 6 september 1734 op 59-jarige leeftijd heen. Hun huwelijk was kinderloos gebleven. Het is niet uitgesloten dat het laatste voor hen een reden was om op 28 juli 1730 een besloten testament¹⁷ te laten opmaken.

Om de bepalingen uit het testament te kunnen duiden is het nodig om te vermelden dat Arnout van den Bergh een zoon was van Isaac van den Bergh (1641-?), koopman in wol te Delft, en Helena Leers (1646-1711). Hij had vier zusters, van wie de in 1667 geboren Anna de oudste was. Ze bleef ongehuwd en overleed als laatste van het gezin in 1745.

Verder is in dit verband van belang dat Helena Leers een jongere broer had, die Reinier heette, leefde van 1654 tot 1714 en gehuwd was met Cornelia Brandt (1664-1738). Het echtpaar Leers-Brandt had drie kinderen, die dus tot de generatie van Arnout behoorden. Bij het overlijden van zijn oom Reinier werd hij benoemd tot voogd over zijn nicht Johanna (1697-1765) en neef Arnout (1698-1766), die in 1714 nog minderjarig waren.

In het besloten testament van 28 juli 1730 was onder meer bepaald dat

- het vruchtgebruik van de bezittingen van het echtpaar Van den Bergh-van Eijk voor de duur van haar leven werd toebedeeld aan Anna van den Bergh, en
- de bezittingen van Arnout van den Bergh, zijn vrouw Margaretha en zijn oudste zuster Anna

na hun overlijden zouden worden gesplitst in die zin dat Ameide en Herlaer zouden toevallen aan Arnout Leers en diens echtgenote Christina Uijlenberg (1708-?) , terwijl Johanna Leers en haar echtgenoot mr. François van der Hoeven (1697-1765) Tienhoven zouden verwerven. Vooruitlopend op de eindsituatie was daarbij schriftelijk vastgelegd dat Arnout Leers “op den last van de lijftocht te laten aan Anna van den Bergh met Ameyde werd beleent den 4 January des jaars 1735”.

Voor zover ik heb kunnen nagaan, heeft Anna van den Bergh zich nooit geafficheerd als “Vrouwe van Ameide, Tienhoven en (of) Herlaer”. Ook heb ik er nergens sporen van aangetroffen dat Arnout Leers zich voorafgaand aan het overlijden van zijn nicht als zodanig heeft gemanifesteerd. Het is dus niet uitgesloten dat er in de periode, die verstreek tussen het overlijden van Margaretha van der Burgh-van Eijk (in 1734) en het overlijden van haar schoonzuster Anna van den Bergh (in 1745) in zekere zin sprake is geweest van een “Ambachtsheerlijk interregnum”.

Enkele “Conditien en Voorwaarden” van de laatste wilsbeschikking van het echtpaar Van den Bergh-van Eijk komen terug in het eerder gememoreerde “Extract uit het Register van de Octroyen der Leene bij de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland”, gedagtekend “den 2^e December in ’t Jaar Onzes Heere en Saligmaker Duijsend seven honderd en vier dertig”. In de eerste alinea van de tekst van dit document wordt als volgt orde gesteld op het stuk van de “onsterfelijcken Erfleene”:

“De Staaten etc. doen te weten: Alzo Ons te kennen is gegeven bij Arnout Leers, en Mr. François van der Hoeven, als in huwelijk hebbende Johanna Leers, alle woonend tot Rotterdam. Dat wijlen Aernout van de Berg¹⁸, in Zijn leeven Raad en Vroedschap der gem. Stad. Van Ons hadde gekogt, en vervolgens des Selfs Margareta van Eijck (18) was verbleijdt met de Ambachtsheerlijkheden der Steede Ameijde, met de thienden daaronder gehoorende, mitsgaders met de regten van de Inkomsten van den Huijze van Harlaar (28) cum annexis, alsmeede aan Tienhoven, en de Thieden behorende tot de Domeijnen van Tienhoven, als eene onsterfelijckken Erfleene”.

“De voornoemde Heerlijkheden sullen mogen worden gesplitst en van elkander gescheijden, latende aan Aernout Leers de Ambagstheerlijkheid der Steede Ameijde, mitsgaders van den Huijze Harlaar, en Johanna Leers, de Huysvrouwe van Mr. François van der Hoeven, de Heerlijkheid van Tienhoven”.

¹⁵ Er was hier dus sprake van een vorm van erfopvolging, waarbij de jonge Byland voorafgaand aan de hem in het vooruitzicht gestelde functie generlei vergoeding ontving.

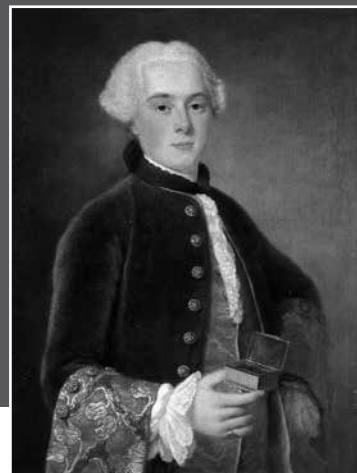
¹⁶ Impost = belasting.

¹⁷ Een besloten of geheim testament is een zelfgeschreven testament, dat niet ten overstaan van een notaris wordt opgemaakt, maar wel bij een notaris wordt gedeponeerd.

¹⁸ De steller van het stuk hanteerde geheel eigen spellingsregels: “Van de Berg”, “Van Eijck” en “Harlaar” in plaats van “Van den Bergh”, “Van Eijk” en “Herlaer” of “Herlaar”.

Het geslacht Leers

*Arnout Leers was in 1752 eigenaar van Herlaer.
Bron: Historisch Museum Rotterdam*

Hermann Beckmann heeft de maatschappelijke positie en de leefwijze van enkele generaties van het geslacht met veel gevoel voor details beschreven in het artikel “Arnout Leers, heer van Ameide, schepen van de stad Rotterdam en directeur van de Levantsche handel. Een biografie”, dat werd gepubliceerd in de editie 2009-II van het Nieuwsblad van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven. De volgende tekstgedeelten zijn mede gebaseerd op de inhoud van dit artikel.

Reinier Leers (1654-1714)

Zo doende, pak ik de draad op bij Reinier Leers, die op 17 november 1654 in Rotterdam werd geboren en op 20 februari 1696 in zijn geboortestad in het huwelijk trad met de toen 32-jarige Cornelia Brandt, de weduwe van de Rotterdamse koopman-dichter Frans de Haes. Het echtpaar had drie kinderen, Johanna, Arnout en Reinier, van wie de dochter en de oudste zoon in Rotterdam werden gedoopt op respectievelijk 6 februari 1697 en 2 augustus 1698. De kort na de geboorte overleden jongste zoon werd op 13 april 1701 in de Maasstad ter aarde besteld.

Reinier Leers was een gefortuneerde uitgever en boekverkoper, die zijn bedrijf begin mei 1709 verkocht aan twee Duitse collega's, Michael Böhm en Caspar Fritsch. Met de transactie was het voor die tijd astronomische bedrag van honderdtwintigduizend gulden gemoeid. Eind april 1714 werd hij gekozen tot schepen van de stad Rotterdam. Op 14 november van dat jaar kwam er een ontijdig einde aan zijn ambtsperiode, toen hij overleed in Parijs, waar hij samen met de Amsterdamse stadsbestuurder Jan Six met de Franse overheid onderhandelingen voerde over de verbetering van het postverkeer. Zijn weduwe Cornelia Leers-Brandt werd bijna 75 jaar en dus aanzienlijk ouder dan haar man. Zij werd op 25 juni 1783 begraven in de Grote of Sint-Laurenskerk in Rotterdam.

Johanna Leers (1697 – 1765)

Johanna, de dochter van Reinier Leers en Cornelia Brandt, trad op 30 september 1723 in haar geboortestad in het huwelijk met de toen 38-jarige mr. François van der Hoeven. Het echtpaar kreeg vier

kinderen: Dirk Jan, Reinier, Maria en Cornelis. Het gezin woonde in een kapitaal pand aan de Rechter Rottekade in Rotterdam.

Dit huis werd na het overlijden van de beide echtelieden begin juni 1766 verkocht en bij die gelegenheid omschreven “als zijnde een buytenplaats, bestaande in een huys, thuyne, bepotingen en beplantingen daerop staende, oranje huys¹, thuynmanshuys, loots, laanen, vijvers, fonteynen, cascades², grotwerken en menagerie. Voorts nog een pahkhuys, zolders en erven, alsmeede nogh een koetshuys, stalling en erve”.

François van der Hoeven, een zoon van Dirck van der Hoeven en Maria Hennequin, behoorde net als zijn schoonvader tot het Rotterdamse patriciaat, met name vanwege zijn gewichtige besognes in de juridische en de bancaire sector. Zo was hij advocaat voor het Hof van Holland, kassier van de Wisselbank en directeur van de Maatschappij van Assurantie, Discontatering en Beleeningen.

François van der Hoeven overleed op 3 december 1765 en werd begraven in het familiegraf in de Sint-Laurenskerk in Rotterdam. Acht dagen daarna stierf zijn echtgenote Cornelia. Ook zij werd in het familiegraf begraven. Bij de boedelscheiding, die op 24 december 1766 werd voltrokken, werd elk van de kinderen niet minder dan f. 65.600, - toebedeeld.

Dirk Jan van der Hoeven, de oudste zoon van het echtpaar, was voorbestemd om zijn vader op te volgen als “Heer van Tienhoven”, wat eind december 1766 in formele zin zijn beslag kreeg. Hij heeft in tegenstelling tot tal van generatiegenoten uit zijn milieu vrijwel geen sporen nagelaten in de geschiedenis, waardoor niet bekend is tot welk jaar hij “Heer van Tienhoven” is geweest. Zoveel is zeker dat de Ambachtsheerlijkheid in het begin van de negentiende eeuw toebehoorde aan de weduwe Ignatia Maria Ram – Bichon, maar daarmee loop ik wel erg ver vooruit op ontwikkelingen, die verder in dit geschiedverhaal aan de orde komen.

Arnout Leers (1698-1766)

1 Oranje huys = orangerie = orangerie = wintertuin: (bij)gebouw, waar 's winters de kuip- en potplanten worden bewaard, die 's zomers buiten staan.

2 Cascade = waterval.

▲ Aan de Lekdijk tussen Ameide en Tienhoven stond vroeger het Huis te Herlaar. Volgens T. Vink is 'met een meestersblik de plaats voor het oude slot Herlaar gekozen'. Vlak aan de Lek, op een terrein hoog genoeg om veilig te zijn tegen hoge standen en laag genoeg om diepe grachten te kunnen bezitten steeds vol water. De juiste plek om een Middeleeuwse sterkte geducht te maken.

Arnout Leers, de oudste zoon van Reinier Leers en Cornelia Brandt, werd op 3 oktober 1724 in Rotterdam in de echt verbonden met de zestienjarige Christina Uijlenbergh, een dochter van Jacobus Uijlenbergh en Jacomina van Eijk. Haar moeder was een nicht van Margaretha van Eijk, de echtgenote van Arnoud van den Bergh. Het echtpaar had drie kinderen: Cornelia en Arnout jr., geboren in respectievelijk 1725 en 1731, en een Jacomina geheten dochter, van wie bekend is dat ze in 1750 ongehuwd overleed.

Evenals zijn vader Reinier Leers, zijn zwager Francois van der Hoeven en zijn neef (en voogd) Arnout van den Bergh was Arnout Leers een zeer vermogende Rotterdamse patriciër, die ter plaatse veel macht en invloed had, onder meer als schepen (1737-1738) en kapitein van de Schutterij (1738-1748). Ook was hij, gelijk zijn zwager, directeur van de Maatschappij van Assurantie, Disconteering en Beleening. Het merendeel van zijn inkomsten verwierf deze telg van het geslacht Leers, wiens leven en werken door Herman Beckmann in een passende historische context zijn geplaatst, als Directeur van de Levantsche Handel, koopman in wollen- en hoedenmakerstoffen en importeur van Spaanse wol.

In de maand september van het jaar 1745 brak er een volgende fase aan in de veelbewogen geschiedenis van de Ambachtsheerlijkheden. Het testament van het echtpaar Van den Bergh-van Eijk, dat bij de Rotterdamse notaris Jacob Bordels berustte, ging in die maand namelijk in kracht van gewijsde, waardoor mr. François van der Hoeven en Johanna Leers "Heer en Vrouwe van Tienhoven" en Arnout Leers en

Christina Uylenbergh "Heer en Vrouwe van Ameide en Herlaer" werden.

Het lijdt geen twijfel dat het toch al omvangrijke vermogen van Arnout Leers en zijn tien jaar jongere echtgenote aanzienlijk moet zijn toegenomen, toen vanaf de maand september van het jaar 1745 uitvoering werd gegeven aan het testament van het echtpaar Van den Bergh-van Eijk. Het betrof hier immers een veelheid van (voor)rechten en roerende en onroerende goederen, waarvan het in de periode 1729-1730 aan de binnenkant van de Lekdijk te Tienhoven op de puinhopen van het voormalige kasteel verzezen

Op de eerste etage van het uit 1644 daterende stadhuis op de Dam in Ameide, waar tot het jaar 1986 de gemeenteraad van Ameide op gezette tijden in vergadering bijeenkwam, hangen zes antieke borden met afbeeldingen van familiewapens, waarvan de teksten hieronder zijn weergegeven:

1. Den Hoog Edelen Heer Arnout van den Bergh Raad en Vroedschap der Stadt Rotterdam Heer van Ameijden Tienhoven Herlaer
2. Mevrouw Margaretha van EijkVrouwe van Ameijden Tienhoven Herlaer
3. De WelEdele Gestrenghe Heer Arnout Leers Oud Schepen der Stadt Rotterdam Heer van Ameijden en Herlaer
4. Mevrouw Christina Uijlenbergh Vrouwe van Ameijden en Herlaer
5. De WelEdele Gestrenghe Heer Mr François van der Hoeven Heer van Tienhoven
6. Mevrouw Johanna Leers Vrouwe van Tienhoven

“Huyse Herlaer”³ van onschatbare waarde was.

Arnout Leers was een gepassioneerde kunstverzamelaar, wiens activiteiten op dit gebied de revue passeren in de uit 208 daterende afstudeerscriptie van Herman Beckmann. Zijn collectie, die naar alle waarschijnlijkheid goeddeels was ondergebracht op “Herlaer”, bestond in grote lijnen uit drie delen: een omvangrijke verzameling schilderijen, prenten en kaarten, een verzameling zeldzame schelpen en een naturaliënkabinet⁴.

Het is noch Herman Beckmann noch mij gelukt om te achterhalen waardoor het fortuin van Arnout Leers in het begin van de tweede helft van de achttiende eeuw is weggesmolten. Het kan zijn dat hij geen maat kon houden bij het doen van aankopen voor zijn collectie. Een andere mogelijkheid is dat hij zware verliezen had geleden bij de import van goederen uit het Middellandse Zeegebied of anderszins in zwaar weer was geraakt.

Hoe het ook zij, er verliep minder dan een jaar tussen de datum, waarop de eigenaar van “Herlaer” in Rotterdam overleed (1 juni 1766), en de datum, waarop zijn kunstverzameling in herberg “De Keizerskroon” in de Kalverstraat te Amsterdam werd geveild (19 mei 1767). Zijn weduwe Christina Uijlenbergh negeerde daarbij de testamentaire bepaling dat de schilderijen “Huyse Herlaer” en “De Vergulde Ketel”, de Rotterdamse woning van het echtpaar, niet mochten “verlaten”. Voor de volledigheid zij vermeld dat bij de veiling de volgende opbrengsten werden genoteerd: schilderijen: f. 7.912,-, schelpen: f. 9.587,50 en naturaliënkabinet: f. 3.621,85.

Het echtpaar Leers-Uijlenbergh had drie kinderen: Cornelia en Arnout jr., geboren in respectievelijk 1725 en 1731, en Jacoba Jacomina, van wie niet meer bekend is dan dat zij in 1750 ongehuwd is overleden. Cornelia Leers trad op 26 oktober 1746 in het huwelijk met de op 14 juni 1720 in Rotterdam geboren Diedericus Gregorius van Teylingen, zoon van Theodorus van Teylingen en Agnita Meel. Hij was raad en schepen van 's-Hertogenbosch en aldaar gemeente-ontvanger van octrooien en licenzen.

Arnout Leers jr. (1731-1785)

Het echtpaar Leers-Callenburg Baartmans

Arnout Leers jr., van wie bekend is dat hij op 11 september 1731 in Rotterdam ten doop werd gehouden, trad in de voetsporen van zijn vader als koopman in

wollen- en hoedenmakerstoffen en importeur van Spaanse merinoswol, waarvoor hij een eigen wasserij aan het Schie bezat. Ook was hij net als zijn vader in zijn geboorteplaats schepen (1764) en kapitein van de Schutterij (1764 tot 1768). Bovendien werd hij na het overlijden van zijn vader in 1766 Heer van Ameide en Herlaer.

Zijn echtgenote Maria Rebecca Callenburg Baartmans, met wie hij op 8 juli 1759 in Rotterdam in de echt werd verbonden na drie dagen eerder in Ameide in ondertrouw te zijn gegaan, werd op 30 september 1736 gedoopt in Bloemendaal⁵. Ze was van de kant van haar vader, Gerard Callenburg Baartmans, dijkgraaf en penningmeester van het Land van Vianen, afkomstig uit een patriciërsfamilie. Haar moeder heette Johanna Wilhelmina Gravia. Het echtpaar Leers-Callenburg Baartmans woonde eerst in het huis “Den Oppert” en later in de Wijnstraat in Rotterdam. Van hun acht kinderen overleden er vijf kort na de geboorte.

Hoewel ik er, wederom evenals Herman Beckmann, niet in ben geslaagd zicht te krijgen op hetgeen zich in de tweede helft van de achttiende eeuw in Rotterdam en Tienhoven heeft afgespeeld, kan de conclusie geen andere zijn dan dat de financiële situatie van de familie Leers in die periode verder is verslechterd. Nadat Arnout Leers jr. op 13 maart 1785 in Rotterdam was overleden, werd namelijk al spoedig kond gedaan van een op 27 september van hetzelfde jaar “ten Huyze van Hermanus Diepenhorst in de Herberg 't Fortuin binnen Ameide te houden publieke en vrijwillige verkooping op ordre van de Wel. Ed. Geb. Vrouwe M.R. Callenburg Baartmans, Weduwe en Boedelhouder van Wylen den Wel. Ed. Gestre. Heere A. Leers, in zyn Ed. Leeven Heer van Ameide en Herlaer” van een aanzienlijk gedeelte van de inboedel van Slot Herlaer, met inbegrip van “Twee swart kolde Merry Paarden, zynde een Span, waarvan een is oud 5 Jaaren en den andere gelijk tants”, en verscheidene rij- en paardetuigen.

De transactie in “t Fortuin” was de opmaat tot het op schrift stellen van gewichtige verklaringen, voorwaarden en bepalingen, die te maken hadden met de verkoping van de “Ambachtsheerlijkheid der Stede Ameide, met de Tienden daer onder behorende, en mitsgaders de Rechten en Inkomsten van den Huize Herlaer, cum annexis”. De nieuwe eigenaar was “de wel Edele gestr. Heer Mr. Jan Wijnand Ram, oud Schepen der Stadt Rotterdam”.

De desbetreffende acte werd al op 1 oktober 1785 gepasseerd “ten overstaan van Justus van der Meij, Openbaar Notaris te Rotterdam”. Een van de mede-ondertekenaren was mr. Abraham Adriaan Bichon Visch, “Commis van den Raed van Staten, Specialijk om te Compareren voor de Heeren Stadhouders van de Leenen en Leenmannen van Holland en Westvriesland”. Tot de aanwezigen behoorde uiteraard ook de terugtrekkende Vrouwe van Ameide en Herlaer, Maria Rebekka Callenburg Baartmans, Weduwe en

3 Dit imposante bouwwerk wordt in oude documenten nu eens “Huyse Herlaer” en dan weer “Slot Herlaer” genoemd. In Ameide en Tienhoven spreekt men meestal kortweg over “Het Slot”.

4 Een naturaliënkabinet was een meestal fraai bewerkte kostbare kast, waarin “bijzondere voortbrengselen van de natuur” werden opgeborgen. Deze wijze van verzamelen was met name aan het eind van de zeventiende en in de achttiende eeuw in zwang bij hogere kringen, niet alleen in ons land, maar ook in Duitsland, waar een dergelijke kast “Wunderkammer” werd genoemd. De bekende Nederlandse acteur en schrijver Ramsey Nasr bezit zo'n kast. De enkele jaren geleden uitgezonden tv-serie “Dr. Nasrs Wunderkammer” van de NTR is daaraan gewijd.

5 Het gaat in dit geval niet om de gemeente Bloemendaal in Noord-Holland, maar om de polder Bloemendaal in Vianen.

Erfgenaam van wijlen den Wel Ed. Gestr. Heer Arnout Leers”.

De overdrachtsacte van notaris Van der Meij is een van de documenten, die betrekking hebben op de opvolging van de weduwe Rebecca Leers-Callenburg Baartmans door mr. Jan Wijnand Ram als principaal van Ameide en Herlaer en zich bevinden in de collectie eigendomsbewijzen der Ambachtsheerlijkheid Ameide van Abraham van Stolk, waarop dit artikel mede is gebaseerd. De tekst van dit document wil ik u niet onthouden, omdat daarin het (bezit van het) oude stadhuis op de Dam in Ameide ter sprake komt.

*TRANSPORT
ten behoeve van
Den Wel Ed. gestr. Heere
Mr. J. W. Ram, Heer van
Ameide en Herlaar
Van
De Allodiale⁶ Domainen
tot de Heerlijkheid van Ameide
behoorende, bestaande in de
schippers en veeren; de aanstelling
van de schippers op de
bijzondere veeren;
de hoender capoen⁷ en hofstede
gelden.
Een Huijs en Erve, zijnde het
Stadhuijs en De Waag.
Zes morgen land.
En nog een Middelwaard,
genaamt Den Bol.
alles onder Ameide.
In Dato 9 november 1785.*

In weer een ander document maakt de secretaris van het gemeentebestuur van Ameide, wiens handtekening ik niet heb kunnen ontcijferen, gewag van een ernstig ongemak dat zich voordeed bij het verzegelen van een acte. Ik geef zijn bevindingen letterlijk weer: “De minute⁸ van het annexe Transport is geschreeven op een Zeegel van vijf Gulden. De ordonantie van het Zeegel vordert dat de grossen⁹ op een Zeegel van de vierde van de waarde van het Zeegel daar de minute op staat moeten geschreeven worden. Dies zou tot deeze grosse behooren een zegel van 25 Stuyvers, maar vermits er geen Zeegels van 25 Stuyvers te bekomen zijn, heb ik onderschreven Secretaris van Ameide, tot suppletie van dien, dit Zeegel van drie Stuyvers hier aangebracht, en met mijn Cachet¹⁰ verzeegelt”.

Kort samengevat:

1. aan het oorspronkelijke document was een zegel van vijf gulden gehecht, zodat het afschrift con-

▲ De transactie in “t Fortuin te Ameide” was de opmaat tot het op schrift stellen van gewichtige verklaringen, voorwaarden en bepalingen.

form de geldende voorschriften gewaarmerkt diende te worden met een zegel van $\frac{1}{4} \times 5,00 = 1,25$ gulden = 25 stuivers;

2. er waren geen zegels ter waarde van 25 stuivers voorhanden;
3. dit geconstateerd hebbende, was de secretaris van oordeel dat kon worden volstaan met het aanhechten van een zegel van 15 stuivers en zijn “cachet” om het stuk te waarmerken.

Terzijde; in zijn afstudeerscriptie maakt Herman Beckmann er melding van dat op 14 oktober 1785 – dus twee weken na de bijeenkomst ten kantore van notaris Van der Meij te Rotterdam – “van overheidswege werd goedgekeurd dat de Ambachtsheerlijkheden Ameide en Herlaer met de daarbij behorende rechten en voorrechten en verscheidene behuizingen en stukken grond werden verkocht aan de Utrechtse jurist dr. mr. Jan Wijnand Ram en daarmee een bedrag was gemoeid van vijftigduizend gulden”. De documenten van Abraham van Stolk bieden dienaangaande geen aanknopingspunten.

In het midden van de jaren tachtig van de achttiende eeuw trad dr. mr. Jan Wijnand Ram dus aan als Heer van Ameide en Herlaer. Het ligt voor de hand om aan hem en zijn familie meer dan de gebruikelijke aandacht te besteden, met name omdat in de in 1953 door brand verwoeste hervormde kerk van Ameide een indrukwekkend grafmonument¹¹ stond, dat te zijner nagedachtenis in 1795 was opgericht op initiatief van zijn weduwe Ignatia Maria Bichon.

11 Zie de edities 2011-III en 2021-III van het Nieuwsblad HV Ameide en Tienhoven.

6 Allodiaal eigendom is een in onbruik geraakte vorm van eigendom, een soort tussenvorm tussen volledige eigendom en eeuwigdurende erfpacht.

7 Een capoen is een gecastreerde haan.

8 Minute = authentiek acte, veelal opgemaakt door een notaris

9 grosse = gewaarmerkt afschrift van een ambtelijk document.

10 cachet = zegel; cacheteren = verzegelen.

Het geslacht Ram

*Philips Ram (1585-1632) uit Utrecht,
één van de voorvaders van
Jan Wijnand Ram.*

Het geslacht Ram was van zeer oude datum. Het eerste lid van dit geslacht, van wie de naam in de annalen wordt vermeld, is Philip Ram Evertsz. Hij werd in 1475 geboren en was raad, schepen en burgemeester van Amersfoort.

Met deze magistraat als vertrekpunt heb ik hieronder de stamreeks van het geslacht Ram weergegeven¹, waarvan ik wat betreft de publieke ambten en functies uitsluitend de voornaamste heb vermeld tot aan mr. Jan Jacob Ram, de vader van dr. mr. Jan Wijnand Ram.

Generatie I

Philip Ram Evertsz., geboren in 1475, raad, schepen en burgemeester van Amersfoort, gehuwd met Margaretha de Beer.

Generatie II

Mr. Aert Ram (Amersfoort, 1528 – Utrecht, 1590), advocaat voor het Hof van Utrecht, gehuwd met Lucia Visser (overleden te Utrecht in 1593).

Generatie III

Johan Ram (1560 – Utrecht – 1616), raad te Utrecht en hoogheemraad Lekdijk Bovendams, gehuwd met Maria Bruyninx (1558- Utrecht – 1625).

Generatie IV

Philips Ram (1585 – Utrecht – 1632), raad en schepen te Utrecht, hoogheemraad Lekdijk Bovendams, gehuwd met (1) Anna Vosch (1586 – Utrecht – 1618) en (2) Anna Strick (1591 – Utrecht – 1637).

Generatie V

Mr. Johan Ram (1620 – Utrecht – 1677), raad en schepen te Utrecht, drossaard² van Vreeswijk, gehuwd met Henderina de Pauw (1614 – Utrecht – 1695).

Generatie VI

Mr. Philips Ram (1652 – Utrecht – 1721), raad en schepen te Utrecht, lid van de Gedeputeerde Staten van Utrecht, gehuwd met Helena Elisabeth van Westrenen (1679 – 1770).

Generatie VII

Mr. Jan Jacob Ram (1716 – Utrecht – 1758), advocaat voor het Hof van Utrecht, raad, schepen en burgemeester van de stad Utrecht, lid van de Gedeputeerde Staten van de Provincie Utrecht, gedeputeerde ter Staten-Generaal, kapitein van de burgerij, drossaard van Vreeswijk, curator van de Hogeschool te Utrecht, bevelhebber van het Heilige Geesthuis³, superintendent⁴ Collegium Willebrordi, regent van het Elisabethgasthuis en administrateur van de Beyerscameren⁵, gehuwd met Catharina Maria de Ruever (Utrecht, 1727 – Rotterdam, 1801), die na zijn overlijden in 1776 hertrouwde met Isaack van Alphen.

Ik heb de lange reeks (voor het merendeel bezoldigde) publieke ambten en functies van de laatstgenoemde telg van het geslacht Ram opgesomd om te illustreren dat het in de achttiende eeuw volstrekt normaal werd gevonden dat verscheidene vormen van macht dan wel invloed in een en dezelfde persoon verenigd waren, zonder dat men oog had voor, laat staan bezwaar maakte tegen het risico van belangenverstrengeling of winstbejag.

Het echtpaar Ram- de Ruever had drie kinderen:

1. Helena Elisabeth (Utrecht, 1748 - ?);
2. Philips, zie verder bij de generatie VIII a, en
3. Jan Wijnand, zie verder bij de generatie VIII b.

Generatie VIIa

Mr. Philips Ram (1753 – Utrecht – 1817) was in zijn geboorteplaats onder meer raad, schepen en burgemeester en curator van de Hogeschool en lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Hij was gehuwd met de in 1758 in Utrecht geboren en daar in 1815 overleden Jacoba Aletta Grothe. Het echtpaar had drie kinderen: Laurens Elisa, Albert Jan Leonard en Willem Elisa. Deze tak van het geslacht Ram wordt verder uitgewerkt bij de generatie IX a.

Generatie VIIb

Dr. mr. Jan Wijnand Ram, de latere Ambachtsheer van Ameide en Herlaer, was in 1755 in Utrecht geboren, maar groeide op in Rotterdam, naar welke plaats zijn moeder, Catharina Maria de Ruever, ruim

¹ De gegevens zijn ontleend aan het "Nederland's Adelsboek", het "rode boekje", Jaargang 90 (2002-2003), een uitgave van het Centraal Bureau voor Genealogie te 's-Gravenhage.

² Drossaard = overheidsfunctionaris, belast met het handhaven van de openbare orde en de veiligheid.

³ Het Heilige Geesthuis was een instelling voor liefdadigheid.

⁴ superintendent = oppertoezichthouder.

⁵ "Beyerscameren" was de naam van een hofje aan de Lange Nieuwstraat in Utrecht.

acht jaar na het overlijden van haar echtgenoot was verhuisd om er in januari 1767 te hertrouwen met Isaac van Alphen, lid van de vroedschap en later ook burgemeester van de Maasstad.

De jongste zoon van het echtpaar Ram - de Ruever vervulde in Rotterdam een tamelijk lange reeks belangrijke functies, zoals commissaris bij het Zeege-recht, schout van het Ambacht van Beukelsdijk en Oost- en West-Blommersdijk en lid en schepen van de plaatselijke vroedschap. Daarnaast was hij in zijn geboortestad, waarvan hij het burgerschap niet had opgegeven, Kanunnik van het Kapittel van St. Maria - een instituut, dat de landerijen en andere bezittingen van het Kapittel beheerde.

Jan Wijnand Ram was gehuwd met Ignatia Maria Bichon (1755 - Rotterdam - 1810), een dochter uit het tweede huwelijk van Jean Bichon, Heer van Oost-IJsselmonde, die in het midden van de achttiende eeuw burgemeester van Rotterdam was en ook nog een grote verscheidenheid van andere (hoge) publieke functies bekleedde. Ze werd weduwe, toen haar echtgenoot in 1789 in Rotterdam overleed en hertrouwde in 1794 met dr. Daniël Gerard van der Burgh (Amsterdam, 1755 - Utrecht, 1824).

Uit het huwelijk van Jan Wijnand Ram en Ignatia Maria Bichon werden drie kinderen geboren:

1. Isaac Arend Albert (1781 - Rotterdam - 1789);
2. Bartha Theodora Maria (Rotterdam, 1785 - Utrecht, 1825), en
3. Albertina Helena Elisabeth (Rotterdam, 1788 - Utrecht, 1864).

Aangezien de enige zoon van het echtpaar Ram - Bichon op zeer jeugdige leeftijd overleed, stierf deze tak van het geslacht in 1789 in mannelijke lijn uit. Overeenkomstig de door de redactie van het "rode boekje" van oudsher gehanteerde regels is de stamreeks op dit punt dus niet verder uitgewerkt. Via andere ingangen ben ik er echter in geslaagd uit te zoeken hoe het de gezusters Bartha Theodora Maria en Albertina Helena Elisabeth is vergaan. De resultaten van mijn graaf- en spitwerk treft u aan bij de uitwerking van de generatie IX b van het geslacht Ram.

Generatie VIIIa (vervolg) en IXa

Bij deze en de volgende generaties van het geslacht Ram gaat het niet om de zojuist vermelde nakomelingen van Jan Wijnand Ram, maar om de nakomelingen van zijn enige en oudere broer Philips Ram, die wat betreft de geschiedenis van de Ambachtsheerlijkheden Ameide en Herlaer geen rol heeft gespeeld. Met het oog daarop zijn in dit gedeelte van het artikel alleen maar gegevens vermeld, die van direct belang zijn voor de verdere beschrijving van de stamreeks.

Mr. Philips Ram en zijn echtgenote Jacoba Aletta Francina Grothe hadden drie kinderen:

1. Mr. Laurens Elisa (1782 - Utrecht - 1828), advocaat, lid Utrechts Genootschap van Kunsten en Wetenschappen en griffier van de Provinciale Staten van Utrecht. Hij was gehuwd met jkvr. Magdalena Antonia van de Poll (Amsterdam,

1790 - Utrecht, 1859). Het echtpaar had zeven kinderen, van wie de oudste en de jongste de revue passeren bij de volgende generatie (Xa).

2. Albert Jan Leonard (Utrecht, 1784 - overleden aan boord van het schip "Anna Catharina" op de terugreis van Batavia naar Nederland in 1834), president van een factorij⁶ van de Nederlandse Handel-Maatschappij te Batavia. Hij was de echtgenoot van Paulina Jacoba van Zwijndrecht (Rotterdam, 1782 - Batavia, 1831). Het echtpaar had twee zoons, van wie de oudste, Philip, aan de orde komt bij de generatie Xb.
3. Willem Elisa (1786 - Utrecht - 1856), heer van Bottestein, raad, wethouder en burgemeester en lid van de Provinciale Staten van Utrecht, Ridder in de Orde van de Nederlandsche Leeuw. Hij was gehuwd met (1) Anna Adriana van Ghesel (Amsterdam, 1789 - Utrecht, 1823) en (2) Henriette Jacqueline barones Taets van Amerongen (1793 - Utrecht, 1872). Uit het tweede huwelijk werden zeven kinderen geboren, van wie de derde en de vierde zoon, Willem Philips en Karel Jacob Adriaan Hendrik, de revue passeren bij de generatie Xc.

Terzijde: in het midden van de jaren dertig van de negentiende eeuw voltrok zich de verheffing in de adelstand van een aantal telgen van het geslacht Ram. Het ging hierbij om twee Koninklijke Besluiten:

- Bij Koninklijk Besluit d.d. 4 juli 1835, nr. 12, werden Willem Elisa Ram en de kinderen van wijlen Laurens Elisa Ram verheven in de Nederlandse adel;
- Bij Koninklijk Besluit d.d. 8 juni 1836, nr. 77, geschiedde hetzelfde ten aanzien van de kinderen van wijlen Albert Jan Leonard Ram.

Anders dan in sommige publicaties wordt aangenomen, behoorde dr. mr. Jan Wijnand Ram, aan wie het grafmonument in de hervormde kerk van Ameide herinnerde, dus niet tot de Nederlandse adel. Dat gold ook voor zijn (drie) kinderen.

Generatie Xa

Jhr.mr. Jan Laurens Ram, de oudste zoon van mr. Philips Ram en Jacoba Aletta Francina Grothe (Amsterdam, 1814 - Utrecht, 1863), was de echtgenoot van Anna Charlotta Tjallinga Henriette barones thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg (Leeuwarden, 1820 - Pau, Pyrenees-Atlantiques (Frankrijk), 1920). Hij was eerst advocaat en later rechter in de arrondissementsrechtbank en raadsheer bij het gerechtshof in Utrecht. Het echtpaar had twee dochters, die beiden ongehuwd bleven en evenals hun moeder in Pau overleden.

Jhr.mr. Albert Laurens Eliza Ram, de jongste zoon van het echtpaar Ram - Grothe (Utrecht, 1829 - Aken, 1885), was lid van de gemeenteraad, wethouder en lid van de Provinciale Staten van Utrecht. Hij was gehuwd met Louise Charlotte Luden (Amsterdam, 1830 - Utrecht, 1876). Ze hadden acht kinderen, van wie jhr. ir. Henri Ernest Ram de jongste was.

⁶ Factorij = magazijn, meestal met een kantoor, van een handelonderneming.

Zie verder bij de generatie XIa.

Generatie Xb

Jhr. Philip Ram, de oudste zoon van Albert Jan Leonard Ram en Paulina Jacoba van Zwijndrecht (Rotterdam, 1818 – Utrecht, 1888), was gehuwd met Magdalena Maria des Tombe (Vught, 1821 – Utrecht, 1888). Het echtpaar had twee dochters, die in respectievelijk 1867 en 1885 kinderloos overleden. Deze tak van het geslacht Ram was met het overlijden van jhr. Philip Ram in 1888 dus uitgestorven.

Generatie Xc

Jhr. Willem Philip Jacob Ram, de derde zoon van jhr. Willem Elisa Ram en Henriette Jacqueline barones Taets van Amerongen (Utrecht, 1828 – Vleuten, 1863), was gehuwd met Marie Ludovika d' Arpeau (Grimbergen (Brabant), 1827 – 's-Gravenhage, 1919). Het echtpaar had twee dochters, van wie de jongste in 1883 en de oudste in 1947 kinderloos overleed. Daarmee was ook deze tak van het geslacht uitgestorven.

Zijn jongere broer Karel Jacob Adriaan Hendrik Ram (Utrecht, 1829 – Zeist, 1909), heer van Bottestein, was lid van de gemeenteraad van Zeist, hoogheerraad van het Waterschap van Heycop, genaamd de Lange Vliet, en officier bij de schutterij, laatstelijk in de rang van kapitein. Hij was de echtgenoot van Pauline Madeleine Rose (Utrecht, 1838 – Zeist, 1909). Het echtpaar had negen kinderen, van wie er drie levenloos werden geboren, twee op zeer jonge leeftijd en vier ongehuwd en kinderloos overleden. De langstlevende was jkvr. Johanna Henriette Ram, geboren in 1872 in Bosch en Duin en aldaar overleden in 1959. Met haar heengaan stierf ook deze tak van het geslacht uit.

Generatie XIa

Jhr.ir. Henri Ernest Ram (Utrecht, 1863 – Bilthoven, 1949), civiel ingenieur, ingenieur bij de Rijkswaterstaat te 's-Hertogenbosch, hoofdingenieur bij de Provinciale Waterstaat te Utrecht, Ridder in de Orde van de Nederlandsche Leeuw, was gehuwd met jkvr. Bertha Louisa Wilhelmina de Muralt (1866 – Utrecht). Het echtpaar had drie kinderen, een zoon en twee dochters, die geen van allen nakomelingen hadden. De jongste van de drie, de in 1898 in Engelen geboren Johanna Louise Charlotte, overleefde haar broer en haar zuster. Haar overlijden, in 1980 in De Bilt, markeerde het einde van het aloude geslacht Ram.

Familiewapen Ram

Het wapen van het geslacht Ram ziet er als volgt uit: in rood een springende zilveren ram, goud gehoornd en gehoefd en met gouden geslachtsdelen. Een halfaanzijnde helm, een kroon van drie bladeren en twee parels: dekkleden met rood en zilver; helmteken: de ram van het schild, uitkomend en aanzijnd.

Generatie IXb

Wat aangaat de lotgevallen van de leden van de generatie IX b van het geslacht Ram, keer ik voor een goed begrip terug naar dr. mr. Jan Wijnand Ram en Ignatia Maria Bichon, beiden in een bevoorrecht milieu geboren in het jaar 1755, de eerste in Utrecht en de tweede in Rotterdam, die op 24 augustus 1778 onder huwelijksvoorwaarden in de geboorte- en woonplaats van de bruid trouwden. Het gezin vestigde zich in Rotterdam, waar drie kinderen ter wereld kwamen: Isaac Arend Albert, Bartha Theodora Maria en Albertina Helena Elisabeth, die in de Grote of Sint Laurenskerk werden gedoopt op respectievelijk 27 februari 1781, 24 april 1785 en 13 of 15 juli 1788. Het oudste kind overleed, nog geen acht jaar oud, op 18 februari 1789 in Rotterdam, waardoor deze tak van het geslacht, zoals ook eerder werd gememoreerd, in mannelijke lijn ophield te bestaan.

De nalatenschap van het echtpaar Ram – Bichon

Zoals men in hun kringen gewoon was te doen, voegden de echtelieden Ram – Bichon zich in een vroeg stadium – om precies te zijn: op 4 april 1785 – bij een notaris – in dit geval Cornelis van de Looij te Rotterdam – om hun nalatenschap te regelen. De financiële en andere materiële belangen en privileges, verkregen uit de wederzijdse families, moesten immers veilig worden gesteld; met andere woorden: “de erfkluit moest bijeen worden gehouden”. Het testament bevatte de gebruikelijke clausules in die zin dat het vruchtgebruik van de nalatenschap werd toebedeeld aan de langstlevende, de kinderen werden gealimenteerd⁷ tot het bereiken van de leeftijd van 25 jaar of het aangaan van een eerdere echtverbintenis en de kleding werd verdeeld over de naaste familieleden.

Het jaar 1785 stond verder vanaf het begin van de maand oktober vooral in het teken van de voorbereiding, de afronding en de bekrachtiging van de verkoop van de “Heerlijkheden Ameide en Herlaer”. Hierbij waren niet alleen de weduwe Maria Leers - Callenburg Baartmans, dr. mr. Jan Wijnand Ram, notarissen in Rotterdam en Utrecht en getuigen, maar ook advocaten in 's-Gravenhage en overheidsdienaren in zowel die stad als Ameide en Tienhoven betrokken.

Het heeft me nogal wat moeite gekost om me een redelijk goed beeld te vormen van de inhoud en de strekking van de notariële akten en andere lijvige documenten, die op verschillende data en plaatsen werden opgesteld om de transactie “naar behoren te doen geschieden” dan wel “in goede banen te leiden”. Het ging daarbij niet zozeer om de ontoegankelijkheid en de wildlopgigheid van de desbetreffende teksten, maar veeleer om de onderlinge verwevenheid van een beperkt aantal geslachten, waarvan enkele representanten destijds in bepaalde bestuursorganen vrijwel alle belangrijke ambten en functies vervulden. Deze complicaties en de veelheid van documenten

⁷ Alimenteren = het verstrekken van een financiële bijdrage (alimentatie) aan de kosten van levensonderhoud.

deden me inzien dat het onbegonnen werk was om op alle aspecten, laat staan de details van de transactie in te gaan. Daarom leg ik me in dit opzicht de nodige beperkingen op en volsta ik met het vermelden van de hiernavolgende hoofdpunten.

In dit artikel passeerden eerder twee akten de revue, waarvan afschriften zijn opgenomen in de collectie eigendomsbewijzen van Abraham van Stolk. Ditmaal besteed ik, mede op basis van het artikel “Jan Wijnand Ram, ambachtsheer van Ameide (periode 1785 – 1789)” van Teus Stahlie⁸, aandacht aan een document dat geen deel uitmaakt van de collectie van Van Stolk – de notariële akte, die op 5 oktober 1785 werd opgesteld door toedoen van de weduwe Leers – Callenburg Baartmans, waarin zij

“magtigt de Heer Lucas Abraham van Slijpe, Schout en Secretaris van Ameide, specialijk om te comparen daer en zoo het behooren zal, en aldaer in name van en wegens haer Vrouwe Constituante op de gewone en vereijste wijze aen en ten behoeve van den Weledelen Heer Mr. Jan Wijnand Ram, oud schepen deser Stat, als van haer Vrouwe Constituante gekocht hebbende de voorsz. Heerlijkheden Ameide en Herlaer met alle de regten, geregtigheden vandien... Etc. alles tesamen voor en om een somma van vijftig duizend guldens, waer van Zij Vrouwe Constituante tevens is volkomen voldaan en betaeld”.

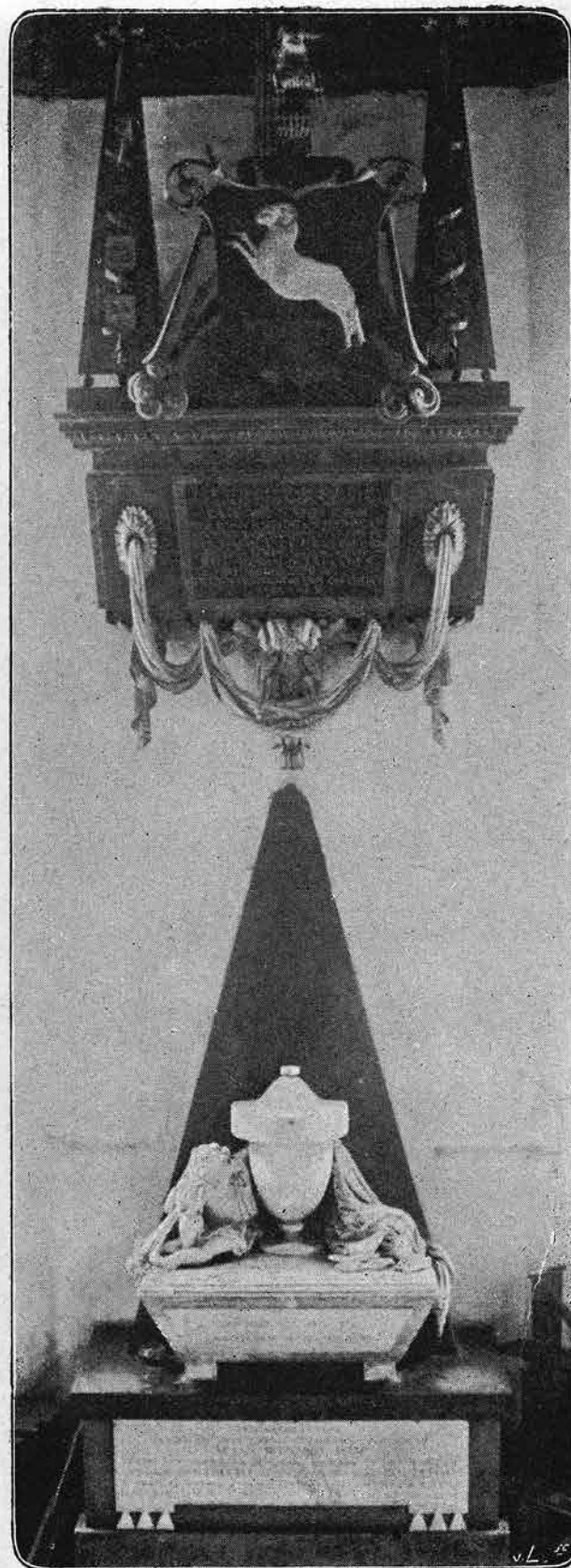
In de akte wordt onderscheid gemaakt tussen de volgende elementen:

- Ten eerste: *de allodiale Domeinen tot de heerlijkheid behorende*, bestaande in het recht om de schippers op Rotterdam, Dordrecht, Gouda en Schoonhoven te benoemen, evenals de *Hoender en Capoengelden*, alsmede de Hofstedegelden.
- Ten tweede: *de Heerenhuizing* zijnde het Huis Herlaer, inclusief de boomgaarden, het koetshuis, de stalling en de Orangerie. Ook nog een op de Dam gelegen huis, *zijnde het Stadhuis en de Waag*. Voorts een aantal stukken land rondom Ameide.
- Ten derde: *een Middelwaert, gelegen in de Rivier de Lek over de stede Ameide, genaemd den Boll of Cortenaerwaerd, zijnde bij metingen in oktober van den jaere 1699 in het geheel met zandplaten groot bevonden 30 Mergen 315 Roeden, doch zijnde sederts merklijk afgenomen.*

Een belangrijke ontwikkeling in de bestemming van de nalatenschap van het echtpaar Ram – Bichon was dat Jan Wijnand Ram op 19 maart 1786 een beschikking aan zijn testament liet toevoegen, die inhield dat de Heerlijkheden bij zijn vooroverlijden zouden toekomen aan zijn echtgenote. Niemand kon toen bevroeden dat dit drie jaar later al het geval zou zijn vanwege zijn overlijden op 2 maart 1789 in Rotterdam, alwaar hij in de Franse kerk werd begraven. Zijn weduwe bleef achter met twee “onmondige kinderen”, omdat het oudste kind van het echtpaar, Isaac Arend Albert Ram, kort daarvoor was overleden.

8 Zie de editie 2010-IV van het Nieuwsblad van de HV Ameide en Tienhoven.

DE PRINS.

Grafmonument van Mr. Jan Wijnand Ram, heer van Ameide en Herlaer, in het middeleeuwse kerkgebouw te Ameide (15de eeuw). — Deze Zuidhollandsche gemeente, in de 14de en 15de eeuw eene stad, dankte haar bloei en haar aanzien aan het edel geslacht Harlaer, dat Ameide van 1315—1414 als leengoed bestuurde.

Mr. Daniël Gerard van der Burgh

Ambachtsheer Mr. D.G. van der Burgh (1755-1824).
Hij kocht op 3 januari 1811 de Ambachtsheerlijkheid
Ameide en betaalde 550 gulden voor het stadhuis.

Vijf jaar later verscheen een man ten tonele, die in menig opzicht een belangrijke rol zou gaan spelen in de geschiedenis van de Ambachtsheerlijkheden Ameide en Herlaer. Het betrof de eerder summier geïntroduceerde mr. Daniël Gerard van der Burgh, op 26 juni 1755 in Amsterdam geboren als zoon van Gerard van der Burgh en Anna Aletta Verlet. Deze zeer vermogende patriciër, die net als zijn generatiegenoot Jan Wijnand Ram in Utrecht rechten had gestudeerd en daar ook de doctorstitel had verworven, behoorde in deze stad onmiskenbaar tot de notabelen. Zo was hij lid van de gemeenteraad en de Provinciale Staten en advocaat van het Provinciale Hof. Ook was hij kanunnik ten Dom; dat wil zeggen: lid van het college van bestuur (het kapittel) van de Dom.

Van der Burgh was al bijna van middelbare leeftijd, toen hij er duidelijk blijk van gaf zijn zinnen te hebben gezet op een huwelijk met de weduwe Ram – Bichon. Op 7 augustus 1794 compareerde hij namelijk voor een notaris te Utrecht om er de volgende bepaling te laten toevoegen aan zijn testament: “codicil van Daniël Gerard van der Burgh, canonik ten Dom te Utrecht, wonende te Utrecht, Oudekamp, waarin hij aan Ignatia Maria Bichon, Vrouwe van Ameide en Herlaer, waarmee hij binnenkort in het huwelijk hoopt te treden, een huyzinge, erve en grond met tuin, koetshuis en stallinge aan de oostzijde van de Oudekamp te Utrecht, waar hij nu woont, schenkt indien hij als eerste komt te overlijden”.

Het lijkt geen twijfel dat het beoogde huwelijk in de zomer van hetzelfde jaar werd voltrokken, maar waar het gaat om de datum en de plaats corresponderen de aan verschillende genealogische bestanden ontleende gegevens niet alleen niet met elkaar, maar ook niet met de inhoud van de in de vorige alinea vermelde akte. Zo wordt er melding van gemaakt dat Daniël Gerard van der Burgh en Ignatia Maria Bichon op 24 augustus 1794 in Utrecht met elkaar in ondertrouwing gingen, terwijl volgens een andere bron de huwelijksvoltrekking toen al had plaatsgevonden, en wel op 25 juli 1794 te Rotterdam.

Hoe het ook zij, het staat vast dat er evenals bij het in 1778 gesloten huwelijk van Jan Wijnand Ram en Ignatia Maria Bichon andermaal huwelijksvoorwaar-

den werden opgemaakt, waardoor de bepalingen uit het testament van dit echtpaar van 4 april 1785 onverminderd van kracht bleven. De vrouw in kwestie bewerkstelligde in het jaar 1794 ook dat haar zwagers mr. Philips Ram en mr. Albert Coenen van 's-Gravesloot werden benoemd tot voogd over haar beide minderjarige dochters. Het eerder gememoreerde grote belang van het “bijeenhouden van de erfkluit” speelde dus ook hier een belangrijke rol.

In het jaar 1803 kocht mr. Daniël Gerard van der Burgh de Heerlijkheid “Kronenburg” (ook geschreven als “Kroonenburgh” of “Croonenburgh”) in Loenen aan de Vecht met het daarbij behorende kasteel, waarvan enkele historische bijzonderheden zijn vermeld in een kader op de volgende pagina. Hij betaalde er het voor die tijd formidabele bedrag van bijna honderdzeventigduizend gulden voor aan Sophia Johanna van de Poll-Kieft Balde, wier ouders jarenlang in het kasteel hadden gewoond. De nieuwe eigenaar liet het imposante gebouw niet alleen in de oude luister herstellen, maar gaf ook opdracht om lanen en vijvers aan te leggen, waardoor het een waar lustoord werd voor hemzelf, zijn echtgenote en zijn stiefdochters.

Dientengevolge had het voor Van der Burgh en de zijnen weinig zin om het slot “Herlaer” in Tienhoven aan te houden. Daarom werd in de “Oprechte Haarlemsche Courant”¹ van 29 september 1804 de volgende advertentie geplaatst:

“Te Huur, tegens November aanstaande of daarna: Het HUIS HERLAAR, met deszelfs Koetshuis en Stallinge voor twee Paarden, Tuinmanshuis, Orangerie, Stallinge voor twintig Stuks Rundvee, Vischryke Gragten en Plantagien, met of zonder Landeryen, gelegen tusschen Ameide en Tienhoven, aan de rivier de Lecq; te bevraagen bij de Boekverkoopers B. Wild en Altheer, te Utrecht. De Brieven franco”.

De advertentie werd herplaatst op de zesde en de dertiende oktober van het jaar 1804. Of het daadwerkelijk tot enigerlei vorm van verhuur van het slot is gekomen, heb ik niet kunnen achterhalen. Wel werd

1 De “Oprechte Haarlemsche Courant”, de oudste krant van Nederland, verscheen voor het eerst in 1656 en hield in het jaar 1942 als zelfstandig nieuwsblad op te bestaan.

geboekstaafd dat de eendenkooi aan de Zouwendijk en de korenmolen met de daarbij behorende woning op Sluis elk werden verkocht voor een bedrag van vijfduizend gulden. Het huis Voorstraat 97 in Ameide (thans Voorstraat 10) bracht duizend gulden op.

Het kasteel “Kronenburg” lag op de linkeroever van de Vecht, even ten zuiden van Loenen aan de Vecht. De eerste vermelding dateert uit het eind van de dertiende eeuw, toen enkele edelen er hun toevlucht zochten na de moord op Floris V. Het kasteel was in die tijd eigendom van de familie Van Amstel, waartoe een of meer plegers van de aanslag behoorden. Bij wijze van represaille werd het bouwwerk op last van de graven van Holland met de grond gelijk gemaakt.

De herbouw van het kasteel voltrok zich in het midden van de veertiende eeuw, waarna het van hogerhand werd beleend aan Dirk Claeszoon van den Gheyne, die zich prompt “Heer van Kronenburg” ging noemen. Na een lange reeks verervingen en andersoortige transacties kwam “Kronenburg”, waaraan inmiddels de status van “Heerlijkheid” was toegekend, zo’n driehonderd jaar later in het bezit van Anthonie baron van Lynden, die er niet toekwam het kasteel te renoveren, nadat het in het Rampjaar 1672 zwaar was beschadigd door de Fransen. In plaats daarvan verkocht hij de bouwval in 1710 aan Adriaen Wittert van der Aa, die op de locatie een riante buitenplaats liet bouwen, met daaromheen een groot park.

In een latere fase van de achttiende eeuw diende de volgende eigenaar zich aan in de persoon van Hendrik Moens, die de Heerlijkheid in 1754 verkocht aan de in 1716 in Amsterdam geboren bankier mr. IJsbrand Kieft Balde, een zoon van Johan Balde en Regina Catharina Kieft, die gehuwd was met de in 1724 geboren, eveneens uit Amsterdam afkomstige Nicole Geertrui Smisaert. De verkoopsom beliep een bedrag van één honderd zestigduizend gulden. De nieuwe eigenaar was al in het bezit van de niet ver van “Kronenburg” gelegen buitenplaatsen “Loenen”, “Wallestein” en “Wester Klip” en gaf er de voorkeur aan om met zijn gezin, en vast en zeker het nodige huispersoneel, op de tweede locatie te blijven wonen, ook al ging hij door het leven als “Heer van Kronenburg, Loenen en Nieuwersluis”.

IJsbrand Kieft Balde overleed in het jaar 1770. Zijn weduwe overleefde hem ruim dertig jaar en bleef de gehele periode op “Wallestein” wonen. De drie dochters van het echtpaar erfden alle bezittingen van hun ouders, waarna de oudste van het drietal, de eerder vermelde Sophia Johanna van de Poll-Kieft Balde, “Kronenburg” in 1803 verkocht aan Daniël Gerard van der Burgh. Met de transactie was een bedrag gemoeid van één honderd zevenenzestigduizend gulden (110.000 gulden voor het “Huys” en 57.000 gulden voor de landerijen. In eerdere publicaties over de transactie wordt verondersteld dat mr. Jacobus Henricus van Reenen de verkoper was, maar daaraan liggen minder recente, niet houdbaar gebleken onderzoeksgegevens ten grondslag.

Er verstreek niet veel tijd tussen de entree van de echtelieden Van der Burgh – Bichon op “Kronenburg” en de huwelijken van hun (stief)dochters, die in Utrecht werden voltrokken. De oudste van het tweetal, de op 24 april 1785 in Rotterdam gedoopte Bartha Theodora Maria Ram, trad op 20 augustus 1805 in het huwelijk met de op 4 maart 1781 in Dordrecht geboren jonkheer mr. Paulus Adriaan Beelaerts van Blokland, heer van Oosterwijk. Haar zuster Albertina Helena Elisabeth Ram, die op 13 of 15 juli 1788 in Rotterdam ten doop werd gehouden, werd op 13 mei 1805 in de echt verbonden met de op 29 maart 1782 in Utrecht geboren mr. Laurent Theodore Nepveu. De huwelijksdata zijn van belang, omdat de zusters ten tijde van de huwelijksvoltrekking de leeftijd van 25 jaar nog niet hadden bereikt en aldus op grond van het “daaromtrent gestelde” in het testament van het echtpaar Ram – Bichon van 4 april 1785 niet langer aanspraak konden maken op een alimentatie.

Het testament en “deszelfs inhoud” hebben ongetwijfeld geleid tot het houden van familieberaad in de periode na het overlijden van Ignatia Maria van der Burgh - Bichon te Utrecht op 19 juli 1810. De uitkomsten van dit beraad, waarvan geen verslaglegging bewaard gebleven is, vormde de opmaat tot de niet weinig complexe opsplitsing van de zeer omvangrijke nalatenschap van het echtpaar Ram – Bichon, die in de loop der jaren nog aanzienlijk was uitgebreid door de verwerving van onroerend goed.

De overdracht van de Ambachtsheerlijkheid Ameide in 1811

Het begon ermee dat Van der Burgh op 3 januari 1811 – nog geen half jaar na het overlijden van zijn vrouw – uit de onverdeelde boedel de Ambachtsheerlijkheid Ameide met het aldaar op de Dam gelegen stadhuis kocht, waarbij voor het uit 1644 daterende gebouw een bedrag van vijfhonderdvijftig gulden werd betaald. Sindsdien mocht hij zich niet alleen “Heer van Kronenburg, Loenen en Nieuwersluis”, maar ook “Heer van Ameide” noemen, wat hij volgaarne deed.

In de collectie documenten van Abraham van Stolk bevindt zich de overdrachtsakte van de Ambachtsheerlijkheid Ameide aan Van der Burgh, die op 11 januari 1811 werd opgemaakt door Warnardus Verhagen², “Schout der Stede Ameide”. Ik geef de tekst van deze akte hieronder integraal en letterlijk weer, gevolgd door enkele verklaringen, aanvullingen en kanttekeningen.

“Wij Warnardus Verhagen, Schout, Leendert Noordeggraaff en Johannes van Kesteren, Schepenen der Stede Ameide, doen kond en kennen, dat voor ons gekomen en gecompareerd is

2 Warnardus Verhagen (1754 – 1832) passeerde in het Nieuwsblad al meer-malen de revue. Hij was onder meer drost, schout en burgemeester van Jaarsveld en schout en burgemeester van Ameide en Tienhoven. Zie ook de edities 2009-I en 2019-I.

▲ Warnardus Verhagen, secretaris, schout en gaardermeester van Tienhoven, secretaris, schout, gaardermeester en erfhuismeester van Ameide.

Den Heere Theodorus Jan Du Bon Brooks, woonende alhier, Gevolmachtigde van den WelEdele Geboren Heer Mr. Paulus Adriaan Beelaerts, Municipaal Raad der Stadt Utrecht, en den Wel Edele Geboren Vrouwe Bartha Theidora Maria Ram, Echte lieden.

En van den Wel Edele Geboren Heer Laurent Theodore Nepveu, insgelijks Municipaal Raad der Stadt Utrecht, en den Wel Edele Geboren Vrouwe Albertina Helena Elisabeth Ram, Echte lieden.

Zijnde de voornoemde Weldedele geboren Vrouwen Bartha Theodora Maria Ram en Albertina Helena Elisabeth Ram, de eenige kinderen en Erfgenamen van wijle de Weledelen Geboren Heer Mr. Jan Wijnand Ram, in leven Heer van Ameide en Herlaar, Kanonik van het Kapittel van St. Marie, mitsgaders Schepen der Stadt Rotterdam, en als zodanig geregtigd, tot de nabeschreven bij deze getransporteerd wordende goederen, volgens Acte van afgifte van den 6^e Wintermaand 1810 door den Heere Nicolaas Wilhelmus Buddingh Keizerlijk Notaris en Getuigen te Utrecht gepasseerd.

Volgens Procuratie, den 3^e dezes, voor den evengemelden Notaris en Getuigen te Utrecht gepasseerd, alhier vertoond, geleezen en agter deze geregistreerd.

En de verklaarde den Comparant, in die kwaliteit, te Cedeeren, Transporteeren en in vollen slagen eigendom over te dragen, aan en de ten behoeven van Den WelEdelen Geboren Heer Mr. Daniel Ge-

rard van der Burgh, Vrijheer van Kronenburgh en Loenen, Heer van Loenen en Nieuwersluis & Dom Dekan en Canonik van het Kapittel ten Dom te Utrecht, &&

De Ambagts Heerlijkheid der Stede Ameide, voormalig Leenroerig aan de Staten van Holland en West-friesland, met alle de preéminenten, regten en Geregtigheden, mitgaders allodiale Domeinen, en voords alles wat aan derzelve is behorende; wijders de dubbele Bank of gestoelte en de Tombe, met de Begraafplaats, in de Kerk te Ameide.

Ende Huizinge en Erve No's Staande en gelegen op den Dam binnen gemelde Stede, zijnde het Stad-Huis en de Waag, met alle het geene daar opende nagelvast is.

En dat wijders met zodanige lasten, Vrijdommen, Servituten en Geregtigheden, als het Getransporteerde hebbende en lijdende is.

De Kooppeningen te zamen ter montante van zestien duizend vier honderd en vijftig guldens, aan de Comparants Constituanten zelve voldaan en betaald zijnde, verklaarde hij Comparant het getransporteerde te zullen vrijen en waeren als een vrij eigen goed, van allen Kommer en aanthaal als omtrent Erfkoop-recht alhier gebruikelijk is, onder verband van des Comparants Constituantens Persoonen en goederen, alle dezelve daar voor stellende en bedwange voor alle regten en regtenen.

Zijnde aan ons Schout en Schepenen vertoond: het Permissie Billet tot het verkopen en Transporteeren van het Getransporteerde, in dato 1ste van Wijnmaand 1810, afgegeven door den Heere Mr. Pieter Marret, als gekwalificeerde tot de Directie over de Invordering van het Regt van Successie te Utrecht, terwijl het zelve getransporteerde nimmer in de verponding is aangeslagen geweest: of daar van eenige verponding betaald en mitsdien deswegens geene verpondings kwitantie vertoond kon worden.

Aldus gepasseerd op vijf zeegels: Een van f. 200,--. Een van f. 150,--. Een van f. 90,--. Een van f. 50,--. Een van f. 4,--. te zamen bedragende Vier honderd vier en negentig guldens, dezen 11e van Louwmaand 1811.

De Minute dezes is behoorlijk getekend.

In kennisse van mij Secretaris

W. VERHAGEN

Tekst achterblad

TRANSPORT

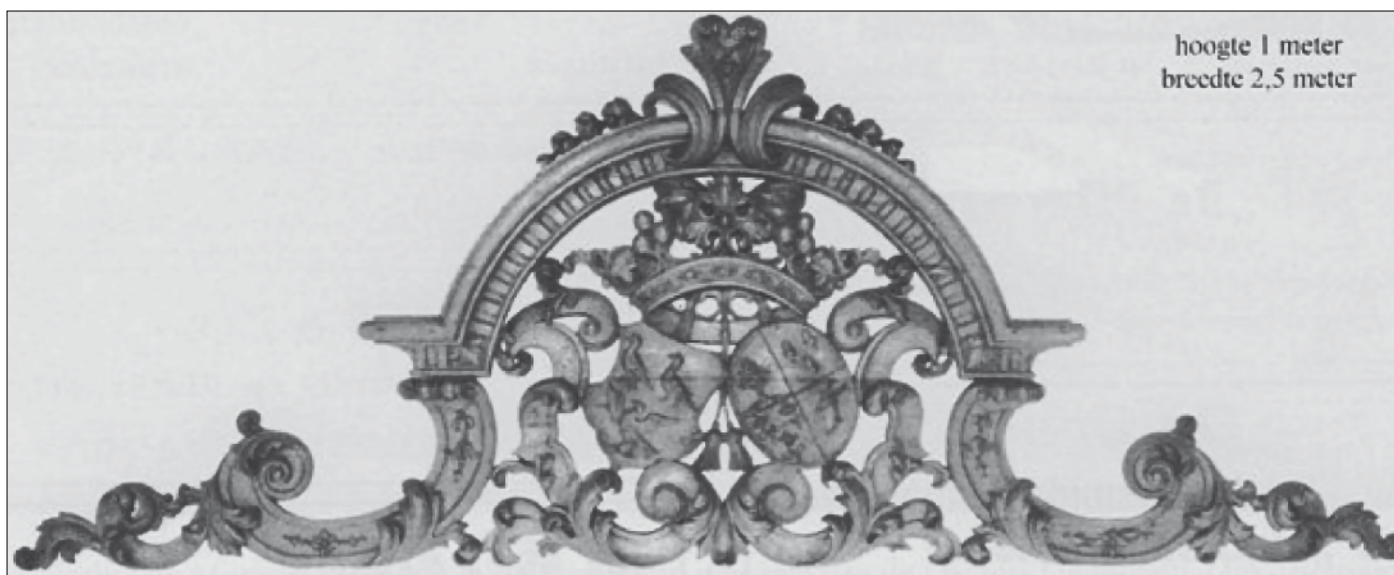
van

DE AMBAGTS HEERLIJK

heid der Stede Ameide,

ten behoeve van

Den Weled. Geb. Heer Mr.

▲ Eikenhouten wandversiering in het stadhuis van Ameide, met de wapens van Margaretha van Eijk, rechts, en Arnout van den Bergh, links. Gemaakt tussen 1730 en 1734. Deze eikenhouten wandversiering was oorspronkelijk op de Herenbank in de Hervormde Kerk in Ameide aangebracht. Op een gegeven moment is deze wandversiering naar het stadhuis overgebracht. In 1953 brandde de Hervormde Kerk in Ameide geheel af. Daardoor is deze wandversiering het enige wat is overgebleven van het toenmalige rijke kerkinterieur.

D.G. van der Burgh,
Vrijheer van Kronenburgh en Loenen,
Heer van Loenen en Nieuwersluis &&
In dato 11 van Louwmaand 1811

Principalen, in het Rechthuis van Tienhoven” leiding aan een “Publieke Verkoop”, waarbij werden aan- geboden

Aanvullingen/verklaringen/kanttekeningen

- Cedeeren = cederen = het afstaan of overdragen van een vordering.
- Leenroerigheid = afhankelijkheid van een leen- heer. Begrip uit het feodale stelsel, dat in ons land aan het eind van de achttiende eeuw werd afgeschaft.
- Wijnmaand, Wintermaand en Louwmaand = oude benamingen voor de maanden oktober, december en januari.
- Preéminenten = preminenten – voorrechten.
- Ten montante van = ten bedrage van.
- Met de “dubbele Bank” of het “Gestoelte” wordt de “Heerenbank” in de hervormde kerk van Ameide bedoeld. In het geval van de “Tombe” gaat het om het grafmonument van Jan Wijnand Ram.
- Uit de tekst van de akte blijkt duidelijk dat het in ons land in de negentiende eeuw met de vrou- wenrechten nog slecht gesteld was. Zo worden de namen van de dames Bertha Theodora Maria en Albertina Helena Elisabeth Ram nadrukkelijk vermeld na die van hun echtgenoten jonkheer mr. Paulus Adriaan Beelaerts en Laurent Theo- dore Nepveu, hoewel zij de “eenige Erfgenamen” waren.

- de bezittingen in Ameide en directe omgeving van de net aangetreden Ambachtsheer, met uit- zondering van de Ambachtsheerlijkheid Ameide als bestuursorgaan (met de daaraan verbonden rechten, voorrechten, titulatuur en... status!) en het Stadhuis, en
- het resterende gedeelte van de nalatenschap van het echtpaar Ram – Bichon, waarbij de zwagers Beelaerts van Blokland en Nepveu de belangen behartigden van de erven, de “gezusters Beelaerts van Blokland - Ram en Nepveu – Ram”.

De in Tienhoven gehouden bijeenkomsten hebben maar weinig sporen in de geschiedenis nagelaten. Toch mag op goede gronden worden aangenomen dat mr. Laurent Theodore Nepveu er in die periode in is geslaagd Herlaer in eigendom te verwerven, zo- dat hij Heer en zijn echtgenote Vrouwe van Herlaer werd, want in officiële documenten van latere data en in het “blauwe boekje” (de gangbare benaming van het “Nederland’s Patriciaat”, het standaardwerk van het Centraal Bureau voor Genealogie te ’s-Gravenha- ge) worden zij als zodanig aangeduid. Daarentegen is niet geheel duidelijk wat er toen met de Ambachts- heerlijkheid Tienhoven is gebeurd. Het kan zijn dat de desbetreffende kavels op geen van beide data zijn verkocht, maar op enig ander tijdstip aan Albertina Helena Elisabeth Nepveu – Ram moeten zijn toege- vallen, want zij noemde zich in navolging van haar moeder in de jaren twintig van de negentiende eeuw al “Vrouwe van Tienhoven”.

Ruim twee maanden later - om precies te zijn “op Woensdag den 13 en Woensdag den 20 Maart 1811”- gaf Warnardus Verhagen, “Schout en Schepenen van Ameide en Tienhoven, als last hebbende van zijne

Ruim twee jaar na het overlijden van zijn eerste vrouw hertrouwde Daniël Gerard van der Burgh op 8 oktober 1812 in ’s-Hertogenbosch met de daar op 9 juni 1765 geboren Sibilla Martini, een dochter van

mr. Anthonie Martini (1728 – 1800) en Eva Maria Adriana Buys (1735 – 1811), wier vader generaal was. De bruid was evenals de bruidegom en diens eerste echtgenote Ignatia Maria Bichon verre van onbemiddeld. Zo is bewaard gebleven dat ze begin maart 1794 uit de erfenis van een van haar grootouders “dertig obligaties van duizend gulden ten laste van de provincies Holland en West-Friesland” ontving.

Sibilla Martini had een tweelingbroer, die als mr. Paulus Hubert Martini Buys door het leven ging sinds de familienaam van zijn moeder op 1 januari 1766 “bij doopschrijving” aan de zijne was toegevoegd. Hij was in zijn geboorteplaats advocaat van de raad van Brabant, kanunnik van het kapittel van St. Marie te Utrecht en in Amsterdam niet alleen commissienair in effecten, maar ook lid van de vroedschap en verschillende justitiële colleges. Zijn in 1798 in Amsterdam geboren zoon mr. Anthonie Adriaan Martini Buis werd bij Koninklijk Besluit nr. 45 van 3 januari 1844 in de adelstand verheven.

De tweelingbroer van Sibilla Martini trad op 24 oktober 1791 in Utrecht in het huwelijk met de daar op 31 mei 1761 ter wereld gekomen Geertruid Anthonia Strick van Linschoten³, Vrouwe van Loenersloot, Oudcoop en ter Aa. Het echtpaar betrok in het jaar 1806 kasteel “Loenersloot”, dat zij in dat jaar had geërfd van haar vader mr. Andries Jan Strick van Linschoten (1736 – 1806). Dit kasteel lag op schootsafstand van “Kronenburg”, zodat het voor de hand ligt dat Daniël Gerard van der Burgh zijn latere echtgenote ten huize van het echtpaar Martini Buys – Strick van Linschoten heeft leren kennen.

Het overlijden van mr. Daniël Gerard van der Burgh

De volgende herschikking van openbare ambten, functies, (voor)rechten en bezittingen in de lijn Van den Bergh/Van Eijk, Leers/Uijlenbergh, Ram/Bichon, Van den Burgh/Bichon, Beelaerts van Blokland/Ram, Nepveu/Ram was het directe gevolg van het overlijden van Daniël Gerard van der Burgh op 19 maart 1824 te Utrecht. De “Heer van Kronenburg, Loenen, Nieuwersluis en Ameide” had zijn stiefdochters, de dames Beelaerts van Blokland -Ram en Nepveu – Ram, namelijk tot zijn erfgenamen benoemd, maar tevens bedongen dat zijn tweede echtgenote, mevrouw Sibilla van der Burgh – Martini, in het genot zou worden gesteld van een “levenslange lijftogt”.⁴ Hieraan kwam een einde door haar overlijden op 1 februari 1828 te Utrecht, waarna vervolgens, ook in Utrecht, op 10 augustus 1829 de “verdeling en toescheiding” van het bewuste testament plaatsvond.

Het is overigens de vraag waar de weduwe Van der Burgh – Martini de laatste jaren van haar leven heeft gewoond, want de beide erfgenamen hadden bewerkstelligd dat op 17 juli 1824, nog geen vier maanden

▲ Daniël Gerard van der Burgh “Heer van Kronenburg, Loenen, Nieuwersluis en Ameide”.

na het overlijden van hun stiefvader, in Loenen een “publieke verkoop” werd georganiseerd. Het ging daarbij om twaalf kavels, waarvan er tien werden toegewezen aan Jan van den Aniel, secretaris van de gemeente Vreeland, die ze kocht “met volmacht en voor rekening van Abraham Dubois⁵, koopman en grondeigenaar, wonend te Amsterdam op de Keizersgracht, edoch thans buiten verblijf houdende op den huize “De Nesse” te Nederhorst den Berg”. De belangrijkste kavel was de “Heerlijkheid Loenen-Kronenburg” met de daarbij behorende landerijen, waarvoor een bedrag van 87.230 gulden werd betaald. De nieuwe eigenaar had in de daaraan voorafgaande periode meer landgoederen in de Vechtstreek gekocht.

Het is ook kenners van de historie van deze regio niet duidelijk wat Dubois er toe heeft bewogen om “Kronenburg” in 1824 te kopen en in 1836 al weer te verkopen, ook al omdat de geschiedschrijving over deze periode nogal wat hiaten en tegenstrijdigheden vertoont. Zoveel is zeker dat Dubois er anders dan af en toe tijdens de zomermaanden nooit vertoefde. Hij bleef namelijk domicilie houden in Amsterdam, waar hij meer dan voldoende woonruimte tot zijn beschikking had.

Van Abraham Dubois is bekend dat hij op 28 december 1812 in het huwelijk trad met Alberta Jacoba Ameshoff, die vier kinderen had uit haar eerdere hu-

3 In de periode van 1813 tot 1831 werden verscheidene leden van het geslacht Strick van Linschoten in de adelstand verheven, eerst bij Keizerlijk (Frans) en later bij Koninklijk (Nederlands) Besluit.

4 Lijftogt = lijftocht = alimentatie.

5 De naam van deze familie wordt meestal als “Dubois”, maar ook wel als “du Bois” geschreven.

welijk met de op 19 augustus 1811 overleden Mathijs Adolf van Idsinga. Ze overleed op 22 augustus 1828, waarna Dubois achterbleef met zes kinderen (vier stiefkinderen en twee zoons uit zijn eigen huwelijk). Niet eerder dan op 21 februari 1833 vond in Amsterdam ten overstaan van notaris J. Commelin een boedelscheiding plaats, waarbij aan de weduwnaar onder meer “werden toegescheiden alle goederen en heerlijkheden, in 1824 gekocht van de erven van den Burgh”, waarvan de gezamenlijke waarde werd getaxeerd op 95.7435 gulden.

Drie jaar later besloot Dubois, die in de tussentijd was hertrouwd met de uit een van origine Zwitsers geslacht stammende Anna van Fridirici, de Heerlijkheid “in openbare veiling te verkopen”. In de voorvorige alinea is al vermeld dat er geen duidelijkheid bestaat over de overwegingen, die aan dit besluit ten grondslag lagen. Zo kan het zijn dat hij te kampen had met sterk gestegen exploitatiekosten als gevolg van achterstallig onderhoud. Ook wordt wel verondersteld dat zijn tweede echtgenote er niet voor zou hebben gevoeld om van Amsterdam naar Loenen te verhuizen of dat Dubois “minvergenoegd” zou zijn geweest vanwege zijn gefnuikte ambitie om burgemeester van Loenen te worden.

Hoe het ook zij, de beoogde publieke verkoping vond op 24 september 1836 plaats “ten overstaan van notaris Antonie Verdam Azn. in het raadhuis van Kronenburgh en Loenen, bewoond door Hendrik Hildebrand Altingh, logementhouder te Loenen”. Opdrachtgever was de eerdergenoemde Jan van den Andel, secretaris van de gemeente Vreeland, “als speciale gevolmachtigde van Abraham Dubois van Kronenburgh, Ambachtsheer van Loenen en Nieuwersluis, wonende op de huize Kronenburgh te Loenen”. Het ging ditmaal om niet minder dan 29 kavels, die naar verschillende kopers gingen. De Heerlijkheid “Kronenburgh” werd in eigendom verworven door Hermanus van Os, grondeigenaar en veenman⁶ te Vinkeveen. Met de transactie was een bedrag van 19.550 gulden gemoeid. Dit bedrag was aanzienlijk lager dan de bedragen, waarvan in dit verband eerder sprake was. Hieruit kan worden afgeleid dat de buitenplaats inmiddels in een vervallen staat verkeerde.

De nieuwe eigenaar had niet de ambitie om geld te steken in de renovatie van de buitenplaats om er zelf te gaan wonen. Het tegendeel was het geval: hij verkocht het complex binnen enkele maanden - om precies te zijn: op 1 december 1836 - aan mr. Jacobus Henricus van Reenen, die prompt “Heer van Kronenburgh, Loenen en Nieuwersluis” aan zijn naam toevoegde, maar in 1837 wist te bewerkstelligen dat de “behuizing verder werd geamoveerd”.⁷ De aldus ontstane situatie met betrekking tot “Kronenburgh” wordt treffend omschreven in een uit het jaar 1952 daterende VVV-gids: “Aan de zuidkant van het dorp Loenen vindt men alleen de ledige plaats terug, een groot stuk weiland”. Naar ik onlangs heb vernomen, is er sindsdien ter plaatse weinig of niets veranderd.

Het geslacht Van Reenen was afkomstig uit Tiel, waar ene Wolther Janszn aan het eind van de zestiende eeuw waard was in “t Wapen van Vranckrijck”. Zijn kleinzoon Dirck Janszn van Reenen was in het midden van de zeventiende eeuw wijnkoper in 's-Gravenhage en aldaar hoofdman van het Sint Jozef- of Timmermansgilde en kapitein der schutterij.

De op 2 november 1783 in Amsterdam geboren en daar op 3 augustus 1845 overleden prof. mr. Jacobus Henricus van Reenen, Heer van Kronenburgh, Loenen en Nieuwersluis en Ridder in de Orde van de Nederlandsche Leeuw, behoorde tot de achtste generatie van het geslacht. Hij was in zijn geboorteplaats hoogleraar burgerlijk recht aan het Ateneum Illustre⁸ en lid van de gemeenteraad en ook lid van de Provinciale Staten van Noord-Holland en de Tweede Kamer der Staten-Generaal en commissaris bij de Nederlandse Bank.

Zijn oudste zoon, de op 30 september 1818 in Amsterdam geboren en op 31 mei 1893 in 's-Gravenhage overleden mr. Gerlach Cornelis Joannes van Reenen, erfde de Heerlijkheid “Kronenburgh” van zijn vader, maar voegde uitsluitend “Heer van Loenen” toe aan zijn naam. Hij had een advocatenpraktijk in zijn geboortestad en kon daarnaast bogen op een imposante politieke carrière: lid van de gemeenteraad, wethouder en burgemeester van Amsterdam, lid van de Provinciale Staten van Noord-Holland, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, minister van Binnenlandse Zaken, vicepresident van de Raad van State en Minister van Staat.

De meest bekende telg van het geslacht Van Reenen werd bij Koninklijk Besluit van 5 januari 1876, nr. 17, in de adelstand verheven en was drager van zowel het Grootkruis in de Orde van de Nederlandsche Leeuw als het Grootkruis in de Orde van de Eikenkroon.⁹

Het adellijke geslacht Van Reenen stierf in mannelijke lijn uit, toen de op 18 maart 1891 in Zeist geboren, naar zijn grootvader vernoemde jhr. mr. Gerlach Cornelis Joannes van Reenen op 23 maart 1967 overleed in Baarn, waar hij van 1923 tot 1947 burgemeester was geweest, na dit ambt daarvoor gedurende zes jaar in Nijkerk te hebben vervuld. Zijn huwelijk met Louise Elisabeth Jacoba van Romondt Vis (Utrecht, 10 oktober 1887 - Amersfoort, 28 maart 1976), dat op 22 mei 1911 in Zeist werd voltrokken, was kinderloos gebleven. Burgemeester Van Reenen was Officier in de Orde van Oranje-Nassau; zijn echtgenote was Eredame in de Huisorde van Oranje.

8 Het in 1632 gegrondveste Atheneum Illustre was de voorloper van de Universiteit van Amsterdam.

9 De Orde van de Eikenkroon, ingesteld in 1841, was een Luxemburgse orde, die door de koningen Willem II en Willem III werd verleend in hun hoedanigheid van Groothertog van Luxemburg.

6 Veenman = veengraver, turfsteker.

7 Amoveren = slopen.

De nalatenschap van

Mr. Daniël Gerard van der Burgh

Na deze omzwervingen in de Vechtstreek is het hoog tijd om de beschrijving te hervatten van de levensloop van de erfgenamen van mr. Daniël Gerard van der Burgh, zijn stiefdochters Bertha Theodora Maria Beelaerts van Blokland – Ram en Albertina Helena Elisabeth Nepveu – Ram. Ik doe dat met name ook, omdat zich bij de “Bewijzen van Eigendom der Ambachtsheerlijkheid Ameide voor den hoogedelgestrengen heer A. van Stolk van Ameide” een document bevindt, dat van cruciaal belang is op het punt van de “toescheiding en verdeling” van de omvangrijke erfenis van Van der Burgh. Het gaat om de “Extract-Scheiding des Boedels Den Heer D.G. van der Burgh van Kroonenburgh, opgemaakt in dato 10 augustus 1829 ten overstaan van Nicolaas Willem Buddingh, openbaar notaris, resideerende binnen Utrecht”. Voor een goed begrip van de inhoud van dit document merk ik op dat de oudste van de stiefdochters op 11 september 1825 te Utrecht op veertigjarige leeftijd was overleden, waardoor haar echtgenoot met vier kinderen, in leeftijd variërend van negentien tot dertien jaar, achterbleef.

Alvorens over te gaan tot de nagenoeg integrale weergave van de tekst van het door notaris Buddingh opgestelde document, wijd ik een korte beschouwing aan het wollige, af en toe zelfs maar moeilijk te doorgronden taalgebruik in de akten, die in de behandelde periode door notarissen en overheidsdienaren werden opgesteld. Het kan niet anders zijn dan dat er de scribenten veel aan gelegen was om niet kort en bondig, maar met veel omhaal van, vaak ook nog “deftige”, woorden te formuleren.

Uit mijn lang vervlogen middelbareschooltijd is me altijd bijgebleven dat Nicolaas Beets¹ deze stijlform uitnemend heeft beschreven in het verhaal over de familie Stastok in de “Camera Obscura”, het uit “een tiental losse schetsen en verhalen” bestaande meesterwerk, dat hij onder het pseudoniem “Hildebrand” in zijn studententijd schreef. Het betreft de passage over de lotgevallen van “Keesje het diakenhuismanetje”, waarvan de tekst als volgt luidt:

“Daar het niet zó blijven kon, bracht uiteindelijk de president het advies uit, “dat het aan de ene kant wel doenlijk was Keesje zijn geld terug te geven, daar

Keesje een man was van voorbeeldig gedrag, die het geld zeker tot aan zijn dood toe zo goed bewaren zou als de ijverige thesaurier² zelf”- waarop de “ijverige thesaurier zelve” boog – “maar dat, aan de andere kant de ijverige thesaurier het weder even zo goed bewaren zou als Keesje, en dat het dus volstrekt niet nodig was Keesje in het vooroordeel te stijven dat zijn geld beter bewaard zou worden en zekerder tot deszelfs, dit is Keesjes, doel zou worden aangevend, indien hij, Keesje, het zelf bewaarde, dan indien de ijverige thesaurier het bewaarde, en dat dit zijn advies was”.

Ik teken hierbij aan dat het advies van de president het sluitstuk vormde van een lange reeks verbale omzwervingen en dat de beraadslagingen na een tijdsverloop van meer dan een uur uitmondden in het besluit dat de thesaurier “afstand zou doen van het custodiëren³ der penningen”.

En dan nu over naar de in het vooruitzicht gestelde tekst van de akte van 10 augustus 1829 van de Utrechtse notaris Buddingh:

“Voor Nicolaas Wilhelmus Buddingh, openbaar notaris, resideerende binnen Utrecht, en in tegenwoordigheid der na te noemen getuigen. Compareeren: De Hoog Welgeboren Heer Jonkheer Paulus Adriaan Beelaerts van Blokland van Oosterwijk, Lid van de Staten der Provincie en Wethouder der Stadt Utrecht, wonende binnen Utrecht, in kwaliteit als vader en wettige voogd, over zijne twee minderjarige kinderen uit het huwelijk met de Weledel Geboren Vrouwe Bartha Theodora Maria Ram, verwekt, met namen: Ignatia Gerardina Jacoba Beelaerts van Blokland en Marius Abraham Adriaan Beelaerts van Blokland, en dan nog als lijftogtenaar⁴ van wijlen zijne evengemelde echtgenote – mitsgaders de Hoog Welgeboren Heer Jonkheer Pieter Adriaan Jan Beelaerts van Blokland tot Oosterwijk, student aan de Hooge-school te Utrecht en aldaar woonachtig, en Jonkheer Ignatius Jan Daniel Beelaerts van Blokland, gepresenteerd wordende door de hier na

² Thesaurier = schatbewaarder = penningmeester.

³ Custodiëren = bewaren.

⁴ Lijftogtenaar = lijftochtenaar = iemand, ten aanzien van wie in een testament is bepaald dat hij (of zij) het recht heeft om bezittingen van anderen (in de regel: familieleden) te gebruiken of de opbrengsten (“vruchten”) daarvan te genieten.

¹ Nicolaas Beets (Haarlem, 13091814 - Utrecht, 13031903) was schrijver, dichter, predikant en hoogleraar (in de theologie).

temelden Heer Laurent Theodore Nepveu, krachtens onderhandsche Procuratie, getekend aan boord van Zijne Majesteits Fregat Javaan, liggende te Smirna, den twee en twintigsten April des jaars achttien honderd negen en twintig, waarvan de letterlijke registratie dus luidt: “Geregistreerd één blad, zonder renvoijen⁵ te Utrecht, den negentienden Junij acht-tien honderd negen en twintig, recto vak zes, ont-vangen tachtig cents, voor regt van volmagt, uitma-kende met de zes en twintig opcenten, eene gulden eene cent. De Ontvanger/geteekend: Roijaards – bij akte van Depot, den twintigsten Junij, achttien hon-derd negen en twintig, voor den ondergetekenden notaris en getuigen gepasseerd, behoorlijk geregis-treerd, ten zijnen protocolle overgebracht”.

“Welke beide Jonkheeren zijn meerderjarig en met en benevens de twee minderjarigen de eenige kin-deren en erfgenamen van hunne overledene moeder voornoemde vrouwe Bartha Theodora Maria Ram, in het voorzeide huwelijk verwekt, en alzoo in deze Representeren de hunne evengemelde overledene moeder ter eenre”.

“En. De Weledele Geboren Vrouwe Albertina Helena Elisabeth Ram, vrouwe van Ameide en Tienhoven, echtgenoot van den WelEdel Geboren Heer Meester Laurent Theodore Nepveu, Heere van Ameide en Tienhoven, Lid van de Staten der Provincie en van den Raad der Stadt Utrecht, wonende mede binnen Utrecht, zijnde dezelve vrouwe ten deze door haar Heer echtgenoot geassisteerd ter andere zijde”.

“Welke vrouwe Bartha Theodora Maria Ram en Albertina Helena Elisabeth Ram, zijn de eenige geïnstitueerde Erfgenamen van wijlen den Wel-Edel Geboren Heer Meester Daniel Gerard van der Burgh van Kroonenburgh, nothans op den last der Lijftocht zijne weduwe met name Sibilla Martini besproken, krachtens zijne testamentaire dispositie van acht en twintig Mei achttien honderd twee en twintig voor den ondergetekenden notaris Buddingh en getuigen gepasseerd, na overlijden behoorlijk ge-registreerd”.

“Dat evengemelde Heer Daniel Gerard van der Burgh van Kroonenburgh, bij evengemelde zijne tes-tamentaire dispositie heeft gewild, “dat de Heerlijk-heid Ameide, benevens het Stadhuis, het Griendje⁶ en het graf op het koor in de kerk aldaar, na het aflopen van de lijftocht aan zijne vrouwe weduwe besproken, zal worden aangeboden voor de som van veertienduizend Guldens, aan zijne oudste behuwd dochter, Vrouwe Bartha Theodora Maria Ram – en deze die aanbieding niet aannemende aan zijne jongste behuwd dochter Vrouwe Albertina Helena Elisabeth Ram, vrouwe van Ameide en Tienhoven, Echtgenote van den WelEdel Geboren Heer Meester Laurent Theodore Nepveu”.

“Dat gemelde Vrouwe Bartha Theodora Maria Ram,

na den Heer Daniel Gerard van der Burgh van Kroonenburgh, doch gedurende de lijftocht is komen te overlijden, de aanbieding van voor beschrevene Heerlijkheid en daaraan behorende goederen, is ge-daan aan Vrouwe Albertina Helena Elisabeth Ram, die dezelfde aanbieding heeft geaccepteerd, en aan wie derhalve dat een en ander voor de gefixeerde som moet worden aanbedeeld”.

“Dat Heeren Executeuren den boedels van wijlen de vrouwe Lijftochterse hiervoren gemeld, de lijftochte-lijke boedel hebben gebragt, tot de vereischte likwi-diteit, en bij akte den vierden Julij achttien honderd negen en twintig voor den ondergeteekenden notaris en getuigen gepasseerd, behoorlijk geregistreerd: de goederen na kwijting der legaten, aan de respectieve Comparanten als Erfgenamen van den Heer Daniel Gerard van der Burgh van Kroonenburgh aan ko-mende, hebben af- en overgegeven, als bij die akte in het brede vermeld staat.

Alles, enzovoort:

Dat ten opzichte van het als dan overig zijnde, de Comparanten genegen waren over te gaan tot schei-ding, ten welken einde de effecten zijn berekend naar den prijs courant, en zoo voort.

Bestaande het nu deelbare in het volgende:

DEELBARE MASSA

Numero 1

De HEERLIJKHEID AMEIDE met de daaraan be-horende regtens, gelegen in de Provincie Holland, Zuidelijk gedeelte, het Stadhuis, het Griendje, het graf op het koor in de kerk aldaar en het geen verder daaraan spekteert, door den Heer Daniel Gerard van der Burgh van Kroonenburgh, bij zijne testa-mentaire dispositie voor gemeld – bepaald op eene somme van veertien duizend guldens voor welke som, dat een en ander door de vrouwe comparante ter andere zijde is geaccepteerd, dus enzoovoort:

Wanneer het deelbare bedraagt, enzoovoort:
Waarin de helft belooft, enzoovoort:

Ter scheiding overgaande, doen de comparanten, zoo in privé als qualiteit aan elkander de navolgende toescheiding, onder de gewone garantie tusschen deelgenooten gebruikelijk, en accepteren de compa-ranten respectielijk de navolgende aanbedeeling.
Wordende mitsdien, in vollen en vrijen eigendom toegescheiden en afgestaan:

Aan de WelEdel Geboren Vrouwe Albertina Helena Elisabeth Ram, voor de helfte
in de voornoemde deelbare massa:

Numero 1

De HEERLIJKHEID AMEIDE, met de daaraan behoorende regten, gelegen in de Provincie Hol-land, Zuidelijk gedeelte, benevens het Stadhuis, het

5 Renvooij = renvooi = verklarende aantekening of aanvulling.

6 Het is me niet gelukt om te achterhalen welk stuk griendland destijds een zodanige status had dat daarvan op een prominente plaats in de akte gewag werd gemaakt.

Griendje, het graf op het koor in de kerk aldaar, en het geen verder daaraan spekteert, en zoo voort:

Slot

Blijvende, en zoo voort:

De respective comparanten, zoo in privé als kwaliteit verklaren hiermede, de voorgeschreeve massa des boedels, van wijlen den Heer Daniel Gerard van der Burgh van Kroonenburgh, finaal te hebben gescheiden en verdeeld: erkennen de ieder zijn aandeel ontvangen te hebben, en Vrouwe Albertina Helena Elisabeth Nepveu geboren Ram, de papieren relatief de Heerlijkheid Ameide te hebben overgenomen, zoo als de Comparanten enzoo voort.

Waarvan akte.

Gedaan en gepasseerd te Utrecht, ten huize van meergemelden Heer Laurent Theodore Nepveu, en ten zijnen overstaan, in relatie als bij familieraad den eersten October achttienvijf en twintig, gehouden onder voorzitting van den Heer Vrederegter⁷ van het eerste kanton der stad Utrecht, geassisteerd met deszelfs Heer Griffier, aangesteld tot toeziende voogd over de minderjarigen, hier in gemeld, blijkens proces verbaal van dien datum, behoorlijk geregistreerd, waarvan een afschrift den ondergetekenden notaris is vertoond en daarna dadelijk teruggegeven; mitsgaders ten overstaan van den WelEdel Geboren Gestrengen Heer Meester Rudolph Hendrik Nahuijs, vrederegter van het tweede kanton der voornoemde stad, geassisteerd met deszelfs Heer Commies Griffier, - alles ter voldoening aan de Wet van den twaalfden Junij achttien honderd zestien, en voorts in tegenwoordigheid van Cornelis Quint, in de Pollestraat, en Antonij Hofman, in de Lange Janstraat beiden binnen Utrecht als getuigen. En hebben de respective comparanten de Heeren Vrederegter en Commies Griffier, de Heer toeziend voogd, benevens de Getuigen en den notaris, na voorlezing de minute deezer getekend op den tienden Augustus van den Jare Achttien honderd negen en twintig, geteekend: P.A. Beelaerts van Oosterwijk, P.A.J. Beelaerts tot Oosterwijk, A.H.E. Nepveu, geboren Ram, L.T. Nepveu, R.H. Nahuijs vrederegter, E.J. van Eden griffier, C. Quint, A. Hofman en N.W. Buddingh Notaris.

Geregistreerd negen bladen met drie renvooijen te Utrecht den elfden augustus achttien honderd negen en twintig, deel acht en vijftig, folio zeven en negentig, recto vak vier, ontvangen twee gulden veertig cents voor regt van scheidingen tachtig cents voor regt op de benoeming van administrateur, uitmakende met de zes en twintig opcenten eene somma van vier guldens vier cents, de ontvanger, geteekend: Roijaards”.

VOOR EXTRACT CONFORM.

N.W. BUDDINGH
NOTARIS

Hoe men het ook wendt of keert: de op 10 augustus 1829 ten huize van “den Heer Laurent Theodore Nepveu, binnen Utrecht” gehouden bijeenkomst was zeer gewichtig van aard: er was een familieberaad aan voorafgegaan, er kwamen een vrederechter, een griffier, een notaris en twee getuigen aan te pas en er waren niet minder dan negen “comparanten”. Er viel dan ook veel te verdelen: prestigieuze ambten, een massa aan roerende en onroerende goederen en een immens vermogen. Daar kwam bij dat rekening moest worden gehouden met eerder aangeroerde complexe familierelaties.

De erfgenamen

De implementatie van de bepalingen uit de akte, opgesteld door Nicolaas Willem Buddingh, “openbaar notaris, resideerende binnen Utrecht”, had uiteindelijk in grote lijnen de volgende consequenties:

1. Jonkheer mr. Paulus Adriaan Beelaerts van Blokland, Ridder in de Orde van de Nederlandsche Leeuw, advocaat te Utrecht en aldaar lid van de gemeenteraad en adjunct-maire (wethouder) en lid van de Provinciale Staten en de Gedeputeerde Staten van Utrecht, werd geen Ambachtsheer van Ameide, omdat zijn echtgenote Bartha Theodora Maria Ram op 11 september 1825 te Utrecht was overleden.

Hetzelfde gold voor de beide zonen van het echtpaar, de jonkheren mr. Pieter Adriaan Jan en Ignatius Jan Daniël Beelaerts van Blokland, geboren te Utrecht op respectievelijk 4 juni 1806 en 18 januari 1808. De eerstgenoemde was gehuwd met Cornelia Henriette barones van Heeckeren van Brandsenburg (19071813 – Utrecht – 26021877), zijn broer bleef ongehuwd.

Het is opmerkelijk dat de oudste van de twee broers in de akte van notaris Buddingh wordt aangeduid als “jonkheer Pieter Adriaan Jan Beelaerts van Blokland tot Oosterwijk”, terwijl de toevoeging “tot Oosterwijk” ontbreekt in het “Nederland's Adelsboek” (het “rode boekje”), het standaardwerk van het Centraal Bureau voor Genealogie te 's-Gravenhage. Hij was ontvanger der directe belastingen in Harmelen en later ook in Maarssen, lid van de Ridderschap van Utrecht en overleed op 29 mei 1861 in Huize “Raadhoven” in Maarsseveen. Deze tak van het geslacht hield op te bestaan, toen de op 4 maart 1841 in Maarsseveen geboren Paulus Adriaan Robert Beelaerts van Blokland, de op één na oudste zoon van het echtpaar Beelaerts van Blokland – van Heeckeren van Brandsenburg, op 20 december 1880 in Utrecht overleed. Zijn eerder vermelde oom Ignatius Jan Daniël Beelaerts van Blokland was marineofficier in de rang van luitenant-ter-zee der 2e klasse, toen hij op 14 augustus 1835 in 's-Gravenhage overleed.

2. De in het jaar 1811 al “Heer van Herlaer” gewor-

⁷ Vrederegter = een “laagdrempelige” rechter, die bevoegd is om geschillen te beslechten, betrekking hebbend op het dagelijks leven van burgers. Het gaat daarbij in de regel om privé-aangelegenheden. Van 1811 tot 1835 bestond in ons land de figuur van de vrederechter als alleensprekende rechter, wiens taak het was om, bijgestaan door een griffier, tot een schikking te komen, als zich tussen partijen geschillen voordeden.

den mr. Laurent Theodore Nepveu, wethouder van de stad en lid van de Provinciale Staten van Utrecht, kon anders dan zijn zwager mr. Paulus Adriaan Beelaerts van Blokland wél “Heer van Ameide” toevoegen aan zijn naam, nadat zijn echtgenote Albertina Helena Elisabeth Ram de Heerlijkheid, met alles wat daartoe behoorde, uit de onverdeelde boedel van haar stiefvader mr. Daniël Gerard van der Burgh had gekocht voor een bedrag van veertienduizend gulden. Hij was de oudste zoon van Laurens Johannes Nepveu en Margaretha Roosmale en een kleinzoon van Jean Nepveu (1719 – 1779), van 1770 tot aan zijn overlijden gouverneur-generaal van Suriname. Het was hem niet gegeven om lang van zijn nieuwverworven status te kunnen genieten, want hij overleed op 14 november 1839 op de leeftijd van 57 jaar in Parijs, “werwaarts hij zich tot herstel van zijn gezondheid had begeven”. De samenstelling van het gezin van de echtelieden Ram – Nepveu is niet geheel duidelijk. Volgens sommige bronnen waren er vijf en volgens andere vier kinderen. De oorzaak van dit verschil is daarin gelegen dat twee of drie kinderen van het echtpaar zeer jong overleden. In het eerste geval ging het om een zoon, Marius Cornelis Johannes, die leefde van 1812 tot 1813, en een dochter, Maria Johanna, van wie verder niets bekend is. Twee broers bereikten wél de volwassenheid, mr. Laurent Jean Nepveu tot Ameyde en mr. Jean Ignatius Daniel Nepveu, die in Utrecht werden geboren op respectievelijk 6 september 1807 en 3 februari 1810.

De oudste van de twee broers, die president was van de Arrondissementsrechtbank te Groningen, werd op 1 februari 1854 te Wierden in de echt verbonden met Louise Elisabeth baronesse van Heerdt tot Eversberg, de op 23 november 1824 te Kampen geboren oudste dochter van Willem Hendrik graaf van Heerdt tot Eversberg en Maria Elisa Gevers Leuven. Het echtpaar kreeg vier kinderen:

1. Albert Laurent Théodore Aubin Nepveu tot Ameyde, geboren op 4 december 1854 in Zwolle, wiens positie in het geslachtsregister in het volgende hoofdstuk aan de orde komt.
2. Wilhelmine Henriëtte, geboren op 26 mei 1856 te Zwolle en overleden op 16 november 1912 te Utrecht;
3. Marie Elise, geboren op 27 juni 1857 te Groningen en overleden op 3 maart 1942 te Zeist, en
4. Johanna Ignatia Jacoba, geboren op 19 november 1858 te Groningen en overleden op 3 maart 1942 te Zeist. Ze was de echtgenote van jonkheer Onno Joost Sickhinge, de op 30 april 1858 in 's-Gravenhage ter wereld gekomen zoon van jonkheer Pieter Feye Onno Sickhinge en Cornelia van Eck, met wie ze op 4 mei 1882 in Lausanne (Zwitserland) in het huwelijk was getreden.

Mr. Laurent Jean Nepveu tot Ameyde, het gezinshoofd, werd “Heer van Herlaer”, toen zijn vader in 1839 in Parijs overleed, en “Heer van Ameide” vanwege het overlijden van zijn moeder, de weduwe

Albertina Helena Elisabeth Nepveu - Ram, in 1864. Anders dan in sommige publicaties wordt aangenomen, is hij nimmer “Heer van Tienhoven” geweest, want de Ambachtsheerlijkheid Tienhoven werd op 8 juli 1865 uit de nalatenschap van zijn moeder gekocht door mr. Willem Nierstrasz, die daarna “Heer van Tienhoven” aan zijn naam toevoegde. Ik laat de verdere gang van zaken in deze Ambachtsheerlijkheid buiten beschouwing om te voorkomen dat er een zijweg wordt ingeslagen die te zeer afwijkt van de hoofdroute en volsta met een verwijzing naar de artikelen over de geschiedenis van de Ambachtsheerlijkheid Tienhoven, die zijn opgenomen in de editie 2011-IV en de in maand september van het jaar 2022 gepubliceerde speciale editie van dit blad.

De oudste zoon van het echtpaar Nepveu – Ram overleed op 18 januari 1876 in het Hof van Delft. Hij was toen al vele jaren weduwnaar, want zijn echtgenote was al op 13 februari 1859 overleden in Delft, toen ze nog maar 34 jaar oud was. Zijn heengaan leidde - na een ongetwijfeld intensief familiebeeraad - tot het besluit om de Ambachtsheerlijkheid Ameide “publiekelijk te verkopen”. De niet geringe consequenties van dit besluit worden in het volgende hoofdstuk op een rij gezet en waar nodig toegelicht.

De openbare verkoping van de Ambachtsheerlijkheid Ameide

Hoewel bij het besluit om de Ambachtsheerlijkheid Ameide te vervreemden mogelijk verschillende factoren een rol hebben gespeeld, heeft daarbij vrijwel zeker de doorslag gegeven dat de kinderen van het echtpaar Nepveu – van Heerdt tot Eversberg ten tijde van het overlijden van hun vader respectievelijk 21, 19, 18 en 17 jaar oud waren. Het besluit om “gelet op hun positie als minderjarige weeskinderen” orde te stellen op de omvangrijke nalatenschap van hun ouders werd genomen door de beide voogden van het viertal. Het betrof “den Hoog Welgeboren Heer Meester Jean Laurent Baron Nepveu, Commandeur van de orden: van den Eikenkroon, van sint Stanislaus en van sint Anna, Kamerheer des konings in buitengewone dienst” en “den Hoog Welgeboren Heer Johannes Herbert August Willem Baron van Heerdt tot Eversberg, Ridder der Orden van den Nederlandschen Leeuw en van het Legioen van Eer van Frankrijk, Referendaris bij het Ministerie van Koloniën”.

De twee voogden behoorden onmiskenbaar tot het toenmalige establishment. Mr. Jean Laurent Baron Nepveu (Utrecht, 14 oktober 1819 – Amersfoort, 5 april 1903), was een neef van mr. Laurent Jean Nepveu tot Ameyde. Zijn vader Charles Nepveu (Zeist, 5 oktober 1791 – Amersfoort, 6 oktober 1871), de echtgenoot van Clara Wilhelmina Elisabeth Grothe (Arnhem, 5 december 1788 – Amersfoort, 21 februari 1871), was bij Koninklijk Besluit van 27 juli 1849, nr. 64, in de adelstand verheven “onder verlening van de titel van baron”. Hij bleef ongehuwd en was van 1855 tot aan zijn overlijden kamerheer van eerst Koning Willem III en later Koningin Wilhelmina

en majoor-commandant van het 2^e bataljon van de rustende schutterij in de provincie Utrecht. Met zijn overlijden in 1903 hield het adellijke geslacht Nepveu op te bestaan.

Johannes Herbert August Willem baron van Heerdt tot Eversberg (Zwolle, 22 februari 1829 – 's-Gravenhage, 10 januari 1893), was een jongere broer van Louise Elisabeth barones van Heerdt tot Eversberg en gehuwd met Anna Elisabeth Emilia van Lansberge (Santa Fé de Bogota (Columbia, 5 juni 1837 – 's-Gravenhage, 31 maart 1905). Hij was aanvankelijk marineofficier en vervulde later in dienst van de Nederlandse overheid ambten en functies in binnen- en buitenland, zoals districtscommissaris en chef van de koloniale vaartuigen in Suriname, referendaris bij het Departement van Koloniën en gouverneur van Curaçao en Suriname.

Een belangrijk element van het op orde stellen van de nalatenschap van het echtpaar Nepveu – van Heerdt tot Eversberg was de “publieke verkoop” van de Ambachtsheerlijkheid Ameide, waaraan in het vervolg van dit hoofdstuk uitgebreid aandacht zal worden besteed, omdat deze gebeurtenis het begin markeert van het ontstaan van een hechte band tussen het van origine Rotterdamse patriciërsgezicht Van Stolk en (de Ambachtsheerlijkheid) Ameide – een verbintenis, die inmiddels al bijna 250 jaar bestaat. Vooruitlopend daarop wil ik niet nalaten te vermelden dat het te gelde maken van de bezittingen in Ameide tot gevolg had dat de kinderen van het echtpaar geen aanspraak meer konden maken op de titel “Heer/Vrouwe van Ameide”, “Heer/Vrouwe van Herlaer” of een combinatie daarvan.

Een en ander laat onverlet dat het voor de hand ligt om in beeld te brengen hoe het verder is gegaan met de leden van de families Nepveu en Van Heerdt tot Eversberg, die rechtstreeks of zijdelings bij de verkoop betrokken waren. Welnu, de in het vorige hoofdstuk geïntroduceerde Albert Laurent Theodore Aubin Nepveu tot Ameyde, op 4 december 1854 te Zwolle geboren als oudste van de vier kinderen en tevens enige zoon van het echtpaar Nepveu tot Ameyde – van Heerdt tot Eversberg, was assistent-resident van Wonosobo (Kedoe) in het voormalige Nederlands-Indië. Hij trad daar op 20 juli 1895 in het huwelijk met de op 10 mei 1868 in Amsterdam geboren Jacoba Adriana van Eibergen Santhagens, dochter van Arent van Eibergen Santhagens en Alida Maria Croockewit. Uit dit huwelijk werd op 1 juli 1897 in Modjokerto (Soerabaja) een zoon geboren, die Laurent Jean werd genoemd. Van mevrouw Nepveu tot Ameyde-van Eibergen Santhagens is bekend dat ze met haar zoon in Lexmond heeft gewoond, nadat haar man op 3 juni 1928 in Bilthoven was overleden, maar verdere gegevens ontbreken.

De aandachtige lezer zal zich mogelijk nog herinneren dat mr. Laurent Jean Nepveu tot Ameyde een broer had, de op 3 februari 1810 in Utrecht geboren mr. Jean Ignatius Daniel Nepveu. Hij was griffier bij het Provinciaal Gerechtshof te Utrecht en letterkundige. Deze telg van het geslacht Nepveu trouwde twee

▲ Mr. Laurent Jean Nepveu tot Ameyde (1719-1779), geschilderd door Tibout Regters in 1766.

Carel Smissaert en jonkrouwe Paulina Dorothee van der Eys. Uit het eerste huwelijk werden vijf en uit het tweede vier kinderen geboren, die hier verder onbesproken zullen blijven.

Mr. Jean Ignatius Daniel Nepveu overleefde zijn op 18 januari 1876 gestorven oudere broer ruimschoots: hij overleed op 16 maart 1887 in Utrecht. Dit zou zijnde, zou het in de rede hebben gelegen dat hij tot voogd zou zijn benoemd over de vier weeskinderen van zijn broer in plaats van hun beider neef, mr. Jean Laurent Baron Nepveu. Het is niet meer te achterhalen waarom destijds anders is beschikt. Eerder is al vermeld dat het geslacht Nepveu (tot Ameyde) uitstierf, toen de neef in de maand mei van het jaar 1903 in Amersfoort overleed.

Hetzelfde gebeurde in mannelijke lijn met het geslacht Van Heerdt tot Eversberg, waarvan Willem Hendrik Victor graaf van Heerdt tot Eversberg de laatste representant was. Hij werd op 27 februari 1918 in Heemstede geboren als tweede kind en enige zoon van ir. Johannes Herbert August Willem graaf van Heerdt tot Eversberg (Paramaribo, 2 juni 1885 - Heemstede, 13 februari 1966) en Sjoukje Jacoba Dordene de With (Sloten, 13 juli 1891 - 's-Gravenhage, 26 mei 1980), was als hoofdcommies werkzaam bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken en overleed op 6 oktober 1990 in St. Antonius (Antwerpen). Uit zijn op 7 juni 1952 in Amsterdam gesloten huwelijk met de daar op 20 januari 1918 geboren Martina Geertruida Boom werden, in alle gevallen in 's-Gravenhage, drie dochters geboren. Willem Hendrik Victor graaf van Heerdt tot Eversberg was een achterkleinzoon van Johannes Herbert August Willem baron van Heerdt tot Eversberg, een van de twee voogden van de kinderen van het echtpaar Nepveu tot Ameyde - van Heerdt tot Eversberg.

keer, te weten op 12 juli 1839 in Utrecht met de op 9 augustus 1815 in 's-Gravenhage geboren en op 30 maart 1856 in Utrecht overleden Anna Jacoba des Tombe, dochter van Daniel Gerrit des Tombe en Cornelia Maria Verheye van Citters, en op 30 juni 1859 in Amsterdam met de aldaar op 16 april 1828 geboren en op 18 februari 1919 in Utrecht overleden Wilhelmina Constantia Smissaert, dochter van Joan

Het geslacht Van Stolk

Ambachtsheer Abraham van Stolk (1814 - 1896).
Hij kocht op 27 mei 1876 de Ambachtsheerlijkheid Ameide
met inbegrip van het stadhuis voor 17.300 gulden.

De herberg "t Fortuin" van Leendert Hermanus Diepenhorst Frank Arieszoon aan de Fransestraat in Ameide vormde op 8 april 1876 een passend decor voor een gewichtige handeling, die zich voltrok ten overstaan van de naar zijn geboorteplaats gekomen notaris Zacharias Henricus de Kleijn uit Molenaarsgraaf. Voor hem verschenen "den Hoog Welgeboren Heer Meester Jean Laurent Baron Nepveu, wonende te Amersfoort" en "den Hoog Welgeboren Heer Johannes Herbert August Willem Baron van Heerdt tot Eversberg, wonende te 's-Gravenhage". Zij traden bij die gelegenheid op als voogd respectievelijk toezienend voogd over vier minderjarige weeskinderen: Albert Laurent Theodore Aubin, Wilhelmina Henriette, Marie Elise en Johanna Ignatia Jacoba Nepveu tot Ameijde, van wie de vader, "den Weledelgeboren Heer Meester Laurent Jean Nepveu tot Ameijde (zich ook genoemd hebbende Van Ameijde), de weduwnaar van de

Hoog Welgeboren vrouwe Louise Elisabeth Baronesse van Heerdt tot Eversberg", op 17 januari van dat jaar was overleden in de gemeente Hof van Delft".

Dit is de ter voorkoming van doublures verkorte weergave van de aanhef van het artikel over de geschiedenis van "Het geslacht Van Stolk en de Ambachtsheerlijkheid Ameide", dat werd gepubliceerd in de editie 2006-III van dit blad. De tekst van het artikel is ontleend aan de akte van notaris De Kleijn, waarvan zich een afschrift bevindt in de collectie eigendomsbewijzen, die oorspronkelijk toebehoorde aan "Den Hoog Edelgestrengen Heer Abraham van Stolk Corneliszoon", de eerste telg van het geslacht, die Ambachtsheer van Ameide was.

De in "t Fortuin" gedane transacties, bestaande uit een "openbare inzet" op 8 april 1876 en een "openbare verkoping acht dagen na de inzet terzelfder ure en plaatse" hebben de geschiedenis van de "Stede Ameyde" en de gelijknamige Ambachtsheerlijkheid in menig opzicht mede bepaald. Toch is het vanwege het ruimtebeslag niet doenlijk om de volledige tekst van de notariële akte hier volledig te publiceren. Daarom concentreer ik me op de artikelen, die direct betrekking hebben op de situatie in Ameide en (of) "Herlaer".

Artikel 15 (tweede gedeelte)

"Speciaal worden de Ambachtsheerlijkheden van Ameide en van Herlaer verkocht met alzoodanige regten, geregtigheden en praerogatieven daaraan verbonden, voor zoover die thans nog van kracht zijn, zoowel de genoemde als ongenoemde, en onverschillig of zij al dan niet uitgeoefend worden, zullende de verkoopers echter slechts tot vrijwaring van de regten van tiend en van Jagt onder de Ambachtsheerlijkheid Ameide gehouden zijn, zoodat, wat de omschrijving van het eerste perceel onder Ameide en van het eerste perceel onder Tienhoven betreft, slechts worden verkocht alle aanspraken, geene uitgezonderd, dien de tegenwoordige eigenaars op het daarbij omschrevene hebben of kunnen doen gelden. Echter is onder dezen verkoop niet begrepen de graftombe in de Hervormde Kerk te Ameide".

Vrijwel zeker ten overvloede teken ik hierbij aan dat de laatste zin van het artikel betrekking heeft op het

Openbare Verkoop,
ten overstaan van den Notaris DE KLEIJN. te
Molenaarsgraaf, bij Veiling en Afslag, *Zaterdag*
8 en 15 April 1876, des morgens ten 10 ure,
in de Herberg "het Fortuin," te Ameide, van:
De Ambachtsheerlijkheid Ameide,
met daaraan verbonden regten, waaronder het jagt-
regt over ruim 500 Bunders en het tiendregt.
De Ambachtsheerlijkheid Herlaer,
met daaraan verbonden regten.
Het Stadhuis te Ameide,
alsmede
Een HUIS en ERF aldaar,
en nog ruim 16½ Bunders best
TUIN- BOUW- WEI- HOOF-
Boomgaard en Griendland
onder Ameide en Tienhoven.
Breeder omschreven bij Catalogussen, tegen be-
taling van 20 cent verkrijgbaar ten Kantore van
de Notarissen Mr. J. S. VAN VRIJBERHE DE
CONINGH te Delft, en Z. H. DE KLEIJN te
Molenaarsgraaf.

grafmonument van Jan Wijnand Ram, Ambachtsheer van Ameide van 1785 tot 1789, dat bij de grote kerkbrand van 1753 teloorging.

“Omschrijving der percelen onder de gemeente Ameide”

“Eerste perceel. De Ambachtsheerlijkheid van Ameide, met als zoodanige regten, geregtigheden en praerogatieven als daaraan verbonden zijn, te weten:

a. het recht van tiendheffing uit:

- 1. het Oostblok op het Liesveld;*
- 2. het Westblok op het Liesveld;*
- 3. Zevenhoven binnen de Wetering;*
- 4. Zevenhoven over de Wetering;*
- 5. het Hoefblok;*
- 6. het Middelblok;*
- 7. het Tipblok;*
- 8. de krijtende tienden van lammeren, biggen, bijen en ganzen, uit evengemelde blokken. De voormelde tienden zijn niet kadastraal ingedeeld, doch worden geheven van al de landen binnen de grenzen van den polder Ameide in de gemeente van dien naam.*

b. het regt van private jagt onder de Heerlijkheid en jurisdictie van Ameide.

c. de alternatieve benoeming, met den Ambachtsheer van Tienhoven, van den Predikant der gecombineerde Hervormde gemeenten van Ameide en Tienhoven, welk regt bij de eerstvolgende vacature door den Ambachtsheer van Ameide zal worden uitgeoefend.

d. dubbele bank in de Hervormde Kerk te Ameide”.

“Tweede perceel. Het Stadhuis te Ameide, thans gebruikt wordende voor gemeentesecretarie, raadkamer en waag, staande op de Dam binnen de gemeente Ameide, bekend bij het Kadaster dier gemeente in sectie B. onder nummer 119:

Stadhuis, vijftientig ellen. Dit perceel is verhuurd aan de gemeente Ameide, tot den eersten Januarij achttien honderd eenentachtig, voor honderd dertig gulden in het jaar, blijkens onderhandsch huurcontract, waarop het relaas der registratie luidt:

“In duplo geregistreerd te Gorinchem den vierden December 1800 vier en zeventig, deel 43, folio 114, recto, vak 8, een blad zonder renvooien. Ontvangen voor regt van huur fl 1,95 en voor regt van borgtocht fl 1,04, tezamen voor regt fl 2,99, voor 38 opcenten fl 1,14, tezamen vier gulden en dertien cents, fl 4,13. De ontvanger “(getekend) Horppel”.

Derde perceel. Een hooikamp op Aaksterveld, onder de gemeente Ameide, strekkende van halver Aaksterveldsche steeg tot halver scheidingssloot met den Heer Zacharius Henricus de Kleijn en Consorten; bekend bij het kadaster dier gemeente in sectie A, onder nummer: 300 hooiland, een bunder, zeven en vijftig roeden, veertig ellen.

Vierde perceel. Een stuk griendland met het daarop staande driejarig rijsgewas, op Liesveld, onder de gemeente Ameide, strekkende van halver scheidingssloot met de weduwe Gerrit van Kekem en Consorten tot halver scheidingssloot met Aart de Jong; bekend bij het kadaster dier gemeente in sectie B; onder nummer: 475 boschhakhout, achenzestig roeden, negentig ellen”.

Bij de openbare inzet meldten zich achtereenvolgens als serieuze gegadigden voor de koop van een der percelen notaris Van Roosendaal (uit Gorinchem), de kooplieden Van der Linden en Van Kekem, aannemer De Borst Verdoorn, bouwman Jongkind en particulier De Jongh (allen uit Ameide). Een week later, bij de openbare verkoping, manifesteerden zich als zodanig mr. Alting Bösken, advocaat te Gorinchem, Adrianus Paulus Hubertus Antonie de Kleijn, burgemeester van Ameide en Tienhoven, en diens plaatsgenoten Van Kesteren (meester-bakker) en Peterse (koopman). De burgemeester was overigens en jongere broer van de notaris uit Molenaarsgraaf.

Uiteindelijk zouden zij geen van allen een perceel verwerven. Bij de tweede bijeenkomst in ’t Fortuin” werden de gezamenlijke percelen namelijk “gemijnd door en in koop gegund aan” Christiaan Willem van Vleuten, aannemer te Rotterdam. Met deze transactie was bedrag gemoeid van 17.300 gulden. Tegen het einde van de openbare verkoping verklaarde de Rotterdamse aannemer te zijn opgetreden “voor en als gemagtigde van de Hoog Edelgestrengen Heer Abraham van Stolk Corneliszoon”, die zodoende door de koop van het eerste perceel de nieuwe Ambachtsheer van Ameide werd. De transactie werd de volgende maand afgerond: blijkens een notitie van mr. J.L. Baron Nepveu ontving betrokkene op 27 mei 1876 een “bedrag van f. 17.300,--, zegge zeventienduizend driehonderd gulden, ter voldoening van de koopsom van de Ambachtsheerlijkheid Ameide, het stadhuis aldaar, benevens een partij hooi- en griendland, een en ander onder de gemeente Ameide, tezamen groot 2 bunders, 27 roeden, 15 ellen”.

Abraham van Stolk was op 24 januari 1814 in Rotterdam geboren als oudste van de negen kinderen van Cornelis van Stolk en Anna Johanna Havelaar. Hij was evenals zijn vader firmant van de Houthandel A. van Stolk en Zoonen, waarvoor zijn betovergrootvader David van Stolk op 22 september 1727 de basis had gelegd. De illustere Rotterdammer vervulde daarnaast een groot aantal nevenfuncties. Zo was hij onder meer “Majoor-Commandant van het Korps Koninklijke Scherpschutters van Rotterdam, Kapitein der Schutterij en Bestuurder der Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen. Niet alleen in Ameide, maar ook in Bleiswijk, Den Haag, Hillegersberg, Rotterdam en Overschie bezat Abraham van Stolk uitgestrekte landerijen, waarvan gewag wordt gemaakt in het in 2004 verschenen standaardwerk “De Hoogstaangeslagenen in ‘s Rijks directe belastingen 1848 – 1917” van mr. dr. V.A.M. van der Burg en C.E.G. ten Houte de Lange. In het Algemeen Nederlandsch Familieblad (ANF) komt zijn naam voor met de toevoeging “Heer van Ameyde, Ovezande en ‘s Heerenhoek, Officier der Orde

van de Eikenkroon en ridder van verschillende orden". Hij was voorts een groot verzamelaar van historische prenten – een collectie, die vanaf het eind van de negentiende eeuw in Rotterdam zou uitgroeien tot de befaamde "Atlas van Stolk".

Abraham van Stolk bleef Ambachtsheer van Ameide tot aan zijn overlijden (te Rotterdam) op 6 februari 1896. Hij werd opgevolgd door de op 7 mei 1845 te Rotterdam geboren Jacobus van Stolk, de oudste zoon uit zijn huwelijk met Sara van der Hoop, die ook in de voetsporen van zijn vader trad als firmant van de Houthandel A. van Stolk en Zoonen en als collectioneur van oude prenten. Verder was hij lid van de Provinciale Staten van Zuid-Holland en lid van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Rotterdam.

De akte van de overdracht van de Ambachtsheerlijkheid Ameide werd op 25 juli 1896 gepasseerd "ten kantore van mr. Alphonse Corneille Jacques de Kuyper, notaris resideerende te Rotterdam". In dit document wordt melding gemaakt van de landerijen, die de eerste Ambachtsheer uit het geslacht Van Stolk achtereenvolgens in 1878 en 1887 aan de oorspronkelijke vier percelen had toegevoegd. Het ging om:

"Een perceel wei- en bouwland op Zevenhoven onder de gemeente Ameide, op meergenoemde legger voorkomende Sectie B. nommers 607, 608 en 609, 610 en 611 te zamen ter grootte van drie hectaren drie en veertig aren en zestig centiareen. Welk een en ander door den erflater is verkregen blijkens proces verbaal van verkoop op den zevenden Maart achttien honderd acht en zeventig door den te Meerkerk resideerenden Notaris Bastiaan Jacob Bodde. Een perceel hooiland op Aaksterveld onder de gemeente Ameide genaamd "de Visser" op genoemde kadastralen legger voorkomende Sectie A. nommer 283 ter grootte van eene hectare vijf en veertig aren tien centiareen. Door den erflater verkregen blijkens proces verbaal van de verkoop op den zevenden Maart achttien honderd acht en zeventig door Jacobus van Stolk genoemden Notaris Bodde op-gemaakt".

"Een perceel weiland genaamd "Het Koningsakkertje" gelegen op Aaksterveld onder de gemeente Ameide, op gemelden kadastralen legger voorkomende Sectie A. nommer 297, 298 en 299 te zamen ter grootte van eene hectare zeven en tachtig aren tachtig centiareen. Door den erflater verkregen blijkens proces verbaal van verkoop op den zeventienden October achttien honderd zeven en tachtig door den destijds te Gorinchem resideerenden Notaris Wilhelmus Jacobus Ulrich van Roosendaal".

Abraham van Stolk en zijn zoon Jacobus, die in functie bleef tot op de dag van zijn overlijden te Rotterdam op 15 april 1920, stonden model voor een reeks leden van het geslacht, die niet alleen Ambachtsheer van Ameide en bestuurder van het familiebedrijf en de Atlas van Stolk waren, maar ook blijken gaven van een grote mate van maatschappelijke betrokkenheid. Het ging na hen in chronologische volgorde om Abraham van Stolk, "den eenigen erfgenaam van Jacobus van Stolk, het eenige uit zijn huwelijk met

zijne vooroverledene echtgenote Vrouwe Elisabeth Crena de Jongh nagelaten kind, geboren op 11 Maart 1872 te Rotterdam", aldus een passage van de overdrachtsakte, die niet eerder dan op 14 oktober 1926 voor de Rotterdamse notaris mr. Rudolph Diederick Rust werd gepasseerd. Hij zou de functie veel minder lang vervullen dan zijn vader en zijn grootvader door zijn plotselinge overlijden op 16 april 1929 te Bosch en Duin, gemeente Zeist. Uit het huwelijk van Abraham van Stolk Jacobuszoon met Louise Chabot werden drie kinderen geboren, een dochter en twee zoons, die beiden aanstonds de revue zullen passeren. Afgaande op de inhoud van een op 19 november 1930 gedateerde akte van mr. Rust kreeg de oudste van de twee broers de Ambachtsheerlijkheid op die datum toebedeeld "met alle rechten, gerechtigheden en praerogatieven daaraan verbonden". Dezelfde notaris was ruim een jaar eerder – op 14 oktober 1929 – ook betrokken geweest bij de transformatie van de "Firma A. van Stolk en Zoonen" in de "Abraham van Stolk en Zoonen Naamloze Vennootschap". De nieuwe onderneming kreeg een Raad van Bestuur, waarvan de beide broers lid werden, de oudste in de hoedanigheid van voorzitter. De naamloze vennootschap zou in het begin van de tweede helft van de vorige eeuw het predicaat "Koninklijke" verwerven, bij welke gelegenheid de naam werd gewijzigd in "Abraham van Stolk,

- Koninklijke Houthandel N.V.
- Jacobus van Stolk, de oudste zoon van Abraham van Stolk en Louise Chabot en achterkleinzoon van de eerste Ambachtsheer van het Rotterdamse patriciërs geslacht (1 december 1897 – Rotterdam – 4 december 1964)

was langer in functie dan zijn voorgangers: van eind 1929 tot aan zijn overlijden. In die periode vond – in 1961 – de overdracht plaats van het oude stadhuis op de Dam, waarvoor de gemeente Ameide het symbolische bedrag van één gulden betaalde. Het uit 1644 daterende Rijksmonument werd

in de daaropvolgende jaren gerestaureerd door de Firma Woudenberg, de huidige Koninklijke Woudenberg, uit Ameide en wordt nog altijd gebruikt, met name voor trouwplechtigheden en bijeenkomsten met een bijzonder karakter. De vierde Ambachtsheer van het geslacht Van Stolk was Dijkgraaf van het Hoogheemraadschap van Schieland en drager van het Militaire Kruis der eerste klasse van het Koninkrijk België vanwege zijn "moedige verzetsdaden gedurende de Tweede Wereldoorlog". Zijn huwelijk met mevrouw Valeria Basilevitch bleef kinderloos, waardoor hij op de al gememoreerde 4e december van het

jaar 1964 overleed “zonder achterlating van ad- of descendente(n)” (= nakomelingen). Dit leidde ertoe dat de Ambachtsheerlijkheid van Ameide blijkens de desbetreffende akte van de Rotterdamse notaris Theodorus Johannes Maria Havermans op 30 juli 1969 met terugwerkende kracht werd toebedeeld aan zijn jongere broer.

- Dr. (honoris causa) Louis van Stolk (3 mei 1903 – Rotterdam – 15 maart 1986), van wie al eerder werd vermeld dat hij evenals zijn broer verbonden was aan de “Abraham van Stolk en Zoonen, Koninklijke Houthandel N.V.”, eerst als lid van de Raad van Bestuur en later als directeur. In zijn tijd werd - op 6 april 1967 - de Atlas van Stolk in bruikleen gegeven aan de gemeente Rotterdam. De collectie werd ondergebracht in het Schie-landhuis, een museum in het hart van de stad. De vijfde Ambachtsheer van het geslacht Van Stolk genoot in brede kring veel waardering voor zijn niet aflatende inzet voor zieken en minder bedeelden: hij vervulde in de medisch- sociale sector in de loop der jaren meer dan twintig bestuursfuncties en werd op grond daarvan benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw en Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Ook werd hij begiftigd met de Laurenspenning van de Stad Rotterdam en de erepenning van het Prinses Beatrixfonds. Louis van Stolk was gehuwd met de van origine Deense Jytte Gjerstrup (1913 – 1995).
- Dr. Abraham van Stolk (Bosch en Duin, 11 juli 1941 – Amsterdam, 20 november 1996), het enige kind van Louis van Stolk en Jytte Gjerstrup, volgde zijn vader op als directeur-eigenaar van het familiebedrijf en voorzitter van het bestuur van de Stichting Atlas van Stolk. Het eerste was van betrekkelijk korte duur, want de familie Van Stolk trok zich in 1984 terug uit de houthandel. De laatste telg van de met de houthandel vergroeide tak van het geslacht Van Stolk was daarna als socioloog werkzaam bij het toenmalige Nederlands Instituut voor Sociaal Seksuologisch Onderzoek (NISSO).
- Adriaan Pieter (Aad) van Stolk (Rotterdam, 5 september 1926 – Kalmthout (België), 30 oktober 2010), een neef van dr. Abraham van Stolk, trad in 1997 aan als Ambachtsheer van Ameide.

Anders dan zijn voorgangers was hij niet actief in de hout-, maar in de graanhandel. Zo was hij bestuurslid van het Comité van Graanhandelaren in Rotterdam en gedelegeerd commissaris van de Koninklijke Van Stolk Graanhandel B.V. Daarnaast vervulde de zevende Ambachts-

heer van het geslacht Van Stolk niet alleen in ons land, maar ook in Europees verband en in België, waar hij in de laatste periode van zijn leven woonde, nog meer functies in de economische sector, zoals president-directeur van de Société Belge de Meunerie (in Antwerpen) en commissaris van de Haven- en Scheepvaartbedrijven en de Nidera Handelsvereniging (beide in Rotterdam), de Billiton Mij (in 's-Gravenhage) en de British Petroleum Mij (in Amsterdam). Ook was hij van 1974 tot 1994 adviseur van de Landbouwcommissaris van de Europese Unie (E.U.) Adriaan Pieter van Stolk, Bachelor of Science en Master of Science van het prestigieuze Massachusetts Institute of Technology in Cambridge, U.S.A., werd in 1975 benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau en was begiftigd met de penning van het Ministerie van Landbouw (1968), de zilveren penning van de Kamer van Koophandel te Rotterdam (1976) en de “Nederlandse Zilveren Broodmand” (1990).

Tekenend voor zijn verbondenheid met Ameide was dat op de rouwkaart van Adriaan Pieter van Stolk uitsluitend werd vermeld dat hij Officier in de Orde van Oranje-Nassau en oud-Ambachtsheer van Ameide was.

- Dr. Christiaan Cornelis (Chris) van Stolk, de op 11 oktober 1973 in Rotterdam geboren jongste zoon van Adriaan Pieter van Stolk, volgde zijn vader op 23 september 2006 op als Ambachts-

heer van Ameide. Hij heeft gestudeerd aan de Tufts University (Boston, Massachusetts) en de John Hopkins University - School of Advanced International Studies (Washington D.C.) en zijn doctoraal gehaald aan de London School of Economics. De doctor in de politieke wetenschappen heeft twee

hoofdfuncties: beleidsadviseur op het terrein van sociale zekerheid, belastingen en algemene overheidsprogramma's bij RAND Corporation, het grootste onafhankelijke onderzoeksinstituut ter wereld, en adviseur bij Orbys BV in Holten (Overijssel). Hij is gehuwd met de in 1970 in Londen geboren Mary Kathleen Gemma McStay, die een bestuursfunctie vervult in de medische sector. Het echtpaar heeft drie kinderen en woont in de omgeving van Londen. Chris van Stolk is sinds medio april 2008 Beschermheer van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven en nauw betrokken bij de activiteiten van de Stichting Paardenmarkt Ameide.

Het geslacht (Begram) van Eeten

Ik keer nu terug naar de gebeurtenissen, die zich in de maand april van het jaar 1876 in de Herberg “t Fortuin” voltrokken. Daar kwam in twee fasen namelijk niet alleen de Ambachtsheerlijkheid Ameide, maar ook Herlaer onder de hamer, daargelaten de vraag of het daaronder ressorterende samenstel van bezittingen ooit een zelfstandige Ambachtsheerlijkheid heeft gevormd. Om redenen van uiteenlopende aard is tot dusver in verschillende publicaties de openbare verkoping van Herlaer in vergelijking met de openbare verkoping van de Ambachtsheerlijkheid onderbelicht gebleven, hoewel de transacties tezeldertijd en in de dezelfde lokaliteit plaatsvonden. Dit artikel biedt een welkome gelegenheid om in deze lacune te voorzien.

W.C.M. Begram. Met de verkoop van Herlaer was een bedrag van f. 39.600,- gemoeid, wat aanzienlijk meer was dan de f. 17.300,-, die Abraham van Stolk Corneliszoon voor zijn Ambachtsheerlijkheid betaalde. De “koop-penningen werden voldaan” door Warnardus Cornelis Mathildus Begram (1823 - Gorinchem - 1890) uit Gorinchem, die aldus de nieuwe eigenaar van Herlaer werd. Hij was een zoon van mr. Philippus Lodewijk Begram, heer van Jaarsveld, en Frederika Adolphina Amelia Verhagen. Zijn grootvader van moederszijde was de al eerder in dit blad

⌘ Met de verkoop van Herlaer was een bedrag van f. 39.600,-- gemoeid, wat aanzienlijk meer was dan de f. 17.300,--, die Abraham van Stolk Corneliszoon voor zijn Ambachtsheerlijkheid betaalde.

en dit artikel voor het voetlicht gebrachte Warnardus Verhagen (1754 – 1832), van wie hij de titel “Heer van Jaarsveld” erfde.

De geboren en getogen Gorinchemmer, die ongehuwd bleef, bezat landerijen in niet minder dan

dertien gemeenten: Gorinchem, Nieuwland, Leerbroek, Kedichem, Meerkerk, Ameide, Tienhoven, Hagestein, Lexmond, Vianen, Arkel, Groot-Ammers en 's-Gravenhage. Hij vervulde verscheidene publieke ambten en functies, als daar zijn wethouder van Gorinchem (1852 – 1859), lid van de Provinciale Staten van Zuid-Holland (1851 – 1859 en 1879 – 1890) en lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, waar hij aldoor een “onversneden conservatief geluid” liet horen. Ook speelde hij een belangrijke rol in het Hoogheemraadschap van de Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe, eerst als hoogheemraad en later als dijkgraaf. Toen Begram vijftien jaar Kamerlid was, werd hij benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

Na zijn dood werd zijn (enige) zuster Johanna Begram (Gorinchem, 1 januari 1829 - Utrecht, 5 oktober 1901) “Vrouwe van Jaarsveld”. Ze was de echtgenote van Johannes Christoffel van Eeten (Gorinchem, 31 december 1820 - Utrecht, 3 februari 1895). Het echtpaar had acht kinderen, die in alle gevallen in Utrecht werden geboren:

1. Philippus Lodewijk, zie verder bij de volgende generatie;
2. Bastiaan, geboren op 4 april 1855 en overleden op 29 mei 1907 te Heerenveen, alwaar hij officier van justitie was. Hij was de echtgenoot van Euphemia Pels Rijcken, geboren te Delft op 27 november 1864 als dochter van Adrianus Johannes Pels Rijcken en Cornelia Frederica Augustina List;
3. Warnardus Cornelis Mathildus, geboren op 1 mei 1856 en overleden in 1934, civiel ingenieur.
4. Johannes Christoffel, geboren op 13 september 1857 en overleden in 1917, econoom. Hij was gehuwd met Aafje Borst, geboren te Lopik op 1 april 1875 als dochter van Thomas Borst en Willemmina Oskam.
5. Frederika Adolphina Amelia geboren op 17 februari 1859. Zij was de echtgenote van Christiaan Joannes Vaillant, geboren te Rotterdam op 30 november 1855 als zoon van mr. Jacob Andreas Maria Vaillant en jonkvrouw Maria Magdalena van Beresteyn, die civiel ingenieur, secre-

taris en rentmeester van Schieland en lid van de gemeenteraad van Rotterdam was.

6. Anna Elisabeth, geboren op 30 april 1861 en overleden in 1944. Zij was de echtgenote van jonkheer Augustinus Frederik Karel Graswinckel, geboren te Zalk op 24 januari 1863 als zoon van jonkheer Dirk Petrus Marius Graswinckel en Augusta Ernestine Frederika List, die beroepsofficier was en bij het wapen der infanterie de rang van generaal-majoor bereikte. Hij overleed te Breda op 9 december 1937.
7. Hendrik (Henry), geboren op 31 december 1864. Zijn rol in de geschiedenis van Ameide, Tienhoven en omstreken wordt nog belicht;
8. Johannes Wilhelmus Richard, geboren op 27 december 1869 en overleden in 1937, griffier bij het kantongerecht te Lemmer.

Johannes Christoffel van Eeten, wiens huwelijk met Johanna Begram op 17 juli 1851 te Jaarsveld werd voltrokken, was “medisch doctor”, lid van de gemeenteraad van Utrecht en dijkgraaf van de “Lekdijk Benedendams en den IJsseldam”. In “Macht en armoede aan de rivier. Ameide en Tienhoven 1870 – 1940”, de in 2010 postuum uitgegeven dissertatie van mevrouw drs. Carla Jonker, wordt er gewag van gemaakt dat “deze belangrijke inwoner van de gemeente Utrecht, die onbekend wenste te blijven, zich het lot aantrok van het verpauperende deel van de bevolking van Ameide en Tienhoven. Zo liet hij jaar in jaar uit, ’s winters wekenlang, soms dagelijks, brood, gort en steenkool uitreiken. De dood van deze weldoener bracht in Ameide en Tienhoven grote verslagenheid teweeg; de uitdelingen gingen door”.

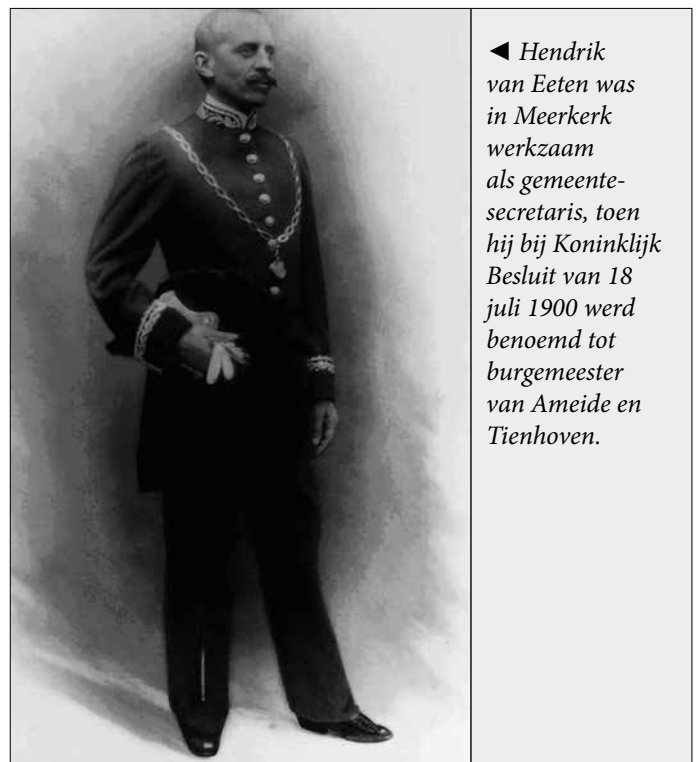
Philippus Lodewijk van Eeten, de oudste zoon van Johannes Christoffel van Eeten en Johanna Begram, werd op 1 augustus 1853 in Utrecht geboren en overleed op 25 november 1910 in Gouda. Hij werd in 1901 Heer van Jaarsveld en was in die lijn de opvolger van zijn in 1890 kinderloos overleden oom War-nardus Cornelis Mathildus Begram en zijn moeder, die van 1890 tot aan haar overlijden in 1901 “Vrouwe van Jaarsveld” was, en erfde van hen beiden ook Her-laer. Bij Koninklijk Besluit van 8 september 1903, nr. 56, “werd het hem vergund den naam Begram voor de zijne te voegen”, wat verband hield met het uitster-ven van het geslacht Begram.

Mr. Philippus Lodewijk Begram van Eeten was grif-fier bij het kantongerecht te Gouda en de echtgenoot van Charlotte Jacoba Everdina de Man, met wie hij op 7 oktober 1886 in zijn geboorteplaats in de echt was verbonden. Zijn vrouw was op 8 maart 1859 in Hellevoetsluis geboren als dochter van Jacobus Eliza de Man en Charlotte Nicolasina de Man en overleed te Zeist op 4 maart 1917. Haar vader, die leefde van 1814 tot 1872, was marineofficier in de rang van schout bij nacht, “Adjutant van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden in de hoedanigheid van ka-pitein ter zee buiten dienst” en drager van de hoogste dapperheidsonderscheiding, de Militaire Willems-orde.

Het echtpaar Begram van Eeten - de Man had vier kinderen:

1. Ir. Johannes Christoffel Begram van Eeten, gebo-ren te Zierikzee op 17 september 1887 en overle-den te Amsterdam op 28 januari 1941. Zijn echt-genote was Charlotte Henriette Theodora Carbin (Nieuw-Amsterdam, district Commewijne (Suri-name), 12011889 – Bergen (NH), 24121970);
2. Johanna Cordula, geboren te Zierikzee op 22 juli 1889 en overleden te Leersum op 24 juni 1956, zie verder bij de volgende generatie;
3. Jacobus Eliza, geboren te Zierikzee op 4 juni 1891, en
4. Charlotte Nicolisina, geboren te Goes op 12 ok-tober 1894.
5. Het overlijden van mr. Philippus Lodewijk Be-gram van Eeten, te Gouda op 25 oktober 1910, leidde er toe dat zijn op één na jongste broer, de op 31 december 1864 in Utrecht geboren Hen-drik (Henry), de nieuwe eigenaar werd van alle bezittingen, die tot Herlaer behoorden. Het grote aantal ambten en functies, dat hij niet alleen in Ameide en Tienhoven, maar ook in de regio ver-vulde, wettigt het om wat langer bij hem stil te staan.

Hendrik van Eeten was in Meerkerk werkzaam als gemeentesecretaris, toen hij bij Koninklijk Besluit van 18 juli 1900 werd benoemd tot burgemeester van Ameide en Tienhoven als opvolger van de op 17 juni van dat jaar overleden Adrianus Paulus Hubertus Antonie de Kleijn. Op 15 augustus daaropvolgend werd hij in de beide gemeenten op luisterrijke wijze ingehaald en geïnstalleerd (“Drie eerepoorten, waar-van een bij den ingang van de kom van Ameide, een op Sluis en een te Tienhoven, een nette muzikent, slingers, groen en bloemen met lampions, doorge-

◀ Hendrik van Eeten was in Meerkerk werkzaam als gemeente-secretaris, toen hij bij Koninklijk Besluit van 18 juli 1900 werd benoemd tot burgemeester van Ameide en Tienhoven.

▲ Johanna Cordula Begram van Eeten trouwt met mr. Joannes Adriaan van der Lee op 26 juli 1916 te Ameide. De meest linkse persoon is burgemeester Hendrik van Eeten. De militair voor de linker deurpost is jonkheer mr. D.P.M. Graswinckel.

trokken tot het burgemeestershuis, gaven met vele vlaggen en particuliere versieringen een feestelijk aanzien aan de gemeenten”).

Het zevende van de acht kinderen van dr. Johannes Christoffel van Eeten en Johanna Begram trad in twee opzichten in de voetsporen van zijn overgrootvader Warnardus Verhagen: als burgemeester van Ameide en Tienhoven en als eigenaar/bewoner van de patriciërswooning Voorstraat 7 (toen nr. 247), waar hij als vrijgezel woonde met een huishoudster en (of) een dienstbode. De nieuw aangetreden ambtsdrager was ook eigenaar van wat er restte van het oude slot “Herlaer”, dat hij gedeeltelijk openstelde voor het publiek, “waarvan dankbaar gebruik werd gemaakt”.

Het zou te ver voeren om alle nevenfuncties van de toenmalige eerste burger van Ameide en Tienhoven limitatief op te sommen. Daarom houd ik het op de volgende selectie: hoofdingeland respectievelijk dijkgraaf van de Alblasserwaard met Arkel beneden de Zouwe, voorzitter van de “Commissie voor Gemeene Belangen voor de Hoogheemraadschappen van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden”, voorzitter van de “Commissie voor verbetering van de bevaarbaarheid en afwatering van de Linge”, bestuurslid van de “Zuid-Hollandschen Waterschapsbond”, lid van het hoofdbestuur van de “Hollandschen Maatschappij van Landbouw” en voorzitter van het departement Meerkerk-Ameide c. a.¹ van de “Maatschappij tot Nut van ’t Algemeen”. Ook was hij enige tijd lid van de gemeenteraad van Ameide – een functie, die al lang niet meer verenigbaar is met het burgemeestersambt.

Burgemeester van Eeten overleed volkomen onverwachts op 21 augustus 1924 in Dürnberg, een kleine gemeente tien kilometer ten zuiden van Salzburg in

Oostenrijk, waar hij zijn vakantie doorbracht. Zijn opvolger was de bij Koninklijk Besluit van 24 oktober van dat jaar benoemde Cornelis Willem (Cees) Luijendijk (Den Bommel, 16 februari 1882 - Amsterdam, 24 januari 1978), die bijna een maand later in Ameide en Tienhoven “uitbundig werd ingehaald”. In tegenstelling tot zijn directe voorgangers vervulde de nieuwe burgemeester het ambt totdat hij in de maand maart van het jaar 1957 met pensioen ging. De heer Luijendijk was een markante bestuurder, wiens onconventionele wijze van leidinggeven met enige regelmaat turbulentie veroorzaakte, niet alleen op lokaal en regionaal, maar ook op nationaal niveau².

Terzijde: volgens de overlevering was burgemeester Henry van Eeten een regelmatige kerkganger in die zin dat hij telkenjare uitsluitend op Oudejaarsavond de eredienst in de hervormde kerk van Ameide bijwoonde. Hij droeg bij die gelegenheid zijn ambtskostuum, compleet met ambtsketen, steek en “zijdgeweer”³ en nam aldoor plaats in de “Heerenbank”. Daam Westerhout, mijn grootvader van moederszijde, geboren in 1863 en dus een generatiegenoot van Henry van Eeten, maar anders dan hij een trouwe kerkganger, vertelde me zo’n zeventig jaar geleden dat de burgemeester alleen dan een korte toespraak hield, als de “toestand in de wereld of in Ameide en Tienhoven” daar aanleiding toe gaf.

Het heengaan van Henry van Eeten bracht een aantal vrij ingrijpende veranderingen teweeg in de eigendomsverhoudingen binnen de familie Begram van Eeten. De belangrijkste was dat “Herlaer c. a.” toeviel aan Johanna Cordula Begram van Eeten, de oudste dochter van mr. Philippus Lodewijk Begram van Eeten en Charlotte Jacoba Everdina de Man, die dus een nicht (oomzegger) van de overledene was. Zij was in

1 c. a.= cum annexis = Latijnse uitdrukking, die de totale omvang van een bepaald gebied of een bepaalde bezitting aangeeft. In oudere akten wordt ook wel gesproken van ab- en dependentiën.

2 Zie de edities 2007-I, 2012-II, 2013-I, 2029-III en 2021-III van het Nieuwsblad van de HV Ameide en Tienhoven.

3 Zijdgeweer = oude benaming voor een “blank wapen” (dolk of sabel), bevestigd aan een (koppel)riem.

Ameide op 26 juli 1916 in de echt verbonden⁴ met mr. Joannes⁵ Adriaan van der Lee, geboren te Oude-water op 30 oktober 1884 als zoon van Adrianus van der Lee en Christina Maria Elisabeth Vriesman en overleden te Leersum op 15 februari 1970. Zijn verre voorvaders legden in 1545 in zijn geboorteplaats de grondslag voor de “Touwfabriek G. van der Lee”- het oudste familiebedrijf van ons land. Zelf was hij advocaat en procureur in Rotterdam.

Na het overlijden van haar oom betrok mevrouw Van der Lee – Begram van Eeten met haar echtgenoot de woning aan de Voorstraat, die tot de bezittingen behoorde, die ze van hem had geërfd. Het pand werd in het begin van de jaren dertig verkocht aan burgemeester Luijendijk, die zich in het voorjaar van 1927 “min vergenoegd had betoond” over de status van zijn behuizing aan het begin van de Fransestraat, waar hij sinds zijn aantreden woonde.⁶ Hij verkocht het Rijksmonument Voorstraat 7 in 1956, één jaar voor zijn pensionering en vertrek naar de gemeente Diemen, aan de gemeente Ameide, waarna het offici-

✂ In het jaar 1931 in Tienhoven, op het terrein, waar eerder “Huyze Herlaer” en veel eerder het gelijknamige kasteel stonden, hadden de echtelieden Van der Lee-Begram van Eeten een groot landhuis “naar Zwitsers voorbeeld” laten bouwen, en namen daar hun intrek.

eel werd bestemd tot ambtswoning. In het laatst van de jaren zestig kreeg het beeldbepalende pand een geheel andere bestemming: hoofdkantoor van het in Ameide gevestigde Aannemersbedrijf (de “Firma”) Woudenberg, sinds 1975 de “Koninklijke Woudenberg Ameide”.

Terug nu naar het begin van de jaren dertig, waarin het voor de in 1924 aangetreden burgemeester Luijendijk mogelijk was geworden om “op stand” te gaan wonen, doordat de echtelieden Van der Lee-Begram van Eeten in het jaar 1931 in Tienhoven, op het terrein, waar eerder “Huyze Herlaer” en veel eerder het gelijknamige kasteel stonden, een groot landhuis “naar Zwitsers voorbeeld” hadden laten bouwen en daar hun intrek namen. Het echtpaar verhuisde in de loop van de jaren vijftig naar Leersum, waar beiden overleden en ook zijn begraven.

▲ Mr. Joannes Adriaan van der Lee.

Mr. Joannes Adriaan van der Lee en Johanna Cordula Begram van Eeten hadden drie kinderen:

1. Mr. Philippus Lodewijk, zie verder bij de volgende alinea;
2. Adrianus (Arie), geboren in Ameide op 27 maart 1927 en overleden in Tienhoven op 12 november 1997, en
3. Cordula, geboren in Ameide in 1928 en overleden in Athene in 1975.

De tweede zoon bleef “op het Slot” wonen, nadat zijn ouders waren vertrokken naar Leersum. Hij ging geen echtverbintenis aan.

De oudste zoon van het echtpaar Van der Lee – Begram van Eeten kwam op 18 juli 1921 ter wereld in Scheveningen. Hij was de eigenaar/bewoner van het “Huis te Jaarsveld” in de gemeente Lopik, meester in de rechten, van beroep “advocaat, touwslager en dijkgraaf” en Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Zijn echtgenote was de op 17 mei 1924 in Utrecht geboren Anna Geertruida Tiele. Beiden overleden in het jaar 2012 in Hei- en Boeicop: de man op 24 augustus, de vrouw nog vier weken daarna, op 20 september.

Het echtpaar Van der Lee - Tiele had vier kinderen:

1. Johanna Maria Cordula (Jeannette);
2. Jan-Arie;
3. Henriëtte en
4. Pieter.

Jan-Arie en Henriëtte overleefden hun ouders niet en Jeannette ging het Slot bewonen, nadat haar oom Arie was overleden. Ze was gehuwd met drs. Franciscus Michaël Antonius Marie (Frans) de Ridder (1952 – 2010). Voor zover ik heb kunnen traceren heeft in de lijn Begram – Van Eeten – Begram van Eeten – Van der Lee nooit iemand “Heer of Vrouwe van Herlaer” aan zijn of haar naam toegevoegd, zodat mr. Laurent Théodore Nepveu de laatste was, die dat – in het begin van de negentiende eeuw – wél deed.

⁴ Burgemeester Henry van Eeten, oom van de bruid, fungeerde bij die gelegenheid als ambtenaar van de burgerlijke stand.

⁵ De naam Joannes is correct gespeld, dus zonder h. Het betreft hier de oude of Griekse spelling van deze voornaam.

⁶ Zie het artikel van Bram Provoost in de editie 2013-I van het Nieuwsblad van de HV Ameide en Tienhoven.

De jongste geschiedenis

Medio 2008 werd Aart Willem Reijer (Aart) Diepenhorst de nieuwe eigenaar van het Slot. De Chief Executive Officer (CEO)¹ van “Aditech” (een internationaal opererend technisch uitzend- en detacheringsbureau) heeft Ameidese en Tienhovense “roots” (zie onderstaand kader).

Ouders van Aart Willem Reijer Diepenhorst: Willem Reijer (Wim) Diepenhorst (1939 – 2009) en Anna Maria (Annemarie) van der Leeden.

Grootouders van vaderszijde:

Aart Diepenhorst (Ameide, 30 november 1910 – Gorinchem, 10 april 1981) en Willemkje Adriana van Beek (Rotterdam, 8 juli 1913 – Gorinchem, 15 juni 1986).

Grootouders van moederszijde:

Pieter Lucas (Luuk) van der Leeden (Tienhoven, 9 januari 1915 – Ameide, 17 april 1998) en Neeltje Antje den Toom (Nieuwpoort, 10 juli 1916 – Leerdam, 4 september 2010).

De overgrootvader van vaderszijde van Aart Diepenhorst was de legendarische, op 28 april 1888 in Echteld geboren veldwachter Reijer van Beek, die (in vol ornaat) nimmer ontbreekt op foto's, die in Ameide en Tienhoven van het begin van de jaren twintig tot aan de Tweede Wereldoorlog bij bijzondere gelegenheden werden gemaakt.

Zie ook het artikel over de geschiedenis van het geslacht Van der Leeden in de editie 2015-II van het Nieuwsblad van de HV Ameide en Tienhoven.

Sinds begin juni 2021 wonen Johannes Lambertus (Bert) van Voorst en Julie Johanna Maria (Julie) van Voorst-Menne op het Landgoed “Herlaer c. a.”. De eerste is ingenieur in de elektrotechniek. Hij beheert het landgoed en geeft daarnaast in de functie van zenleraar leiding aan twee scholen voor zenmeditatie, waarvan de ene in Gouda en de andere in Voorst staat. Zijn echtgenote promoveerde in 2001 in de “reken- en wiskundendidactiek voor het primair

onderwijs” aan de faculteit Wis- en Natuurkunde van de Rijksuniversiteit Utrecht² en is directeur-eigenaar van het in Baarn gevestigde Julie Menne Instituut B.V., dat landelijk cursussen verzorgt voor leerkrachten in het doelen-dekkende reken-wiskundeprogramma “Met Sprongen Vooruit”. Ze fungeert niet alleen als directeur van het instituut, maar is ook verantwoordelijk voor de ontwikkeling van en nascholing in de reken-wiskundendidactiek.

Anders dan de meesten van hun voorgangers hebben Bert en Julie van Voorst geen “roots” in Ameide of Tienhoven. Dit laat onverlet dat zij er zich van meet af aan in alle opzichten thuis voelen, mede vanwege de goede contacten met de buurtbewoners.

▲ Het historische hekwerk uit 1746 bij de even oude poort van Landgoed Herlaer in Tienhoven aan de Lek is volledig gerestaureerd en hangt weer te pronken bij de ingang van het Landgoed (foto André Tukker 2022).

1 Chief Executive Officer (CEO) = voorzitter van de raad van bestuur, algemeen directeur.

2 Julie Menne is dus gerechtigd om de afkorting “PhD” (= Doctor of Philosophy) aan haar naam toe te voegen, wat aangeeft dat ze het hoogste wetenschappelijke opleidingsniveau heeft bereikt en in die hoedanigheid toegang heeft tot een carrière in de wetenschap.

▲ *Blik op het interieur van Het Huys Herlaar in 2021.*

HET HUYS HERLAAR BIJ AMEIDE IN 2024